

Núm. 800

AGOST 1995

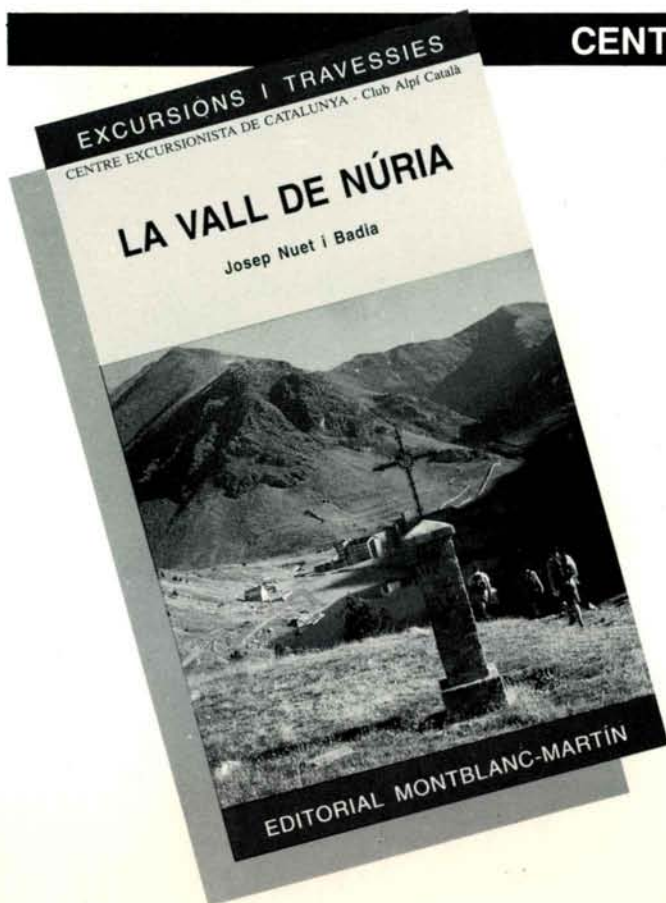

MUNTANYA

Es una publicació del
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

LA VALL DE NÚRIA

Josep Nuet i Badia

- Aquesta guia de muntanya us ofereix una descripció detallada i documentada dels camins de la vall de Núria, distribuïts en 30 itineraris.
- Hi trobareu els grans camins d'aproximació (GR, travessia del Pirineu), els camins tradicionals que han seguit els pelegrins de tots els temps per anar al santuari de la Mare de Déu i 49 excursions per a fer des de Núria.
- Tot plegat perquè pugueu recórrer aquestes valls del Pirineu oriental i gaudir dels seus paisatges i els seus camins, fent una estada a Núria o una travessia de muntanya.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona

Tel./Fax: (93) 204 43 97

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

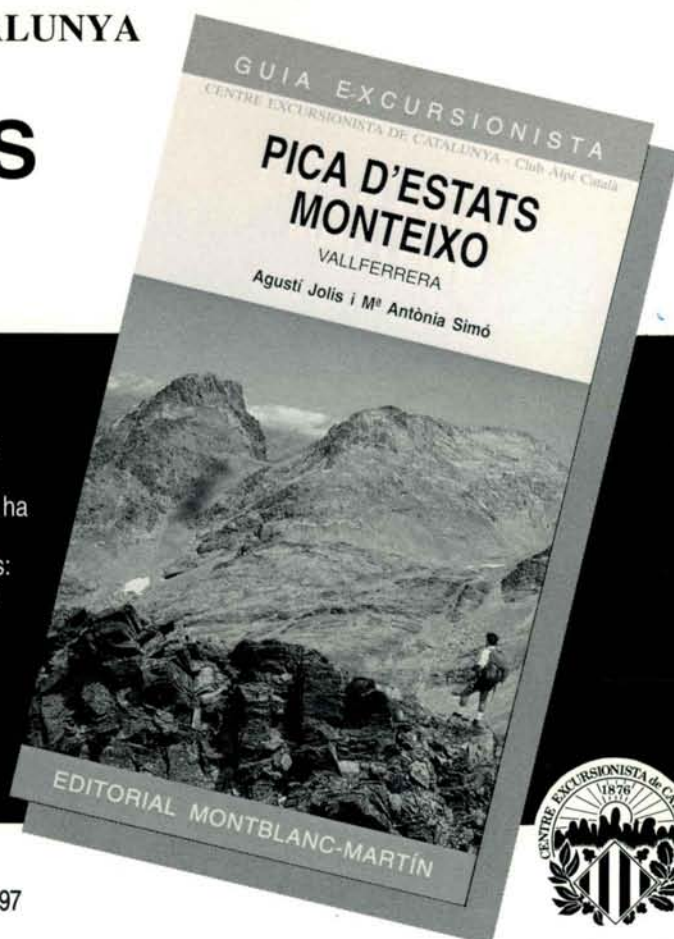
Club Alpí Català

PICA D'ESTATS MONTEIXO

VALLFERRERA

Agustí Jolis i Mª Antònia Simó

- Aquesta guia de les muntanyes pallareses de la vall Ferrera us ofereix un gran repertori de 90 itineraris, de diferents graus de dificultat, per a recórrer aquest massís del Pirineu, en el qual hi ha el cim més alt de Catalunya: la pica d'Estats.
- Els itineraris d'aquesta guia es divideixen en dos grans apartats: les carreteres d'accés i excursions en vehicle, i les excursions i ascensions a peu.
- Es tracta d'una guia que us permetrà descobrir les valls i els cims de la pica d'Estats, la serra de Monteixo i el circ de Baiau, especialment des del refugi de Vallferrera o des del refugi de l'Estanh del Pinet.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona - Tel./Fax: (93) 204 43 97

Es una publicació del

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

ANETO-MALADETA

PIRINEU ARAGONÈS

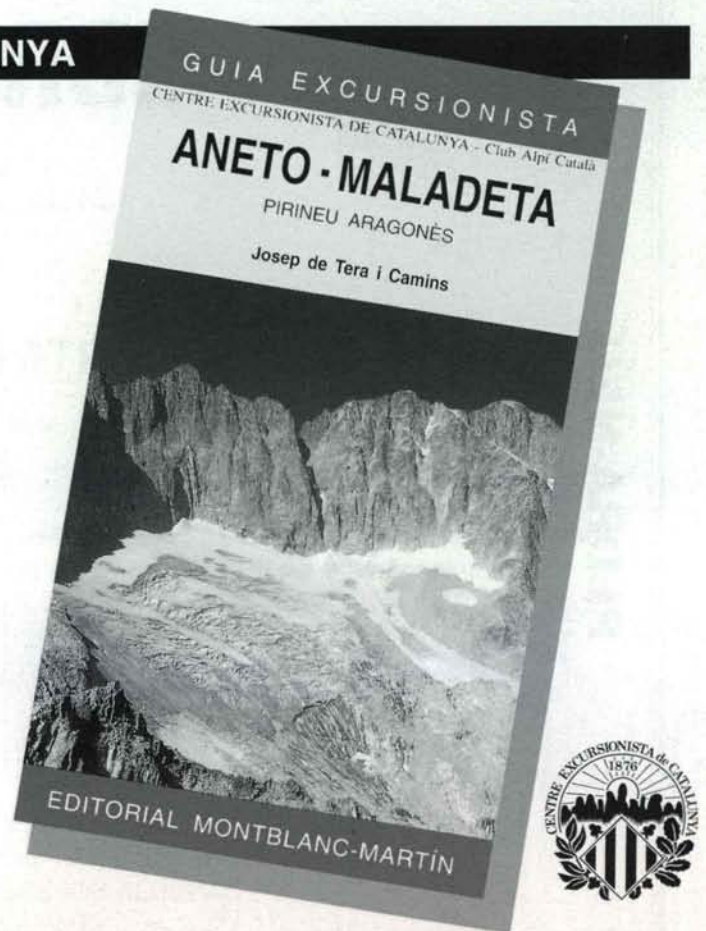
Josep de Tera i Camins

- Aquesta guia del massís de la Maladeta us ofereix un gran repertori de 180 itineraris, de diferents graus de dificultat, per a recórrer aquest massís del Pirineu, en el qual hi ha el cim més alt: l'Aneto.
- També hi trobareu una selecció de les millors escalades.
- Els itineraris d'aquesta guia es divideixen en dos grans apartats: els d'aproximació a indrets o a colls clau i els d'ascensió als cims. Es tracta d'una guia que us permetrà descobrir el massís de la Maladeta des de diferents indrets, especialment des del refugi de la Renclusa, del Centre Excursionista de Catalunya, situat al peu del massís.

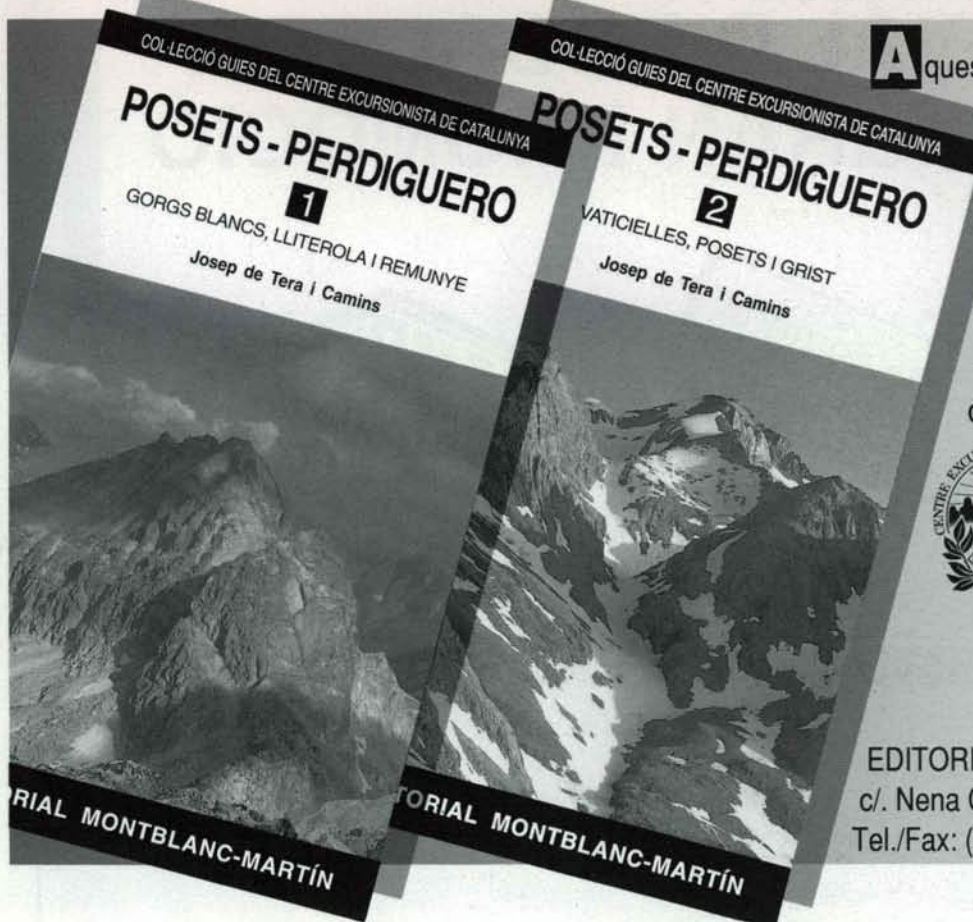
EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona

Tel./Fax: (93) 204 43 97

COL·LECCIÓ GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Aquesta guia en dos volums del massís de Posets i del sector fronterer de Perdiguero us ofereix un gran repertori de 240 itineraris, de diferents graus de dificultat, per a recórrer aquest massís del Pirineu, en la qual hi ha el segon cim més alt: el pic de Posets. També hi trobareu una selecció de les millors escalades.

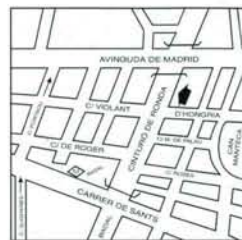

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN
c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona
Tel./Fax: (93) 204 43 97

PEDRA NEU

C/ Brasil, 50
(Cinturó / Avda. Madrid)
BARCELONA
Tel. 330 27 74

PEDRA-NEU

13ª OFERTA D'ESCALADA

PEDRA-NEU

PIOLET
(manec recobert de cautxó) **16.950 ptes.**

GRAMPONS (automàtics)

CORDA (8,8 x 50) **15.695 ptes.**

SABATILLA BOULDER*

10 CINTES EXPRES
+ **12.995 ptes.**

20 MOSQUETONS

ARNÉS ESCALADA
+ **11.500 ptes.**

*SABATILLA BOULDER

* Amb peus de gat + 2.000 ptes.

LLOGUER DE: grampons - piolets - ARVA - esquís de muntanya

CANVI DE SOLES DE: botes - peus de gat

MATERIAL D'ESCALADA GRAN PROMOCIÓ

abans de comprar
visita'ns

Urgell, 95 bis - Tel. 453 50 01 - BARCELONA-11

LLOGUER DE:

BOTES - PIOLETS - GRAMPONS - ARVA - ESQUÍ DE MUNTANYA

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

ANY CXIX, VOL. 99, NÚM. 800, AGOST 1995

Redacció, administració i publicitat:

Paradís, 10. 08002 Barcelona

Tel. (93) 315 23 11

Director:

Josep Nuet i Badia

Secretari:

Joaquim Bordons i Serra

Consell de redacció:

Francesc Beato, Joaquim Bordons

Francesc X. Gregori, Ferran Latorre,

Josep M. Panareda, Miquel Rafa

Corrector lingüístic:

Eulàlia Nuet i Badia

Cartògraf i dibuixant:

Armand Ballart

Maquetador:

Josep Nuet i Badia

Publicitat:

Adolf Garcia, Exclusives Publicitàries

Tel. i Fax: 237 95 01

Fotocomposició:

PC Gràfic

Fotomecànica:

T4 Sorrosal, S.A.

Pujades, 68-72, 3r 3ª

08005-Barcelona

Impressió:

IMGESA

Alarcón, 138 - 08930

Sant Adrià de Besòs

Preu d'aquest exemplar:

600 ptes. (IVA inclòs)

Preu de subscripció anual:

3.100 ptes. + IVA (sis exemplars)

A l'estranger: 4.400 ptes.

Comanda de números endarrerits

a la redacció de la revista

Dipòsit legal: B. 545-1958

ISSN: 0212-2111

Membre de l' **A.P.P.E.C**

ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

• Els articles publicats a MUNTANYA expressen l'opinió dels seus autors.

• La revista MUNTANYA, editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

© El copyright dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és dels autors respectius. Per tant, és absolutament prohibida la reproducció total o parcial, per qualsevol sistema, dels articles de la revista MUNTANYA sense permís escrit dels propietaris del copyright.

SUMARI

Portada: Cascada a la vall del riu Akemp (Altai).

Foto: Francesc Kirchner

Editorial: Turisme sostenible	134
Discurs de la Festa de Sant Jordi 1995. <i>Conrad Blanch i Fors</i>	135
Declaració de Càceres: Llibertat d'accés a les zones de muntanya	137
Reflexions en el centenari del naixement de Josep M. Batista i Roca <i>Josefina Roma</i>	138
La llegenda del drac del Pa de Sucre. <i>Lluís Brotons i Alabau</i>	142
Divagacions a muntanya. <i>Joan Posa</i>	144
Pics de la Baco per l'aresta W. <i>Josep de Tera i Camins</i>	146
Viatge a Sibèria i Àsia central. <i>Francesc Kirchner</i>	151
El Gerlachovsky: rei del Tatra i... de la burocràcia. <i>Manel García i Biosca-Dinkowitz</i>	157
Lefka Ori: les muntanyes blanques de Creta. <i>Mercè Aloy i Lleonart</i>	161
En família, les excursions són diferents. <i>Albert Torras</i>	164
Otavaló (Equador). <i>Antoni Grau Traveset</i>	167
Una paret verge per a tots dos. <i>Daniel Brugarolas i Mariona Orfila</i>	168
Vies d'escalada, a cura d'Armand Ballart	170
Crònica del Centre	172
Crònica del món excursionista	174
Recordança	174
Llibres i mapes	175

NORMES DE PUBLICACIÓ DE MUNTANYA

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent: Els articles cal que siguin escrits correctament en català i mecanografiats a doble o triple espai en fulls de mida DIN A-4, deixant uns marges laterals d'un parell de centímetres.

Els articles aniran encapçalats pel títol i portaran a continuació el nom dels autors.

Els peus de les il·lustracions i el nom de l'autor aniran escrits en un full a part, precedits per un número

que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent. Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu els subratllats en els textos que vulgueu publicar. Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc o vegetal. Les fotografies, en còpies de paper brillant blanc i negre o en diapositives, cal que siguin ben exposades i amb bona definició, que tinguin contrast, però que no siguin excessivament fosques.

Turisme sostenible

Més de mil cent experts en turisme, medi ambient i altres disciplines científiques van participar el passat mes d'abril en la Conferència Mundial de Turisme Sostenible celebrada a Lanzarote, representant 71 països.

En el curs d'aquesta conferència es va aprovar la Carta de Turisme Sostenible, document que té com a finalitat instar governs, associacions i institucions públiques i privades amb activitats relacionades amb el turisme, que fomentin un desenvolupament del turisme respectuós amb el seu entorn i que adoptin els principis inclosos en l'esmentada carta.

Aquests principis assenyalen que el desenvolupament turístic haurà de fonamentar-se en criteris de sostenibilitat, des del punt de vista ecològic, econòmic i social. Això implica la integració de l'activitat turística en l'entorn natural, cultural i humà, respectant els equilibris ambientals i les activitats tradicionals de les diferents destinacions. També es recomana la diversificació de l'oferta turística i la canalització d'ajudes i cooperació a

les zones més vulnerades des del punt de vista ambiental.

Davant de l'important creixement del turisme de muntanya o en les seves altres denominacions, com turisme verd o turisme actiu, és bo que a escala mundial es produeixin debats i conferències en la línia exposada anteriorment. I, sobretot, i encara millor, que se'n treguin conclusions i recomanacions amb la finalitat de preservar els espais de muntanya.

Ara bé, la preservació del medi ambient ha d'ésser compatible amb el desenvolupament econòmic de les comarques de muntanya. El turisme és una font de riquesa, però l'hem de fer viable amb l'entorn on es desenvolupa, en el benentès que la mateixa protecció de la naturalesa és la millor opció econòmica a un termini llarg i mitjà.

Finalment, com a actors molt importants implicats en aquest escenari i sobretot en la presa de decisions, hi trobem les administracions. La seva intervenció hauria de ser moguda per un pragmatisme i per un coneixement profund de la realitat de les comarques de mun-

tanya. Tan inadequat pot ser fomentar una legislació excessivament permissiva com arribar a legislar d'una manera tan restrictiva que pugui impedir pràctiques tradicionals de l'excursionisme. En aquesta línia de defensa del lliure accés a la muntanya es va pronunciar l'Assemblea de la UIAA l'any 1993 i recentment s'ha difós un manifest, signat a Càceres, promogut per la Federació Espanyola d'Esports de Muntanya i Escalada, que publiquem també en aquest número.

Certament, l'equilibri no és gens fàcil, però la importància d'aquesta qüestió exigeix totes les anàlisis, els debats i la presa de decisions possibles. És bo també que, si el problema existeix, se'n parli i que a escala mundial es donin línies d'actuació. Cal també que tant en l'àmbit individual com en el col·lectiu prenguem la nostra responsabilitat, i que puguem participar en els debats amb una posició ferma, raonada i que vetlli pels nostres interessos com a usuaris de la muntanya i com a garants de la seva protecció.

Discurs de la Festa de Sant Jordi 1995

Conrad Blanch i Fors

Excel·lentíssimes autoritats,
benvolguts ex-presidents, amics tots:

Una de les característiques més rellevants del Centre és el respecte a la seva tradició.

Per tant, ens hem de felicitar, en primer lloc, per haver pogut recuperar per a la celebració de la festa d'enguany aquest marc únic que és el Saló de Cent. I per això voldria agrair les facilitats que ens ha donat l'Ajuntament de Barcelona per a fer compatible la diada de portes obertes d'aquesta seu per a tots els ciutadans, amb la celebració d'aquest acte.

La primavera és una estació d'incertesa. Dies esplendorosos que anticipen l'estiu donen pas a dies que ens recorden l'hivern que ja hem passat. Però aquesta incertesa és un dels atractius més grans quan, carregats d'il·lusions i projectes, anem a la nostra muntanya, fet, el d'anar a la muntanya, que juntament amb l'estima i la defensa del país han marcat i marcaran la nostra trajectòria com a entitat. I, en aquesta trajectòria, avui tenim l'orgull i la satisfacció de guardar aquells socis que han demostrat la seva fidelitat a aquests principis durant vint-i-cinc i cinquanta anys.

La festa social que avui ens aplega és una celebració de tot el nostre col·lectiu humà, però principalment és un acte de reconeixement a tots els qui durant tant de temps han constituït la vida de l'entitat. A tots vosaltres la meua més sincera enhorabona amb el desig que la

vinculació amb el Centre pugui perdurar molts anys més.

La diada de Sant Jordi també ens serveix per a establir un vincle de comunicació entre la junta directiva i els socis, i per tant, és una excel·lent oportunitat per a fer-vos arribar les nostres reflexions, realitzacions i projectes.

Hem tancat l'any 1994 amb un bon superàvit econòmic i amb un balanç ric en iniciatives i activitats. Aquesta situació, sens dubte, és immillorable per a afrontar el futur amb un serè optimisme, però també podria abocar-nos al perill d'ésser conformistes i no empenyer amb decisió i valentia accions que ens mantinguin capdavanters a casa nostra.

El Centre té molts àmbits d'actuació, però, si em permeteu, faré una breu anàlisi d'aquells on cal concentrar prioritàriament els nostres esforços.

Un àmbit fonamental és el del jovent. No hi ha futur sense els joves. Per tant, hem d'ésser capaços de renovar les nostres estructures directives incorporant-hi la gent més jove; hem de facilitar l'accés al Centre dels joves i la seva integració, oferint-los activitats adequades; hem de donar un marc d'actuació als nostres formadors perquè puguin fer la seva tasca amb coneixements i seguretat. En aquesta línia, el Centre ha organitzat el darrer any el curs de monitors d'excursionisme, primer pas per a una formació cada vegada més necessària per a organitzar i dirigir activitats.

La pràctica i el foment de l'excursionisme en tots els seus vessants esportius i culturals té un bon nivell d'activitat. I així ho veiem en la memòria corresponent a les diferents seccions i comissions.

Com a exemples, podem esmentar: el cicle de sortides i conferències dut a terme amb motiu de la celebració del Segon Centenari de la Medició del Meridià de Dunkerque-Barcelona; el campament de vacances a la vall d'Ansó; l'èxit dels cursets d'escalada i espeleologia organitzats, respectivament, pel CADE i l'ERE.

Ara bé, en aquest punt ens hauríem de plantejar algunes qüestions:

Aprofitem tot el nostre potencial per a oferir un programa d'activitats prou regular i atractiu per als nostres socis? Com afrontem la necessària renovació de les activitats? Som prou flexibles en la incorporació de monitors amb titulacions adequades que, cada vegada més, seran exigides per qüestions de responsabilitat civil?

Són preguntes que demanen respostes creatives i integradores en el sentit d'aconseguir l'equilibri entre una certa professionalització i el manteniment del nostre millor patrimoni, que és la tasca del voluntariat.

En un altre àmbit, el nostre compromís amb la defensa de la identitat nacional de Catalunya continua essent viu. I ho fem d'una manera senzilla: donant a conèixer el país. Qui coneix estima i, per tant, defensa. Ho fem explícitament quan s'escau, com, per exemple, en l'adhesió al manifest per a la llengua catalana, promogut l'any passat per Òmnium Cultural, o organitzant els actes del Centenari del naixement de Batista i Roca i adherint-nos, com a soci fundador, a la Federació d'Organismes Catalans Internacionalment Reconeguts (FOCIR).

Però, a més de l'activitat, el Centre té un valuós patrimoni tangible, que és motiu d'orgull i que també és motiu de gran responsabilitat en la seva conservació i millora.

En aquest àmbit destacaria unes quantes coses:

La finalització de la informatització del fons bibliogràfic. La remodelació del nostre estatge social. El nou Centre dels 120 anys, un projecte de futur amb

el llistó ben alt, del qual ja s'ha executat la primera fase, consistent en la remodelació de les aules Pompeu Fabra i Artur Osona, i en la millora de les estructures de serveis i de seguretat. La millora dels nostres refugis va a un ritme inferior al necessari a causa de la limitació de recursos. Malgrat tot, podem ja anunciar que disposem d'una subvenció del Consejo Superior de Deportes de 40 milions de pessetes per al refugi de la Rencusa, gràcies a la intervenció del Grup Parlamentari de Convergència i Unió. Amb aquesta subvenció podrem iniciar l'estiu que ve les urgents obres de millora d'aquest refugi.

L'Arxiu Fotogràfic. S'ha signat a la primeria d'abril el Conveni de col·laboració entre la Fundació La Caixa i el Centre Excursionista de Catalunya per a la digitalització de l'arxiu fotogràfic, que passa pel condicionament de l'arxiu dels originals i pel procés de salvaguarda electrònica de totes les fotografies, permetent així una fàcil reproducció.

Repasant aquest àmbit d'inversions, veiem la necessitat de dotar el Centre d'un model jurídic que li doni el màxim d'avantatges fiscals. Hem encomanat un informe a un prestigiós jurista per a estudiar la viabilitat d'aconseguir per al Centre el reconeixement d'Associació d'Utilitat Pública en el marc de la nova llei de Fundacions i Associacions apareguda recentment. Esperem poder actuar en aquesta línia en els propers mesos.

Finalment voldria referir-me a un darrer àmbit, que és el de la projecció exterior de l'entitat i del qual destacaria: la participació del Centre Excursionista de Catalunya en el Congrés de l'Esport Català; la presentació de dos projectes a la candidatura de Barcelona a la Capitalitat Europea de la Cultura l'any 2001; l'assistència a l'Assemblea de la UIAA; la participació en la gestió del Comitè Internacional d'Esquí Alpí de Competició (CISAC); l'assistència a nombrosos actes esportius i culturals, en aquest punt voldria esmentar l'esforç del comissionat de Re-

lacions Exteriors, Sr. Hilari Sanz; l'augment important de la presència del Centre Excursionista de Catalunya en els mitjans de comunicació, que reforcen la nostra imatge, però que també ens demanen una major responsabilitat.

És prou clar, doncs, que estem en molts àmbits de la vida cultural i esportiva i que tenim per davant un futur ple d'oportunitats i que en gran manera la seva materialització dependrà del que siguem capaços de fer.

En aquest desenvolupament hem de respectar el magnífic llegat que ens ha permès arribar on som, però alhora hem d'ésser prou imaginatius per a renovar-nos, incorporar noves maneres de fer, atreure la gent jove, impulsar l'obertura de l'entitat tant en l'àmbit exterior com

abans de tot va haver d'esperar que acabés la guerra per a iniciar formalment els estudis de llicenciatura. Entrentant no abandonà mai els seus estudis limnològics i col·laborà assíduament a l'Institut Botànic. Doctor en Ciències Naturals per la Universitat de Madrid (1951). Investigador i director de l'Institut d'Investigacions Pesqueres. Ha impartit cursos d'Ecologia i Biologia Marina en diferents universitats de tot el món. Retorna a les investigacions de limnologia amb l'estudi de l'ecologia dels estanys de muntanya (1972-1975). Professor emèrit de la Universitat de Barcelona (1987). Ha publicat més de tres-cents cinquanta articles científics i una dotzena de llibres, entre els quals destaquen *Perspectives en la teoria ecològica* (1968), *Ecologia* (1974), reconeguts mundialment com a contribucions clau en el desenvolupament d'aquesta matèria. Ha rebut nombrosos premis i guardons, entre els quals destaca el premi Hunstman (1980), que ve a ésser com el Nobel de la Mar, atorgat pels seus treballs en matèria de biologia marítima, tant des del punt de vista de la teoria com de l'observació.

El Dr. Margalef, limnòleg, ecòleg, naturalista..., per damunt de tot una persona autodidacta, entusiasta, amb una gran capacitat de treball, engrescador, fàcil comunicador. En paraules seves «Les Universitats necessiten creativitat i un cert grau de controvèrsia i provocació». «La ciència no és estàtica». Ben segur que tampoc no ho és el Dr. Margalef. Per tot això i per molt més ens sentim veritablement honorats per la seva acceptació a ser aquí avui amb nosaltres. Moltes gràcies, Dr. Margalef.

En acabar, voldria agrair sincerament el treball de tots els que fan possible el Centre, des dels meus companys de junta directiva a tots els qui d'una manera o altra, des de les seccions i comissions, fan progressar la nostra entitat. Reitero la meua felicitació a tots els guardonats i, a tots vosaltres, gràcies per la vostra atenció.

en l'interior. El repte és aquí i us convido a continuar treballant amb el mateix entusiasme i dedicació en aquest projecte apassionant que és fer Centre i, per tant, fer país.

Si volguéssim buscar una persona que ha dedicat la vida a l'estudi científic de la natura difícilment en trobaríem una de tan representativa com la del ponent que avui ens farà el parlat.

Em refereixo al Dr. Ramon Margalef. És impossible reflectir en poques paraules la seva vàlua humana i professional. Ara bé, esmentaré alguns trets del seu extens currículum:

Nascut a Barcelona. Autodidacta,

Declaració de Càceres

LLIBERTAT D'ACCÉS A LES ZONES DE MUNTANYA

**Assemblea General de
la Federació Espanyola d'Esports de Muntanya i Escalada**

La Federació Espanyola d'Esports de Muntanya i Escalada, conjuntament amb totes les federacions autonòmiques de muntanyisme, expressa la seva preocupació per la manera com, en molts casos, es dicten les mesures de protecció de les zones de muntanya en el nostre país.

Veiem amb una inquietud creixent com, per damunt de les necessàries normatives de control, racionalització i vigilància, dotades de la seva corresponent aportació presupostària, tant en el que es refereix a mitjans humans com materials, massa sovint s'estableixen prohibicions indiscriminades i arbitràries que obstaculitzen i fins i tot impedeixen el lícit i desitjable dret d'accés, ús i gaudi de les nostres muntanyes per part dels ciutadans. Tenim por que, en gran part, això és degut al fet que resulta més barat prohibir que controlar i vigilar eficaçment els espais naturals, sense que s'hagin de convertir necessàriament en vedats tancats o en museus a l'aire lliure.

El muntanyisme i l'alpinisme són activitats esportives que despleguen un gran nombre d'inquietuds hu-

manístiques i culturals molt lligades al medi natural i en perfecta harmonia amb les lleis de la natura. La seva pràctica es remunta, en el nostre país, a l'any 1876 i els seus practicants agrupats en clubs de muntanya i federacions han estat, des de sempre i ara també, els grans defensors, no tan sols de la necessitat de poder tenir una legislació tendent a la conservació dels espais naturals sense transformacions, sinó també al millorament i a la potenciació del nivell de vida de les poblacions de muntanya, que entenem que són les principals i autèntiques garants del que ha de ser una conservació veritable i eficaça.

Els muntanyencs practicants, educats en el respecte a la natura i en la lluita per la seva conservació al si de les nostres associacions excursionistes, no podem acceptar que se'ns limiti cada vegada més l'accés a les zones de muntanya, on despleguem una activitat esportiva i cultural absolutament tradicional i que en cap cas no resulta agressiva ni amb l'entorn ni amb la fauna que les habita. Nosaltres no formem part dels col·lectius que realment degraden l'entorn natural ni secundem les seves accions: la des-

viació incontrolada del turisme de masses cap a la muntanya un cop destrossades totes les nostres costes, la permissivitat en l'obertura de rutes forestals que faciliten l'accés a tota mena de vehicles motoritzats, l'excessiva proliferació de promocions immobiliàries en cotes altes que provoquen impactes greus, la deficient recollida d'escombraries i deixalles, i la consegüent contaminació de les aigües de muntanya, l'absència de regulació en la pràctica dels anomenats esports d'aventura, els baixos nivells d'educació ambiental existents, etc., entenem que són exemples dels problemes que realment han de preocupar el legislador responsable.

Per tot el que hem dit, els muntanyencs agrupats en els clubs de muntanya federats exigim, d'acord amb les directrius emanades de la Unió Internacional d'Associacions d'Alpinisme, llibertat d'accés a les zones de muntanya per a poder continuar practicant responsablement, com sempre, la nostra activitat esportiva.

Càceres, 14 de maig de 1995

Reflexions en el centenari del naixement de Josep M. Batista i Roca

Josefina Roma

Antropòloga. Doctora en Història. Universitat de Barcelona

El dia 23 de juny, vigília de Sant Joan, es compliren cent anys del naixement de Josep M. Batista i Roca, el qual podem recordar des de molts vessants, com a excursionista, com a educador del jovent, fundador d'un corrent de l'escoltisme, patriota, universitari, antropòleg i un llarg seguit d'activitats i memòries que ha deixat entre nosaltres, i que tenim el deure de transmetre a les noves generacions perquè el nostre país no perdi la seva història i, com a estudiosos, no negligim els nostres mestres fundadors.

Voldria, doncs, reflexionar sobre els ensenyaments de la seva recerca i activitat etnogràfica, que tanta relació tenen amb l'experiència com a membre del Centre Excursionista de Catalunya i de la Secció de Folklore.

En primer lloc em basaré en el material de joventut, en forma de cèdules, que, degudament ordenat en deu calaixos, conservava a la seva casa de Samalús, can Bot, la masia que el seu pare va comprar per a passar-hi els estius amb la família. Aquest material constitueix una mostra de la minuciositat i sistemàtica amb què estudiava. Les dades recollides apleguen retalls de publicacions, notícies dels diaris i citacions bibliogràfiques d'una extensa gamma d'interessos que van des dels autors clàssics de l'antropologia alemanya o anglesa, fins a les notícies de costums aparegudes en les revistes del moment.

El material aplegat presenta aquella dualitat de folklore i antropologia que va fer seva a partir de la seva doble formació. Per una banda, l'acadèmic universalista que recorre les universitats europees per trobar un marc teòric adequat per a la recerca de la societat, que havia iniciat sota el mestratge de Tomàs Carreras i Artau, i, per l'altra, el folklorista, centrat en la recerca dels costums i les tradicions populars del propi país, com a eina d'identitat. El folklore que

practicava, però, no era de segona mà, sinó que, hereu de la trajectòria del Centre Excursionista de Catalunya, entenia l'excursionisme com a treball de camp, imprescindible per a portar a terme qualsevol recerca científica.

Sovint s'ha titllat l'estudi del folklore a Catalunya de mancat de mètodes científics, d'allunyat dels medis acadèmics, de mancat d'hipòtesis de treball, de construir simples descripcions invertebrades. No obstant això, com més detingudament estudiem aquest món, anem trobant cada cop més excepcions a aquestes afirmacions, i Josep M. Batista i Roca constitueix una magnífica i brillant mostra d'aquestes excepcions.

Efectivament, el coneixement de la teoria antropològica i el contacte amb les escoles europees més prestigioses del moment no li van fer menystenir el treball dels folkloristes locals, sinó que els va voler furnir d'eines teòriques que fessin homologable la seva recerca. D'ací la seva participació en l'elaboració de qüestionaris a l'Arxiu d'Etnografia i Folklore. De fet, va col·laborar en els quatre qüestionaris dedicats a les jornades de la vida, amb Tomàs Carreras i Artau i Telesforo de Aranzadi (3r, 8è, 12è i 14è). Amb Josep M. Casacuberta va confeccionar el qüestionari 15è, dedicat a la geografia humana en les divisions i comarques. El segon qüestionari va ser fet totalment per Josep M. Batista i Roca sobre un tema clàssic en el folklore català i al qual ell havia dedicat molta atenció, el folklore dels fenòmens atmosfèrics.

És de suposar que també va participar en el qüestionari 13è, dedicat al projecte de Museu Etnogràfic de Catalunya, del qual no consta l'autor, ja que ell havia visitat els museus europeus més prestigiosos per tal d'aplicar la seva metodologia al projecte que covaven Tomàs Carreras i ell. De fet, els 22 qüestionaris no exhaurien pas les necessitats de l'Arxiu, com demostraven ben bé les numeracions de les sèries començades, les jornades de la vida o bé el primer de geografia humana, que no acabaven els temes encetats.

Com a resum manejable dels qüestionaris es va editar el *Manual per a Recerques d'Etnografia de Catalunya* el

*Festa del Pi de Centelles. Any 1919.
En Guixa, als vuitanta-dos anys, en feia
seixanta-un que hi participava.
Josep M. Batista i Roca.
Arxiu d'Etnografia i Folklore.*

1922, de la redacció del qual va ser encarregat Josep M. Batista i Roca, encara que algunes parts puntuals van ser encarregades a especialistes. Per a fer aquest manual, Josep M. Batista i Roca es va guiar amb el *Handbook of Folklore* de Charlotte Burne i amb el *Notes and Queries on Anthropology*, que eren els manuals utilitzats per les universitats angleses.

Josep M. Batista i Roca va emprendre els treballs sobre la pròpia societat, que caracteritzen la recerca folklòrica, per oposició a l'antropologia de l'època, que considerava que l'antropòleg havia d'estudiar altres societats i no pas la seva, amb els marcs teòrics de l'antropologia, i en aplicar els mètodes antropològics a la pròpia societat es va avençar al seu temps, mostrant la gran modernitat del seu projecte i de Tomàs Carreras i Artau, ja que no va ser fins després de la Segona Guerra Mundial i en perdre les colònies que les escoles europees d'antropologia van començar a replantejar-se la recerca en la pròpia societat. L'emblema de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore conté prou significativament la frase *nosce te ipsum*, i Josep M. Batista i Roca el va portar a la pràctica en la dedicació preferent a Catalunya en els seus treballs i projectes.

La vinculació de l'antropologia a les seves recerques en la pròpia societat no

deixa de banda la dimensió global de la humanitat, de manera que li permet aprofundir en la comparativitat i adoptar noves perspectives. Les seves conferències sobre altres pobles van acompanyades d'articles en la revista de l'Arxiu: *Estudis i Materials*, en *La Paraula Cristiana* i altres, així com la seva valuosa col·laboració de síntesi en la Gran Enciclopèdia Gallach. A més, les seves cèdules apleguen dades sobre el mateix fenomen, extretes tant del seu treball de camp o d'altres fonts vives o bibliogràfiques a Catalunya, com dels treballs d'antropologia clàssics, de pobles d'arreu del món.

Una altra vinculació que Josep M. Batista i Roca estableix naturalment és la diacrònica. Segurament, la utilització de dades històriques de Catalunya li venia donada per la recerca sobre la identitat, tan lligada a l'evolució-perduració i a la necessitat de trobar-ne les arrels. En això actua més com a folklorista que com a antropòleg, tradicionalment centrada l'antropologia en el treball del present. Ací, també, avança en utilitzar la dimensió temporal de la cultura.

Entre els materials aplegats en les seves cèdules particulars trobem una gran abundor de dades sobre els fenòmens atmosfèrics, el seu coneixement i classificació tradicionals, així com els rituals tradicionals dedicats a

Colla de rodellaires. Sant Hilari Sacalm. Arxiu d'Etnografia i Folklore.

poder controlar la meteorologia, els sants i oracions en temps de sequera, etc. Aquest tema té una llarga història en els folkloristes catalans. No hem d'oblidar els treballs de Cels Gomis, destacat membre del Centre Excursionista de Catalunya, que li devia servir de model, i que havia publicat *La lluna segons lo poble, El llamp i els Temporals* i *Metereologia Popular* al final del s. XIX. En aquest sentit, l'aplec de dades de Josep M. Batista i Roca segueix els mateixos esquemes que Cels Gomis, el qual cita en la bibliografia, i li proporciona un primer índex. Gran coneixedor de la literatura catalana, aplega dades com les de Joan Alemany, del seu *Sumari o Repertori del Temps*, de 1580. També fa un buidat de les revistes del seu temps i àdhuc de les notícies dels diaris. Altre tipus de fonts són les informacions dels seus corresponsals, com Francesc Mestre, de Tortosa, o Elies Pigem, de Banyoles, les cartes dels quals trobem retallades i convertides en cèdules. En aquestes, figura el nom del corresponçal, el lloc i la data. Hi ha folkloristes, recol·lectors, que li fa-

Dia de mercat a Sort. Any 1921. Foto: Josep M. Batista i Roca. Arxiu d'Etnografia i Folklore.

ciliten els reculls, com mossèn Josep Guitart de Manresa. Les dades recollides directament per ell porten esment de l'informant. Per exemple, quan parla dels senyals de pluja, diu: «La darrera me la digué ma tia Carmeta de Vilassar de Mar. Les altres una dona que vàreig trovar fent d'hostalera a Tagamanent.» També trobem informacions dels col·laboradors de l'Arxiu, com Pere Bohigas o Joaquim Carreras i Artau («d'una conversa ab En Pep de Càn Planas, 18 anys, Anglès»), i fins i tot de les respostes als qüestionaris de l'Arxiu, com una de Mn. Josep Canudas sobre el Ripollès. Fruit d'aquesta dedicació al coneixement dels fenòmens atmosfèrics és precisament la confecció del segon qüestionari de l'Arxiu.

L'àrea geogràfica de les seves informacions és molt variada, com variades són les seves fonts d'informació. Coneix les obres dels folkloristes contemporanis, d'arreu d'Europa i d'altres indrets d'Espanya, la qual cosa li permet una comparació més extensa amb el seu treball de camp i amb els seus corresponsals. Aquests corresponsals no han estat triats sistemàticament en una àrea determinada, sinó que són el resultat d'una amistat, coneixença o casualitat. De fet, en aquests aplecs preliminars de dades, és tot Catalunya i tots els territoris de parla catalana els que li interessen, per tant, qualsevol informació és ben rebuda, encara que no arriba mai a tenir una informació completa de l'àrea que vol estudiar. Aquesta universalitat de l'aplec es manifesta en l'ordenació del material, que no segueix

una agrupació per comarques sinó un ordre temàtic i, dins d'aquest, un ordre alfabètic.

Les cèdules del seu treball de camp són les més riques en dades. Les descripcions s'hi fan minucioses, les dades de tota mena revelen un interès que va més enllà del tema de què està tractant en aquell moment, aplegant qualsevol informació per a altres possibles treballs. Sovint inclouen dibuixos i croquis que ajuden a la comprensió. Altres vegades inclouen fotografies fetes per ell.

Un altre tema de gran tradició en el folklore, però també en l'etnografia, el forma l'eix natural del curs de l'any. Aquesta disposició del material va ser emprada per Valeri Serra i Boldú en «El Calendari Folklòric d'Urgell», i després per Aureli Campmany i Joan Amades. En les cèdules de Josep M. Batista i Roca apareix sota el títol de Festes i Diades, començant pel gener i aplegant no sols el santoral, sinó també la matança del porc, les diverses captes, la Serra la Vella, els dies manllevats de març i abril. Després d'acabat el curs de l'any hi ha encara un apartat per a festes majors i un altre per a aplecs, on es troben barrejades altres dades sobre la malastrugança dels divendres. És interessant veure que les localitats ressenyades no coincideixen més que en una petita proporció amb les d'altres apartats, depenent de la procedència heterogènia de la informació. Això, contra el que pot semblar, no manifesta una desorganització, ben al contrari, aquest material es correspon a una primera in-

formació, aplegada casualment en fer una excursió, en interessar-se per una dada concreta, en llegir una obra clàssica per una altra finalitat. D'aquesta manera, el que manifesta és l'interès tan viu per l'antropologia, que sempre l'acompanyava. Sols així podem entendre per què al costat de la descripció i dibuix d'un estri popular de Samalús trobem una postal de Miranda del Castañar, una citació llatina, bibliografia francesa i alemanya, un retall de diari local on es dona una versió de l'origen de les fogueres de Sant Joan recollida a Sabadell, juntament amb bibliografia antiga sobre la Catalunya Nord.

Igual que Cels Gomis, del qual penso que va aprendre molt a través de les publicacions del Centre Excursionista de Catalunya, va interessar-se pel món de la fauna espiritual, per les fades, les encantades, els mainarons i el follet. El seu aplec és, en aquest sentit, un intent d'explicació de la història dels canvis socials, com el de la utilització del ferro en lloc de la pedra tallada en els estris agrícoles.

Només el treball de camp, pròpiament dit, era emprat amb un marc teòric i una hipòtesi que s'anava a provar empíricament. En aquest cas, sabem per les seves publicacions i també per algun esborrany aparegut entre aquestes cèdules, com es va preparar, la utilitat que van tenir totes les dades aplegades fins al moment de forma escadussera i el resultat que se'n va obtenir.

En canvi, el material de què estem tractant, aplegat tan minuciosament, encara que no es tractava del treball preferent de l'autor, sinó de les petites informacions, aparentment inconnexes, té per a nosaltres el valor afegit de mostrar-nos, en primer lloc, una rica bibliografia, de difícil accessibilitat, que només qui la coneix profundament pot haver-hi trobat dades etnogràfiques. Per exemple, Josep M. Batista i Roca va ésser un pioner en l'estudi de les festes d'hivern, i en incloure l'epístola *Cervulus* de Sant Pacià com a testimoni d'aquestes festes en el segle iv.

En segon lloc, la fiabilitat de les dades aplegades *in vivo*, especificant el nom de l'informant, l'edat i la localitat, així com la gran quantitat d'informació sobre cada tema treballat, ens col·loca davant d'un horitzó etnogràfic situat a mitjan segle XIX, amb unes institucions i uns costums, dels quals ja ha desaparegut la memòria. Per tant, avui dia, aquest material se'ns fa imprescindible per a conèixer aspectes que altres folkloristes no van tocar i, doncs, per a completar una visió diacrònica de la cultura a Catalunya i a altres llocs d'Espanya, de l'Alguer, etc., amb dades que si no les hagués mencionat ell, no en sabríem ni l'existència.

Un material que constitueix una veritable novetat respecte a altres reculls folklòrics coetanis és l'aplec de dades sobre indústries tradicionals i oficis manuals, gremis, fires i mercats. Així, per exemple, trobem la descripció sobre un croquis, d'un teler manual de Solsona amb els noms de totes les peces i la descripció del seu funcionament. També s'enumeren totes les fires a què assistien al llarg de l'any els ramaders de Solsona, enllaçant-les l'una amb l'altra. L'apartat d'institucions socials, l'encapçala, com tots els temes d'aquest petit arxiu, amb la bibliografia més actual de l'antropologia, però, encara que la seva formació se centrava en l'antropologia anglesa, no desconeixia els treballs que es feien a Itàlia o en altres països d'altres tradicions acadèmiques. L'avidesa amb què agrupa tota la informació possible traspua en les cèdules de literatura castellana o gallega. Són fonts impensades que arriben omplint els buits que els estudis de folklore no havien començat a omplir. Dins de les institucions socials trobem els grups socials, els criats, el matrimoni, la propietat i l'herència, els contractes, l'autoritat, la llei i la justícia.

L'especial configuració d'aquest cedulari fa que es repeteixin els llocs on pot ubicar-se una dada. Així, els bateigs poden trobar-se en el cicle de la vida i en els ritus de la vida individual; les fires, en les institucions socials i en les ocupacions i indústries. És a dir, que qualsevol qüestió pot tractar-se en diferents capítols o apartats, sense que s'hagi definit per una unificació d'entrades.

El material que estic descrivint és constituït per les cèdules primàries de la recerca i, per tant, no contenen hipòtesis ni teories personals en general. De fet, les seves conferències i elaboracions més avançades dels seus treballs, estaven guardades en un altre lloc, al qual no he pogut tenir accés. No obstant això, trobem alguna elaboració i alguna mostra del que van ser les seves recerques i les seves hipòtesis de treball, que ens permeten fer-nos una idea del procés de la seva obra.

En aquest sentit penso que són de cabdal importància les notes i els apunts sobre camins i comunicació entre les comarques, camins dels ramats, camins dels segadors, camins del vi i de l'oli. Fer un mapa amb totes les seves dades de comunicació i migració temporal dels grups, poques vegades estudiades en profunditat, poden aclarir-nos molts fenòmens de difusió, d'exogàmia, de formació de comarques, etc.

Entre altres informacions i dades, he trobat un mapa construït en el transcurs d'una de les seves recerques. Es tractava de delimitar culturalment la divisòria lingüística del català oriental i occidental. Les configuracions que va prendre com a paràmetres van ser: l'agricultura, els rituals festius, els fenòmens atmosfèrics i les llegendes. En l'agricultura, el límit entre les mesures de la terra, pórques, quarteres, etc., els rituals de la collita, com matar la cuca, la garba de la mestressa, l'ús del trill i els animals per a batre, la construcció de pallers cairats. De les festes anyals va estudiar els límits de les pro-

Festa del Pi de Centelles. Arribada del pi a la plaça l'any 1919. Foto: Josep M. Batista i Roca. Arxiu d'Etnografia i Folklore.

hibicions de caçar en certes diades, de serrar la vella, de les Caramelles, dels rituals de Sant Joan; de les rondes, de les cançons de pandero. També va voler delimitar l'ús de peces paradigmàtiques d'indumentària, com el mocador o la barretina.

En els fenòmens atmosfèrics va tenir en compte les creences sobre l'arc de sant Martí, la llegenda del Mal Caçador, de l'Home de la Lluna, de la cançó «Plou i fa sol». També, en la difusió de les llegendes va utilitzar els límits de la creença en tresors amagats i en el follet.

Segons el seu testimoni oral, aquesta recerca no va portar a cap conclusió, probablement perquè es necessitava fer més un estudi de gradació de costums i configuracions que no pas de límits exactes. De totes maneres, el treball de camp es va nodrir també del coneixement aportat per les cèdules aplegades per la seva curiositat intel·lectual i pel seu hàbit d'assimilar qualsevol informació secundària que l'havia portat a valorar en un pla d'igualtat les dades provinents de tots els seus camps d'estudi i d'acció.

Aquest és el sentit de les seves cèdules d'estudiant, que ens obren una finestra a la seva gran inquietud de saber i al seu gran entusiasme per la recerca.

La llegenda del drac del Pa de Sucre

Lluís Brotons i Alabau

De vegades, caminant per certs paratges del nostre estimat Pirineu o per altres muntanyes de les nostres contrades, ens aturem tots sobtats per observar les captivadores formes que adopten. Les formes dels seus cims, de les crestes que els uneixen o senzillament els meravellosos paisatges que dibuixen en el marc d'un cel blau (o no tan blau, com passa tot sovint en els dies de tempesta, que ho esquitxen tot de la gegantina força de la natura). Doncs bé, darrere d'aquestes capritxoses formes s'amaguen tot sovint antigues llegendes que formen part del nostre llegat cultural i que donen un sentit una mica màgic a tot el que les envolta.

Zones tan conegudes del nostre Pirineu com els Encantats o el Pedraforca són estimades especialment pel misteri i la màgia que podem trobar darrere d'aquestes increïbles construccions que el temps ha dut fins on són ara... La zona de què parlaré tot seguit és una altra zona ben coneguda i no menys màgica que les abans esmentades. Es tracta de les muntanyes que trobarem si puguem per la vall de Valarties, a la Vall d'Aran, fins al refugi de la Restanca. Allà, ben segur que a tothom li sonaran noms emblemàtics del nostre muntanyisme, com els Besiberri, el Montardo o el Tumeneia. Doncs darrere de les característiques formes que descriuen, s'amaga una antiga llegenda que es narra pels poblets de la Vall, i que jo

vaig trobar tot fullejant els sorprenents llibres de piades d'aquest refugi que els guardes m'havien deixat. Dit de pas, en pocs refugis l'amabilitat dels seus guardes, l'Esther i l'Albert en aquest cas, us farà sentir tan bé i tan a gust com us sentireu quan estigueu en aquest de la Restanca. Aquí el caliu de la veritable muntanya llueix pertot arreu.

Crec que la llegenda sobre aquestes serres del Pirineu és patrimoni de tots i per això aquí la teniu:

«La història va succeir, d'això fa ja moltíssims anys, quan el circ de la Restanca era una plana magnífica i preciosa. Aquesta plana estava dominada al nord pel castell d'En Lluís de Montardo, i al sud, a l'altre extrem, pel d'En Jaume de Besiberri.

En Lluís de Montardo era esquerp, solitari i cruel. En Jaume de Besiberri era tot el contrari: bo, generós i alegre. En Jaume de Besiberri era casat amb N'Elisabet de Tumeneia i ambdós tenien una formosa filla: Na Maria de Besiberri i de Tumeneia.

La vida de la plana era tranquil·la i tan sols pertorbaven aquella pau petites baralles d'ambdós senyors feudals, sense però, arribar gaire lluny. Però, un dia, En Lluís de Montardo va trametre un missatge per mitjà d'un servidor, a En Jaume de Besiberri, amenaçant-lo que si no li donava la seva filla per muller aniria a la guerra contra ell. En Jaume de Besiberri s'hi va negar i va esclatar la guerra. Una

vegada darrere de l'altra En Jaume de Besiberri va anar rebutjant els atacs del seu enemic, fins que un dia En Lluís de Montardo va cridar un bruixot que antigament havia estat monjo i posteriorment s'havia decantat al servei del mal, i li va oferir la meitat del seu regne si feia quelcom per aconseguir la filla del senyor de Besiberri. El bruixot acceptà i, treballant durant trenta dies i trenta nits, aconseguí crear un drac gegantí per a enviar-lo contra el castell d'En Jaume de Besiberri. En Lluís de Montardo, emocionat pel descobriment, organitzà l'atac final contra el castell de Besiberri ràpidament. En Jaume, sortosament, fou assabentat del que el seu enemic havia preparat i féu cridar Arnau d'Harlé, cavaller fornit i valent, que era el promès de Na Maria, perquè l'ajudés en la lluita contra el senyor de Montardo. En poc temps arribà Arnau al castell de Besiberri, i En Jaume li explicà tot el que havia passat. De tal manera que Arnau hi trobà una ràpida solució perquè ja havia lluitat abans contra dracs i encanteris d'altres bruixots. Van pensar que podrien emmetzinar el drac, i a tal fi prepararen un gran pa de sucre enverinat, i una nit de lluna nova aprofitaren per a col·locar-lo en un lloc adient, on el drac pogués ensumar-lo i caure a la trampa.

Així, doncs, arribà el dia de la gran batalla. Les mainades d'En Lluís de Montardo atacaren i atacaren, però eren rebutjades successivament de les muralles del castell pels agosarats servidors d'En Jaume de Besiberri. Fins que En Lluís decidí que ja era l'hora de deixar anar el drac. I així ho va fer. El drac es dirigí cap al castell de Besiberri tot fent tremolar la terra i llançant flaires de foc. Però, quan arribà al lloc on hi havia el pa de sucre s'aturà i, no poden resistir la temptació, mossegà tan suculent tiberi i caigué fulminat allà mateix, al peu del pa de sucre.

La desesperació s'apoderà d'En Lluís de Montardo, el qual ple d'ira es llançà a una batalla final que durà dotze dies i dotze nits, en la qual moriren tots a la fi, els uns en la batalla i els altres del dolor en veure morts llurs estimats.

Encara avui dia podem veure els personatges petrificats quan pugem caminant per l'estany de Mar. A la nostra esquerra trobarem el Montardo i una mica més al sud el Monges (bruixot). Tot seguint la serra trobarem el Tumeneia (N'Elisabet), que, segons diuen, algunes nits d'estiu encara plora la pèrdua del seu espòs i de llur filla. Més enllà, el pa de sucre i, al seu peu, el drac petrificat de superba cresta. Darrere d'aquests es troba Arnau d'Harlé (punta d'Harlé) i als seus peus vetlla i descansa Na Maria

(punta Maria). A la fi, les ruïnes del castell de Besiberri, encara altives i encara força inaccessible. En Jaume de Besiberri no fou mai trobat i hom conta que descansa en el fons glaçat de l'estany de Mar, que s'emplenà de les llàgrimes dels vençuts.

Tots romanen eternament petrificats, per a record dels vianants. I encara, quan els núvols embolcallen la serra, se senten les veus dels caiguts transformats en trons, clamant per la injustícia d'En Lluís de Montardo.»

Des del Besiberri Nord podem contemplar encara els protagonistes de la llegenda, avui petrificats per a record de tothom.

Foto: Francesc Xavier Gregori.

Divagacions a muntanya

Joan Posa

Els qui vivim a ciutat som privilegiats de tenir a mà un bell país com el Vidranès i poder-nos-hi escapar, la nostra muntanya jardí, que ens té robat el cor per les seves bel·leses i per les atractives mutacions que ens ofereix al curs de l'any. No ens cansaríem mai de repetir una vegada i una altra, les cordials passejades fetes per les seves plaents carenes. Regió afavorida per les dolceses de verdes muntanyes de constant ambient ramader, herbats de línies suaus que alternen el pastorívol paisatge amb el faig i el roure, senyors d'aquestes altituds.

Avui sortim de Vidrà en un dia al pic de l'estiu, i no podem defugir la soledat en encaminar els nostres passos al Palou Xic, masia ben situada ja a 1.140 metres, ara sortosament reconstruïda. Tirant amunt pels prats, a uns tres-cents metres (N), per entre marges, mates i alguna alzina, s'inicia un corriol mig perdut, després camí, que giragoneja enlairant-se decididament per entre el bosc d'alzines i roures. Aviat, a mesura que vas pujant, van apareixent els faigs. Sensació agradable que realment entres en el país de meravella somiat: el regne del faig, el bosc frescal anhelat des de la ciutat, d'on venim.

En entrar en aquest reialme, demano llicència per a expressar-me en un lèxic que no és l'usual, però que és el més propi quan l'exaltació fa pujar de grau l'alegria de trobar-te en un ambient estimat. Sempre una certa timidesa de confessar els nostres pensaments —com si fos una feblesa— ens fa callar d'ex-

pressar-nos obertament. Per a les sensacions del que es veu i del que se sent, no hi pot haver el mateix llenguatge col·loquial de la nostra quotidiana normalitat.

L'excursionista, en el seu sentit més genuí a casa nostra, és un dels darrers grups d'arrel romàntica que resten. Tots sabem que un dels components més importants de la renaixença catalana era, o és encara, un retorn al reconeixement de la importància de la naturalesa com a font de vida individual. Que no arribi mai el dia en què els homes no sapiguem veure humilment, en el nostre entorn natural, la poesia de les coses belles, l'animació estètica del paisatge, el sentit més excel·lent del nostre pas per aquest món.

Estem en un ambient físic real, que no és el nostre acostumat, però que, apassionats com som, enyorem quan n'estem allunyats massa temps.

A un ritme de marxa sedant, camí ideal de boscúria. Als peus l'agradabilíssima petja en la fullaraca seca. Si el caminant va descobrint a mesura que avança noves sensacions, és natural que les exposi a mesura que guanya terreny.

Estretor justa per a passar-hi l'excursionista curiós i estar constantment en contacte amb l'exuberant verdor, a frec amb el boix florit, frescal i aromàtic arbust que retrobem sempre tan bon punt ens enlairem en aquest bell país. Gimnàstica de cos i braços, per a apartar les branques que s'allarguen barrant el pas a l'agosarat que vol penetrar en la intimitat encantada de la fageda. A

vegades et trobes amb algun esbarzer, que et fa parar la marxa en sec abans de procedir, sofert, a desenganxar-lo.

El camí va pujant suaument, sempre cobert per la vegetació que no et permet de veure res més que verdor. Concert constant dels ocells invisibles més a prop o més lluny, que rarament veus i que entre ells parlen el seu llenguatge: és aquí on cal emmudir, per a escoltar la pau i el silenci ple de vida que cerques. De cop, a quatre passes, un ocell atrevit, confiat t'engega la seva refilada que hom no pot sinó agrair. Proves de respondre-li imitant el seu cant... i més val no parlar-ne.

Els alts i robustos faigs enlairen la volta de l'espès mantell de verdor, que els raigs del sol d'estiu penetren aquí i allà, i cada quatre passes canvia el quadre que retindríem emmarcat per al nostre goig visual. Pausen en la progressió per a admirar l'harmonia del sotabosc de la fageda, que és guarnit també amb altres espècies, com els avellaners, freixes, aurons, acompanyats d'una gran varietat de mates i arbustos assentats pobladors de la boscúria.

La fageda es va aclarint amb claps d'herba quan ens acostem al coll de Cristòfol. Aquí s'obren els espais i la mirada es desvetlla del bany de verdor en obrir-se al cel blau i veure el relleu de les muntanyes veïnes i les berguedanes, més llunyanes.

Aquest coll separa els vessants de la vall de la Coma de Capdegès i la del Barretó (Sant Jaume de Bonbac), per tant, hi passa la pista o camí carreter que comunica ambdues valls. Una mica enlairat i mig amagat del coll, té el seu domicili el magnífic Faig, en majúscula. És l'avi de la fageda, l'arbre singular com cap altre, en el qual se sublima la ponderació del glossat fins ara en aquestes ratlles.

En la xafogor d'aquest juliol hem vingut a trobar-te, amic faig, per aixoplugar-nos sota les teves acollidores branques. La placidesa i la pau que es respira aquí, per a nosaltres, enamorats de la natura, és molt important. Cada dia ho serà més.

No ens cansem de mirar les seves originals branques, que, a més d'enlairar-se, diries que planegen en totes direccions. Els seus braços vigorosos fan sota la seva capçada unes trenta passes de diàmetre d'ombra i, per a abastar el

El faig del coll de Cristòfol, l'avi de la fageda. Foto: Joan Posa.

volt del seu tronc, calen més de tres persones agafades de mans.

Dessota el seu frondós fullatge passem unes hores agradabilíssimes. A estones, la lleu marinada fa parlar damunt nostre les seves mil verdes fulles, amb una música suau que ens encanta, a nosaltres, fugissers i efímers estadants.

De sobte sentim soroll de motors. Vénen de la pista del coll de Forn. Despertem del somni. Crits, agitació, fum... Són cinc vehicles d'aquests que en diuen tot terreny. Cridòria, discussions per a decidir cap a on tirar. Des d'on som, una mica més enlairats, podem veure l'escena sense ser vistos.

Cosa curiosa: la pau, la serenor trençada. Sembla que hem retornat de cop al nostre altre món. Discuteixen entre ells a crits. Sembla que volen anar al coll d'Alfred (situat a l'E) i decideixen agafar (diuen que per fer drecera) un camí a sota nostre que baixa cap al SW, completament oposat. Marxen sorollosament cap avall amb els seves màquines, passant-se perillosament els uns als altres per una pedregosa i estreta pista. Desapareixen una bona estona per a tornar novament al coll, i ara segueixen la pista de l'altre vessant cap a Capdegès. Poc després els veurem passar en un revolt allà baix, lluny, i desapareixeran definitivament.

Aquest fet em suggereix la situació creada d'un temps ençà en el món excursionista, sobretot per l'aparició creixent de les motos i els *jeeps* a la muntanya. Aquests són els vehicles adequats per a la gent que viu a la muntanya —els veritables muntanyencs— per a moure's, tragar i comunicar-se en el seu ambient propi. Una millora real de les seves condicions de vida.

Un cim, unes carenes, l'encís d'andarejar per boscos i camps, concretament seguint els camins d'un itinerari en una muntanya més o menys important... Tot aquest món variat és la imatge ideal que engega en l'apassionat excursionista la il·lusió per a anar-hi. I més encara, vol veure el seu projecte realitzat amb els bells colors d'un sol es-

plendent. Aquest és l'impuls primer. El vàlid. El mitjà emprat per a fer el trajecte que cal per a arribar-hi és secundari.

Entenem que assolir humilment la naturalesa, en la seva màxima dignificació que per a nosaltres és la muntanya, és l'objectiu primordial. El vehicle, al nostre entendre, és un mitjà per a acostar-nos-hi, per a poder gaudir dels seus saludables beneficis, mai el fi. Hem vist com la gent s'acostuma cada vegada més a caminar menys. Moltes vegades, en aquestes circumstàncies, el vehicle és una joguina mecànica més del nostre temps modern, a disposició del joc i de l'aventura; a vegades llastimosament només com a principal objectiu.

A més de l'exercici físic, font de salut corporal, pas a pas, caminant és com ens adonem realment del goig d'estar immersos en els mil detalls del paisatge.

El «progrés» ha anat molt de pressa, i avui sembla que sense el cotxe no es pot sortir de casa. Per això te'ls trobes pertot. Els cotxes ens permeten allargar la nostra vida excursionista. És evident. Ens apropen fàcilment on abans ens calia una llarga marxa d'aproximació.

Encara són poques les ocasions que coincidim a trobar-nos a muntanya amb les motos o amb els anomenats vehicles tot terreny. Però hom tem que l'ambient de pau propi de la muntanya no sigui alterat cada vegada més per la creixent moda i massificació del motor, i per

certes persones no prou conscients que hi accedeixen massa fàcilment. Certament que tothom té el dret de moure's amb llibertat, però caldria que l'evolució, el progrés fos també mental, respectuosos amb la natura. Hem vist fer «proeses» fora de camí, amb el desesper dels qui viuen dels pasturatges i de la ramaderia.

Una trobada de 40 *jeeps* o cotxes tot terreny, concentrats al castell de Milany, per posar-ne un exemple, és prou eloqüent per la pertorbació que comporta. En el cas de les motos, la velocitat i el soroll és un esverament, sobretot per a les ovelles, i una agressió als prats i al medi ambient. Pistes que han estat arreglades pacientment, en una passada de vehicles després d'unes recents pluges, queden fetes malbé per al trànsit, amb la irritació d'aquells per a qui la seva bona conservació és indispensable.

Aquests temes seran polèmics mentre hi hagi tantes maneres de pensar com maneres d'anar pel món. Cal tornar avall i deixar els raonaments irresolubles. A fora ens espera un esclat de llum.

Qui sap els anys que tens, arbre centenari! La nostra admiració és un acte d'humilitat, i això ens fa un bé. No voldríem que et passés cap mal de part dels elements ni dels homes. Ben segur que persistiràs encara molt més que cap de nosaltres.

A reveure, faig amic! Sota teu tot són bells pensaments, dolcesa i acolliment.

Pics de la Baco per l'aresta W

Josep de Tera i Camins

Respecte! Aquesta és la paraula més apropiada per a definir la sensació que sempre m'havien produït els cims de la Baco.

Si de lluny aquesta muntanya ja impressiona, de més a prop, quan restes sota les llastres del seu vessant S, quedes completament cohibit per les descomunals proporcions de l'esmentat vessant i també per la llargària de les seves arestes E i W.

Aquest respecte pel cim m'ha mantingut durant molt temps allunyat de la temptació d'assolir-lo. Lentament, he anat pujant a tots els cims de més de tres mil metres situats a la carena fronterera que hi ha al N de la vall d'Estós: els pics del Bom, del Malpàs, de Crabioles, Perdiguero, del Portilhon, dels Gorgs Blancs, de Claravida i de Gias; és a dir, tots menys el Cap i el Selh dera Baco.

A més a més del respecte que la seva imatge produeix, jo també el tenia classificat com un cim inaccessible per a les meves pobres possibilitats, principalment per dues raons. La primera venia motivada per la situació del refugi d'Estós, aixopluc molt ben situat per a fer-hi una estada d'uns quants dies, però molt mal situat per a fer sortides de cap de setmana. El pic de la Baco n'és un exemple molt clar: el dissabte, tot i sortir de Barcelona, s'arriba còmodament al refugi, situat a 1.835 metres d'altitud, però el diumenge s'ha de sortir del refugi i pujar en unes tres hores i mitja al port d'Oó, de 2.891 m; segons

l'antiga guia *Posets-Maladeta* necessitem encara unes dues hores i mitja més per a recórrer tota l'aresta W fins a arribar al pic del Selh dera Baco, de 3.093 metres. En aquest tipus d'arestes el temps de tornada és molt similar al d'anada; posem-hi, doncs, unes dues hores i quart per a tornar al portilló d'Oó; després baixarem de nou al refugi en unes dues hores, aproximadament i, finalment, una hora i tres quarts és el temps que esmerçarem davallant de nou a l'aparcament del començament de la vall d'Estós. En total, el diumenge haurem caminat dotze hores, sense comptar-hi les parades, i a més a més, hem d'afegir-hi el temps de cotxe per a arribar a casa (cal suposar que completament «rebutats»).

La segona raó venia motivada per la possible dificultat de l'aresta W; en l'esmentada guia *Posets-Maladeta* la descripció d'aquesta aresta és molt superficial i parla d'un horari total de 2 h 30 min. Normalment, un horari tan llarg en una aresta no és compatible amb la definició d'aresta «fàcil»; ací, doncs, hi havia alguna cosa que no encaixava: o l'aresta és més difícil del que se'ns diu o el temps està mal calculat.

Un cas semblant vaig trobar-me amb l'aresta W del pic del Malpàs (vegeu MUNTANYA, 784, pàg. 248); allí l'horari estava ben calculat, però la dificultat era molt superior a la que se'ns deia a la guia.

Té molta més importància del que sembla el fet d'escriure les guies de

muntanya sota la perspectiva d'un autor del vessant N o sota la perspectiva d'un autor del vessant S.

Jo, que per raons que ara no vénen al cas d'explicar, vaig estar involucrat en un malaurat intent de renovar les guies del Centre d'aquesta zona del Pirineu i que, per tant, vaig estar durant un temps dedicat exclusivament a estudiar els diferents itineraris per a pujar a aquestes muntanyes, he pogut observar que la guia que tractava de renovar era escrita sota la perspectiva de les valls occitanes.

Els pics del Bom, del Malpàs i de la Baco diria que són els exemples més clars del que afirmo, ja que tots tres tenen la via d'accés més fàcil pel vessant N, i és aquesta la via descrita amb tota mena de detalls, mentre que la canal S del pic del Bom, l'aresta W del Malpàs i l'aresta W del pic de la Baco, que són, dintre de la seva diversa dificultat, les vies d'accés normals des del vessant S, hi són descrites sense cap mena de concrecions, fet motivat segurament perquè no foren recorregudes per l'autor de l'esmentada guia en dates pròximes al moment d'escriure l'obra.

Després d'haver pujat per la canal S del pic del Bom i per l'aresta W del Malpàs, ja em considerava prou «vacunat» contra les possibles sorpreses que la llarga aresta W del pic de la Baco pogués presentar-me, però encara em quedava l'impediment horari, perquè caminar dotze hores sense parar i tornar a casa en un sol dia és massa fort per a la meua modesta resistència física. Hi ha una solució que consisteix a arrossegar la tenda per la vall de Gias, però als meus quaranta-dos anys puc arrossegar la tenda una o dues hores, però caminar-ne tres o quatre, és a dir, pujar uns mil metres de desnivell amb «l'armari» a l'esquena és posar massa al límit la meua capacitat de resistència. Per aquesta raó els pics de la Baco anaven quedant lluny de les meves possibilitats, tot i que no havia renunciat mai a pujar-hi.

Però un bon dia, concretament el dia 4 de juliol de 1993, la resistència que m'oferia el pic de la Baco va enfonsar-se estrepitosament i, per tant, ja res no m'impediria assolir-lo tard o d'hora.

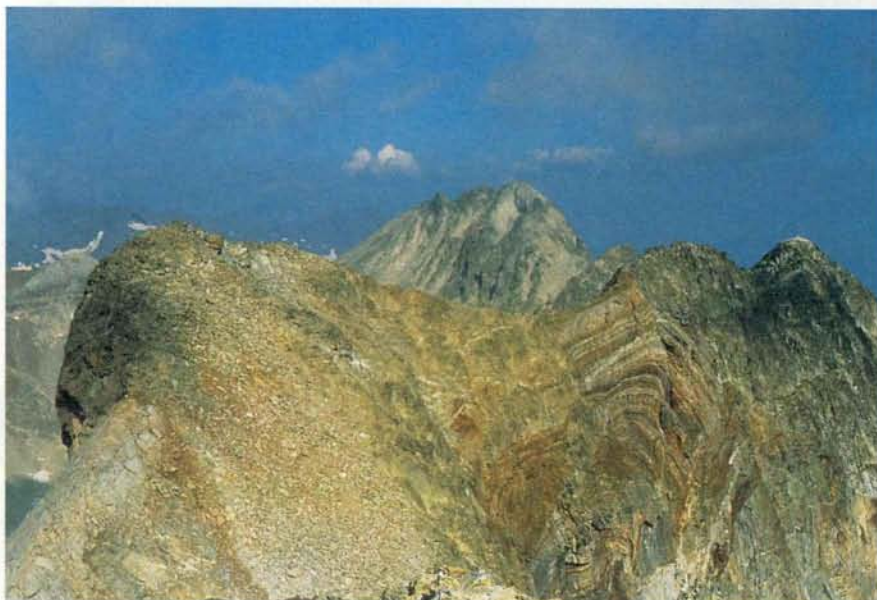
M'explicaré una mica: en la data esmentada vaig fer una bonica circum-

*Cap dera Baco, punta W del Cap dera Baco, pic d'Audoubert i pic dels Gorgs Blancs, des del pic del Selh dera Baco.
Foto: J. de Tera.*

val·lació al massís dels pics de Gias i de Claravida. Vaig pujar-hi pel vessant W, és a dir, per la valleta que mena a la bretxa de Gias (anomenada valleta de la Coma) i vaig baixar pels estanys i la vall de Gias.

En sortir de l'esmentat estany va començar a ploure, i la necessitat de trobar un indret on aixoplugar-me, per a esperar-hi que passés la tempesta, va fer que en arribar a la clotada que hi ha sota la graonada de l'estany veiés una acollidora pedra balmada, amb una paret construïda a còpia d'apilar-hi pedres, senyal evident que algú hi havia fet bivac. Molt possiblement, si no hagués estat per la tempesta, no hauria trobat aquest aixopluc, perquè ja havia passat per aquell indret i no m'hi havia fixat mai.

Còmodament instal·lat en aquell amagatall vaig esperar que parés de ploure i, a la vegada, vaig poder analitzar les possibilitats de l'indret. Per a dormir-hi era ideal: situat a uns 2.400 metres, aproximadament, tenia un rierol al davant mateix per a poder-me proveir d'aigua, i només aixecant una mica el cap podia veure el cim del Cap dera Baco. Aquesta roca balmada era el que

em mancava per a poder pujar als pics de la Baco!

Era tanta l'ansietat que tenia per a assolir aquests cims, que el dia 31 del mateix mes ja em trobava caminant novament per la pista de la vall d'Estós, disposat aquesta vegada a provar sort per l'aresta W dels pics de la Baco.

Per cert, voldria fer una petita observació sobre aquest nom tan poc aragonès de *Baco*, perquè hi ha una mena de claudicació davant dels noms posats a les muntanyes pels francesos: Clarabide, Gorgs Blancs, Baquo, Oó, Crabioules, Maupàs i Bom, tots són noms d'evident influència occitana; jo no tinc cap mena d'inconvenient que les muntanyes frontereres, els nostres veïns

del nord les bategin amb els noms que creguin més convenients; no en va l'Everest té dos noms, a més de l'oficial, l'un donat pels nepalesos i l'altre donat pels tibetans. Sense anar gaire més lluny de la vall d'Estós, el bonic cim de nom Bachimala, els francesos el coneixen pel nom de pic de Schrader. Com és, doncs, que els cims esmentats anteriorment no tenen cap nom d'origen aragonès? Per què el cim de la Baco, que des del vessant N té una lleugera semblança amb el cap d'una vaca, l'hem de continuar anomenant d'aquesta manera des del vessant S, si no té cap semblança amb l'esmentat animal? Per què el cim de Claravida, l'hem d'anomenar així, si Claravida és un estany del vessant N? Per què hem de dir port i pic d'Oó, si Oó és una vall també francesa? Per què hem de dir Crabioules, si aquest nom és netament francès? O per què hem de dir Bom, si aquest nom significa «estany» en gascó? Estic convençut que tots aquests cims tenien nom propi donat fa molts anys per pastors i caçadors aragonesos, i fóra una tasca molt interessant retrobar el nom aragonès d'aquests importants cims fronterers. Però fins que no

*Pics de la Baco, des del pic de Claravida.
Foto: J. de Tera.*

trobem l'antic nom d'aquests cims, no ens quedarà altre remei que continuar emprant el nom actual. Sigui com sigui, del Bachimala, no en diré de cap manera pic de Schrader, per més mèrits que aquest senyor hagués fet per perpetuar el seu nom en un cim de més de tres mil metres!

Afortunadament, i tornant novament a l'excursió, el dia 31 de juliol de 1993 no era un dia excessivament calorós; un lleuger ventet acompanyat d'uns quants núvols feia menys pesada la marxa per la vall d'Estós.

Els pics de la Baco aviat es feren visibles i la marxa per la vall d'Estós anava complint els horaris normals.

En dues hores i un quart ja estava situat davant del refugi d'Estós; contràriament al que es podia esperar, no sentia cap temptació d'entrar-hi i pernoctar-hi. Potser el record d'haver-hi passat la nit més calorosa de la meua vida, em produeix encara una sensació de rebuig vers aquest refugi. Aquella habitació orientada a ponent, és a dir, amb l'escalfada del sol de tota la tarda, on van instal·lar els trenta excursionistes que vam arribar-hi aquella tarda del mes de juny encara em fa sentir, cada vegada que hi penso, una sensació d'ofec i de claustrofòbia. Totes les altres habitacions eren buides i, en canvi, tots estàvem apilats en aquell reduït habitacle; vam obrir la finestra, vam sortir del sac, però res no era suficient per a alleugerir aquell ofec. Ja de matinada va haver-hi una autèntica fugida vers els cims. Mai no hi havia hagut aquelles presses per a marxar com més aviat millor vers els diferents cims de la contrada!

En arribar al refugi d'Estós eren dos quarts de sis de la tarda, i per començar a pujar per la vall de Gias vaig mentalitzar-me que començava una nova excursió, que, de totes maneres, la feina, ja la tenia feta, i que, per tant, no importava l'hora d'arribada; l'únic que realment importava era simplement arribar-hi.

Amb aquesta idea vaig començar a superar, molt lentament, la primera graonada de la vall de Gias; dalt d'aquesta graonada, vaig fer-hi la primera gran parada.

Després, i encara més lentament, vaig acostar-me al riu que hi ha just al

final del prat per tal de superar la segona graonada. Aquesta segona graonada és d'un desnivell considerable, però el corriol que hi ha al costat mateix del riu permet superar-la d'una manera relativament ràpida.

Dalt d'aquesta segona graonada les meves cames ja començaven a notar el pes de la motxilla, el pes dels mil metres de desnivell guanyats i, principalment, el pes de la gran distància que separa l'aparcament d'Estós de l'indret on ara em trobava; però tot el que guanyés avui ja ho tindria de menys per a demà, i amb aquesta idea vaig anar travessant la coma que hi ha al capdamunt d'aquesta segona graonada. El sol, ja molt baix, donava aquella claror tan nítida i relaxant dels capvespres.

Ara el meu objectiu era esquivar les ortigues que omplien les zones herbades; després m'esperava una nova pujada, però l'objectiu era ja proper. La tercera i última graonada no és tan evident com les dues primeres perquè és un seguit de tres petits bonys que et deixen situat a uns 2.400 metres d'altitud, just al final de la vegetació i a l'entrada d'un curt corredor que et permet entrar dins d'una mena d'olla situada al peu de la gran graonada que et separa de l'estany superior de Gias. Just a l'entrada d'aquesta olla m'esperava la meua roca balmada.

A un quart i cinc de vuit arribava al meu jaç. Normalment, pel sol fet de deixar la motxilla a terra ja em sento recuperat, però avui encara necessito una bona estona abans de sentir-me capaç de començar a coordinar els moviments necessaris per a organitzar la meua estada en aquell aixopluc.

De totes maneres, l'horari de quatre hores, amb parades incloses, des de l'aparcament d'Estós (1.300 m) fins als 2.400 m d'ací no és un horari dolent; el que sí és cert, és que amb la tenda a l'esquena no hi hauria arribat.

Amb el capvespre desapareixen els núvols i el sol ponent il·lumina el Cap dera Baco fins molt tard.

Hi ha moments en què hauríem de poder aturar el temps; jo l'hauria aturat aquella nit de lluna plena, assegut a l'entrada de la balma, mirant-ho tot i no pensant en res concret, pensant en tot i no pensant en res concret, saborejant glopet a glopet la meua infusió de menta.

Pujar una muntanya és un esforç dur, i per a moltes persones, fins i tot un esforç inútil, però jo sempre n'he sortit àmpliament recompensat. Unes hores com les que vaig viure en aquell indret no tenen preu. El cansament acumulat per a arribar-hi ja és un record molt llunyà!

Però, malauradament, el temps no s'atura, i finalment m'haig de ficar al sac. El fet de dormir sobre un jaç de pedres fa que em vagi despertant de tant en tant. Tampoc no em sap greu, perquè ho aprofito per a contemplar l'evolució de la claror de la lluna. No es gaudeix cada dia de l'oportunitat de veure el cim del Cap dera Baco il·luminat per la claror de la lluna plena!

Per cert, sempre estic parlant del Cap dera Baco o dels cims de la Baco, i ja comença a ser hora d'aclarir-ho una mica. Els cims de la Baco són, en realitat, quatre cims, i el Cap dera Baco és l'únic que es veu des de l'indret on estic instal·lat.

Si ens situem al port d'Oó i seguim l'aresta en direcció E, el primer cim que trobem és l'actualment anomenat pic d'Audoubert, de 3.038 metres.

Aquest cim és molt evident i, a més a més, hi neix una llarga carena, que, en direcció N, separa la vall de l'estany d'Oó de la de l'estany del Portilhon d'Oó. En aquesta carena hi ha un destacat i molt visible pluviòmetre.

Seguidament hi trobem un cim anomenat punta W del Cap dera Baco, de 3.097 metres. Realment és un cim, però no té cap mena de característica que li doni una mica d'identitat pròpia. Personalment; diria que hi ha d'haver algun error en l'altitud d'aquest cim o del pic d'Audoubert, perquè afirmaria que no hi ha cinquanta metres de diferència en l'altitud.

Immediatament després trobem el Cap dera Baco, de 3.088 metres, situat al capdamunt dels impressionants sostres del vessant S. És un gran cim, només li resta importància el fet que després d'una curta sifonada hi ha el pic del Selh dera Baco, de 3.093 metres.

Aquests eren els quatre objectius que havia d'assolir, quan a les set del matí del dia 1 d'agost vaig posar-me a caminar en direcció a l'estany de Gias, deixant els trastos innecessaris ben simulats al fons de la balma.

Pics dels Gorgs Blancs, d'Audoubert, de Gourdon i de Belloc, des del pic del Selh dera Baco. Foto: J. de Tera.

Però el dia naixia amb el cel ple de núvols, el massís de Posets tenia «el barret» i a partir del coll de la Paül tot restava amagat sota la boira. A veure si després de tanta preparació no podria fer els cims per culpa del mal temps! En arribar a l'estany de Gias, de 2.649 metres, on vaig proveir-me d'aigua, un tímid raig de sol il·luminava les parets del pic de Gias.

Si encara hi ha congestes, no cal arribar fins a l'estany, perquè podem començar a guanyar altura directament en direcció al coll. Però si ja no queda neu, és millor arribar fins a l'estany, perquè llavors per a arribar al coll continuarem pel capdamunt d'una sèrie de lloms i d'aquesta manera ens estalviarem una bona part de la tartera.

El doble port d'Oó és una contradicció de la natura, perquè el pas situat més a l'esquerra (W) i sota mateix de la paret del pic de Jean Arlaud, és força vertical pel vessant S, i de fàcil sortida pel N; mentre que l'altra part del coll, és a dir, la situada més a l'E, és en realitat un fals coll, ja que té un accés completament fàcil pel vessant S, però no es pot baixar pel N: el vessant en aquest indret és una paret vertical.

Evidentment, per a anar als cims de la Baco cal pujar al fals coll; així ens estalviarem un curt sector de l'aresta.

En arribar-hi, a un quart de nou del matí, vaig tenir una gran satisfacció en veure que el vessant francès estava completament net de núvols; aquests, impulsats per vents del sud, tenien una aferrissada lluita amb el vent del nord que regnava en aquest vessant. El resultat d'aquesta lluita era que els núvols es desfeien sobre mateix de la carena fronterera; a estones entraven uns quants metres al vessant N i llavors tot es tornava gris, però al cap de poca estona era el vent del N el que penetrava al vessant S i llavors tornava a lluir el sol dalt la cresta. Mentre els vents s'anessin barallant, jo podria anar pujant cims!

La sortida del coll en direcció E no

presenta cap mena de dificultat; l'aresta és pràcticament plana, i no cal passar ni tan sols pel mateix fil, car sempre podem anar uns quants metres decantats pel vessant de Gias. Després una marcada bretxa ens separa de la primera elevació important de la cresta.

Aquesta bretxa és una fita important, perquè en arribar-hi se'ns presenten dues alternatives per a continuar: la primera, només la podem seguir si portem els grampons, i així podem passar a la gelera del vessant N i, seguint-la, enllaçarem amb l'aresta del pluviòmetre, però si preferim continuar crestejant, haurem d'optar per la segona alternativa, que consisteix a entrar una mica al vessant N per a seguir una marcada, ampla i fàcil canal que ens permetrà superar aquest primer bony destacat. Després l'aresta torna a aplanar-se i continua essent molt fàcil fins a arribar sota el con final del pic d'Audoubert.

Per a pujar a aquest pic hem d'entrar novament al vessant N, on trobarem una àmplia i tarterosa canal que ens deixarà al capdamunt del cim.

En arribar-hi eren les nou i deu minuts, és a dir, feia només tres quarts d'hora que havia sortit del port d'Oó. No m'ho podia creure, perquè el pic del Selh dera Baco es veia una mica lluny, però el port d'Oó encara s'hi veia més; és a dir, ja havia fet més de la meitat de l'aresta. O les dificultats encara no havien començat o el temps de dues hores i mitja que marcava l'antiga

guia era totalment desproporcionat.

En qüestió de núvols, dalt del pic d'Audoubert ara tocava estar a l'ombra. Quatre siluetes es movien per sobre les congestes de l'aresta del pluviòmetre en direcció al cim. Almenys no era l'únic que havia previst pujar avui al pic del Selh dera Baco!

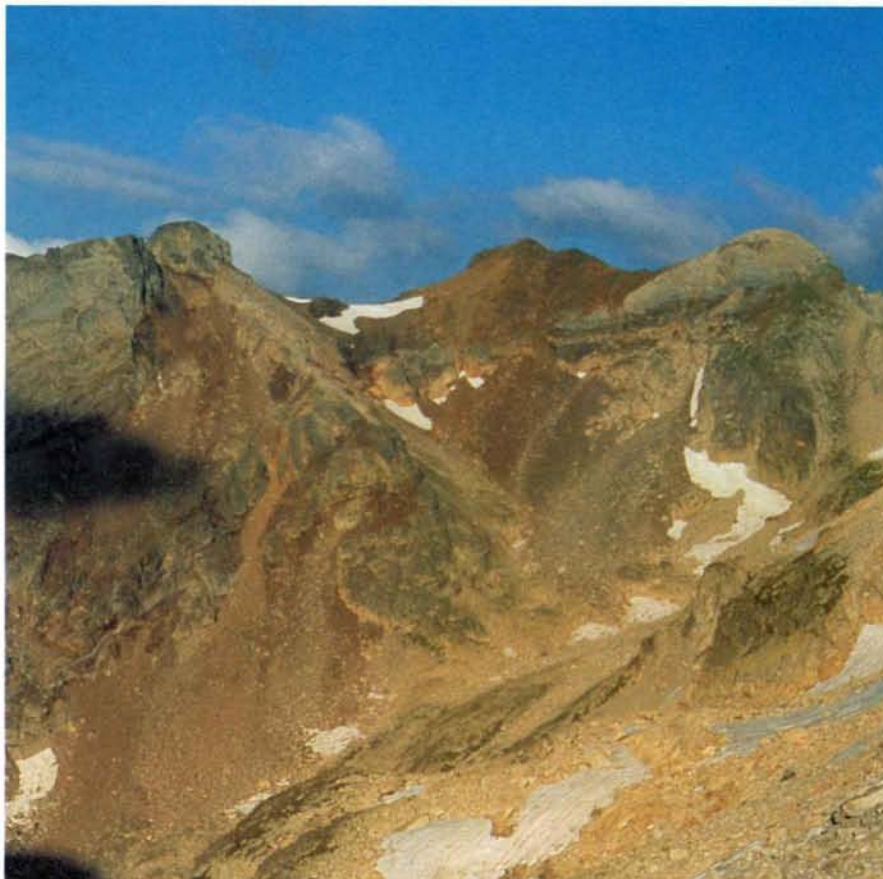
Del panorama del pic d'Audoubert, cal destacar-ne la perspectiva de la paret E del pic de Jean Arlaud, amb les seves esclertes herbades, i també destaca la visió dels pics de Gourdon i de Spijeoles.

No vaig parar-hi gaire, dalt del cim, perquè estava molt intrigat per saber com devia ser la continuació de l'aresta.

La intriga s'anava convertint en sorpresa, car en només cinc minuts ja em trobava dalt de la punta W del Cap dera Baco.

Aquest cim, de 3.097 metres d'altitud, és només una simple elevació de l'aresta i no mereix cap mena de comentari; perquè és un bony sense cap mena de personalitat.

La sorpresa anava en augment, perquè en cinc minuts més ja era dalt del Cap dera Baco, de 3.088 metres. Aquest sí que és un gran cim, llàstima que la proximitat del pic del Selh dera Baco li resti protagonisme. L'aresta que uneix aquests dos cims és suficientment ampla per a poder-hi passar còmodament, però si no volem passar-hi, podem decantar-nos al vessant N, ja que hi ha una petita olla per on es pot assolir fàcilment el cim.

Pics de Gias i de Claravida, des del port d'Oó. Foto: J. de Tera.

No m'ho podia creure, però només havien passat deu minuts més i ja era dalt del pic del Selh dera Baco, de 3.093 metres, tot i haver passat pel fil de l'aresta i haver-me aturat a la meitat per contemplar les llastres del vessant S. On eren les dues hores i mitja de l'antiga guia *Posets-Maladeta*, si només havia tardat una hora i cinc minuts a recórrer tota l'aresta?

Els excursionistes que havia vist dalt l'aresta del pluviòmetre aviat arribarien també al cim, demostrant-me que no era jo que havia anat molt ràpid, ja que ells esmerçarien el mateix temps.

El fet d'haver dormit molt amunt i d'haver trobar l'aresta més curta del que esperava motivà que arribés al cim cinc minuts abans de tres quarts de deu del matí; tenia, doncs, molt de temps per endavant, i, assolits ja tots els objec-

tius, podia recrear-me fent una llarga estada dalt del cim.

Dels quatre excursionistes francesos que em seguien, només dos van arribar al cim, només hi van parar el temps just per a fer quatre fotografies i ràpidament van tornar a emprendre el camí vers el pic d'Audoubert, on els esperaven els seus dos companys. Així, doncs, vaig disposar-me a fruit d'una llarga estada completament sol dalt d'aquell cim cobejat durant tant de temps. Llàstima que el panorama pel vessant S era pràcticament nul, car els núvols continuaven tapant tota la carena des de les tuques d'Ixea fins al pic de Posets; però el vessant N compensava àmpliament aquest inconvenient: Belloc, Spijeoles, Gourdon, Gias, Claravida, Gorgs Blancs, Arlaud, Cairat, Lezat, Crabioles, Roio, Perdiguero i Portilhon d'Oó eren tots els cims de més de tres mil metres que, juntament amb l'estany del Portilhon d'Oó, situat pràcticament sota els meus peus, constituïen l'envejable panorama que podia contemplar. Només em calia mirar al vessant S de tant en tant per controlar la nuvolada. Però, descartada la possibilitat d'una tempesta, vaig ro-

mandre molta estona dalt del cim, podent permetre'm el luxe d'esperar a fer les fotografies fins que una ullada de sol passés per sobre l'indret que volia fotografiar.

Tot s'acaba, i finalment vaig abandonar el cim. Tal com m'havia imaginat, el temps de tornada al port d'Oó només fou cinc minuts inferior al d'anada.

Després vaig començar un ràpid descens fins a la balma, per a recollir els trastos que hi havia deixat, i ja no vaig aturar-me més fins a arribar a la palanca de Turmo, indret on hi ha un gorg amagat i normalment solitari, on vaig preparar-me una mica de dinar, per recuperar les forces abans d'enfrontar-me novament amb la llarga pista de la vall d'Estós.

Finalment, a dos quarts de cinc de la tarda arribava a l'aparcament del començament de l'esmentada vall.

Per acabar vull fer dues consideracions: si en lloc de dormir a la balma hagués dormit al refugi d'Estós, hauria arribat al cotxe unes dues hores més tard, o bé hauria d'haver sortit del refugi amb la llum del frontal; si l'horari de la guia hagués estat correcte, tot i sortir de la balma, hauria esmerçat tres hores més en tota l'excursió, és a dir, hauria arribat al cotxe a dos quarts de vuit del vespre. I no parlem de l'horari des del refugi d'Estós en aquestes condicions!

Faig aquestes consideracions finals per remarcar novament la importància que té portar una informació correcta quan s'intenta assolir cims d'una certa altitud o d'una certa dificultat, ja que no és el mateix estar cinc hores enfilat dalt d'una aresta que estar-n'hi només dues.

HORARIS

Vall d'Estós-Balma	
de Gias	4 h
Port d'Oó	1 h 10 min
Pic d'Audoubert	45 min
Cap dera Baco	10 min
Selh dera Baco	10 min
Port d'Oó	1 h
Palanca de Turmo	1 h 50 min
Vall d'Estós	1 h 15 min

Viatge a Sibèria i Àsia central

Francesc Kirchner

L'agost de 1993, del dia 8 fins al 5 de setembre, un grup de set amics vam fer un viatge a Rússia i l'Àsia central. Després de visitar Moscou vam agafar el tren transsiberià, que ens dugué a Novosibirsk, la capital de la Sibèria central. Els deu dies següents, els vam destinar a conèixer el cor de la serralada de l'Altai, caminant per les glaceres i els boscos del peu del Belutxka (4.506 m). Finalment ens vam desplaçar cap al sud per visitar les ciutats de la ruta de la seda de Samarcanda i Bujhara.

Dia 1: Barcelona - Varsòvia - Moscou. Dia 2: Moscou. Dia 3: Moscou. Dia 4: Transsiberià. Dia 5: Transsiberià. Dia 6: Novosibirsk. Dia 7: Gorno-Altai - llac Akemp. Dia 8 al 15: Tresc a la serralada del Katun. Dia 16: Gorno-Altai - Novosibirsk. Dia 17: Transkajastan. Dia 18: Transkajastan. Dia 19: Tashkent. Dia 20: Tashkent. Dia 21: Tashkent - Bujhara. Dia 22: Bujhara. Dia 23: Bujhara - Samarcanda. Dia 24: Samarcanda. Dia 25: Samarcanda - Sant Petersburg. Dia 26: Sant Petersburg. Dia 27: Sant Petersburg. Dia 28: Sant Petersburg - Varsòvia. Dia 29: Varsòvia - Barcelona.

Vista del massís del Belutxka (4.506 m) i de la gelera de la capçalera de la vall del riu Akemp. Foto: F. Kirchner.

INTRODUCCIÓ

L'Euràsia meridional conté diverses de les zones salvatges més grans del planeta. Des del mar Bàltic a la península de Kamtxatka i des del gelat oceà Àrtic fins a les muntanyes de l'Himàlaia i el Tien Shan hi ha un vast territori que inclou deserts, estepes, la inacabable boscúria de la taigà siberiana, la tundra nòrdica, alta muntanya i glaceres, volcans actius, nombrosos rius de gran cabal i el llac d'aigua dolça més profund del món, el Baikal.

Des de 1991 aquest territori ha quedat retallat per nombroses fronteres polítiques i quinze nous estats. Molts d'ells encara sofreixen tensions territo-

rials que fan quedar ràpidament obsolets tots els atles que es publiquen. La Federació Russa, per exemple, és formada per 20 repúbliques autònomes i més de cent trenta nacionalitats diferents. Algunes d'aquestes repúbliques, com el Tatarstan, Txetxènia i Kalmikia mantenen fermes actituds independentistes contra el poder de Moscou per motius religiosos. A la de Gorno-Altai bona part de la població indígena també vol la independència, però en aquest cas per motius ètnics i lingüístics, ja que es tracta d'una ètnia mogol que parlen amb una llengua d'origen turc. El mateix passa, amb més o menys grau, amb la resta dels pobles indígenes de Sibèria com els evenkis, nanaisis, ulxis, uldegeitsis, xurkis, koriaks, itelmens, iukagiris, nikhvis o els més minoritaris inuits, aleuts i tofalaris, els quals només són unes mil persones.

MOSCOU

És la ciutat de la Rússia europea amb un aspecte més oriental. Moscou, però, no és una ciutat atractiva, no hi ha barris o carrers amb un ambient característic, manquen els conjunts històrics. Tan sols el Kremlin, on només es pot entrar pagant entrada i, per tant, és com si entressis en un museu, reuneix diversos edificis històrics.

A més de basíliques i palaus, hi trobem la campana més gran del món, que mai no ha sonat, i el canó més gran

Al mercat de Novosibirsk, la ciutat més important de Sibèria Central, trobem la barreja d'ètnies característica dels desplaçaments poblacionals forçats de l'època stalinista. Foto: F. Kirchner.

del món, que mai no ha disparat la munició que té al costat, reposant en un dels carrers de l'interior del Kremlin. Són dos elements de la característica, però inútil, recerca de la grandesa de Rússia durant l'època dels tsars.

La resta de la ciutat és grisa i monòtona. El metro, però, és potser l'únic que resulta extraordinari per a un turista. D'una banda, la increïble freqüència amb què arriben els metros, amb intervals quasi sempre inferiors als dos minuts, i, d'altra banda, la sumptuositat de les andanes i de la seva decoració. Un luxe que gairebé no es troba a l'abast de tothom enlloc més. És l'anomenat «palau del poble».

L'ambient de la ciutat trasllueix una aparent normalitat dins la lluita diària per sobreviure, al marge de les discussions que hi ha entre reformistes i conservadors al Parlament. A part el miler de persones que van estar al davant de la Casa Blanca el dia que Boris Eltsin va ordenar la càrrega militar contra els seus ocupants, la resta dels 12 milions d'habitants de Moscou se les enginyaven per aconseguir un plat calent com cada dia.

En aquest sentit és esfereïdor trobar-se les files de ciutadans, sobretot dones grans, amb el seu mocador al cap per a guardar-se de la fresca, al vespre, a les entrades dels metros o en cantonades concorregudes, fent files per a comprar i vendre productes de primera necessitat, sovint en quantitats irrisòries.

Un aspecte més alegre és la gran inclinació que tenen els moscovites per les flors i els animals domèstics, que són molt presents en la vida quotidiana fins al punt anecdòtic que la guia moscovita que vam conèixer ens va parlar abans del seu gos que de la seva filla.

TRANSSIBERIA

El recorregut del tren transsiberià s'inicia a Moscou i acaba a Vladivostok o a Pequín. De l'inici al final del recorregut siberià hi ha 9.446 km i travessa 17 regions diferents, totes elles pertanyents a l'actual Federació Russa. L'inici de la seva construcció, que va durar trenta anys, es remunta a l'any 1886, sota el regnat del tsar Alexandre III.

El paisatge és monòton durant la primera meitat del viatge. Els camps de cereal i els boscos de coníferes s'alternen sense solució de continuïtat des de Moscou als Urals. La màxima elevació que s'assoleix és d'uns mil metres a l'altura de Katerinburg, la ciutat on van assassinar l'últim tsar de Rússia,

situada als Urals, al límit oriental de la Rússia europea. A partir d'aquest punt sovintegen més els prats i els boscos de bedolls.

A partir de Novosibirsk, punt on s'arriba després de tres nits i dos dies de viatge, el tren s'endinsa en un territori més divers, travessant diversos sistemes muntanyosos, el llac Baikal i la taigà de la regió de l'Amur.

Els vagons del tren són vells, però estan molt ben conservats. Tots tenen un samovar amb aigua calenta a l'extrem del passadís, alimentat amb fusta o carbó durant tot el dia per l'encarregat de vagó. Aquest vetlla també perquè cadascú ocupi la plaça que li ha estat assignada amb el bitllet, que tothom disposi dels llençols i les mantes que li corresponen, tanca amb clau el departament quan hom va al vagó restaurant i vigila que a cada parada ningú no es quedi a terra.

Les estacions del transsiberià, tot i que responen al típic i fred estil de construcció soviètic, són un formiguer de gent i un autèntic mercat d'aliments cuinats i fruita fresca. Patates bullides amb julivert, cogombres bullits i uns pollastres rostits i fumats són oferts als viatgers, els quals sovint negocien el preu i la quantitat que en volen directament a través de la finestra del tren. Passats els Urals, la *smietana*, una llet agra molt líquida que venen dones i nens, és un dels aliments fàcils de trobar. Al vagó restaurant, de fet només hi van els turistes occidentals. La resta han comprat el menjar a les estacions o se l'han portat de casa.

Al final de cada àpat cal iniciar una llarga negociació amb les dones encarregades del vagó restaurant per a assegurar-se que al vespre, migdia o matí següent continuarem estant atesos. Així mateix, també cal passar els comptes per a pagar les viandes consumides. És un procés sorprenentment llarg i complicat, que sempre acaba amb una verificació dels càlculs amb un àbac. Per a aquests menesters és imprescindible saber rus i conèixer bé els tripijocs d'aquest tipus de negociacions, per la qual cosa resulta inestimable l'ajuda d'un guia-intèrpret que es faci càrrec d'aquest tracte i de tots els que s'hagin d'anar fent al llarg del viatge. Els mateixos russos no solen fer mai el

El minaret de Kalyan, de 43 m, data de l'any 1127. Probablement en el moment que fou construït era un dels edificis més alts del món. Foto: F. Kirchner.

mínim esforç per entendre i resoldre qualsevol cosa que se'ls plantegi directament o d'improvís.

El tren transsiberià conserva una puntualitat excel·lent al llarg del viatge. Per a aconseguir-ho, els maquinistes, que inevitablement poden sofrir retards en algun tram, si cal, escurcen la durada de les parades a les estacions més importants i sempre procuren sortir a l'hora prevista, encara que hagin arribat tard. Així, doncs, el viatger ha d'anar amb compte si baixa a passejar per les andanes de l'estació, ja que l'horari que val és el de sortida i no el de la durada de la parada.

NOVOSIBIRSK

Novosibirsk és una ciutat que tot just complia els cent anys el 1993. Va ser fundada a les ribes del riu Obi pels constructors del transsiberià. Encara ara es conserven algunes de les cases de fusta del primer assentament. En l'actualitat és la ciutat més gran de Sibèria, amb un milió i mig d'habitants, un teatre que rivalitza amb el conegut teatre Bolxoi de Moscou i amb el segon centre universitari més important de l'antiga URSS, l'Akademgorodok. De fet, Akademgorodok és una vila universitària creada el 1950 a trenta quilòmetres del centre de Novosibirsk. El primer investigador principal d'aquesta universitat va passar els dos primers anys d'activitat a Akademgorodok col·laborant en les tasques de construcció dels edificis com un obrer més.

L'ALTAI

L'Altai és un dels massissos muntanyosos que separen la Sibèria de les grans estepes del centre i l'est d'Àsia. Es tracta d'una serralada formada per

roques sedimentàries inusuals del Paleozoic. Aquesta serralada està compartida entre Sibèria, Kajastan i Mongòlia i el seu pic més alt és el Belutxka, de 4.506 m. El fet de ser la primera barrera orogràfica després de les extenses planes de tundra i taigà de la Sibèria fa que tingui un vessant nord fred, força humit, amb extenses glaceres a partir dels tres mil metres. A l'Altai podem observar com es reproduïxen, a mesura que augmenta l'altitud, els mateixos tipus de paisatges vegetals que apareixen a Sibèria a mesura que ens desplaçem cap al nord. Així la tundra alpina, comunitat

vegetal de molses i líquens que normalment trobem a les regions àrtiques, a l'Altai apareix entre els 2.200 i 2.600 metres, aproximadament. Per sota d'aquesta altitud els boscos de coníferes s'estenen en un ampli cinturó. Tot i així, l'origen alpí d'aquest massís també és palès tant amb la marcada geomorfologia d'origen glacial com amb les importants mostres de flora alpina, entre les quals destaquem, per la seva extraordinària abundància, la flor de neu.

També la fauna ens demostra que l'Altai és un massís muntanyós centreasiàtic de gran riquesa natural. Com-

La plaça de Lyab-i-Khauz amb el seu estany voltat de moreres centenàries, en una de les quals encara hi ha les restes d'un niu de cigonya. Foto: F. Kirchner.

parteix diverses espècies d'ocells i mamífers amb la resta de grans serralades d'aquesta regió com l'Himàlaia, el Tien Shan i el Caucas. La mítica pantera de les neus, l'argali o mufló asiàtic i el gall de les neus en són tres bons exemples.

A més d'aquest extraordinari interès natural, l'Altai també té un gran atractiu alpinístic i excursionista. Les parets verticals de la cara nord del Belutxka són desafiants per al més experimentat dels alpinistes. Els llacs són innumbrables i conviden a fer acampades a la vora de les seves riberes. Els rius, cabalosos i ràpids, són ideals per a la pràctica del descens en bot i altres esports d'aigua.

Els habitants altaics vivien en cases de fusta i pells, i es dedicaven a l'agricultura i la ramaderia de muntanya, però en l'actualitat tothom disposa de cases de fusta prefabricades i l'economia soviètica s'hi ha imposat com a la resta de l'antiga URSS. Els habitants d'origen rus arribats durant l'època soviètica no es van integrar mai amb els altaics i actualment són força rebutjats per la població local. Des del

desmembrament de l'antiga URSS, hi ha un fort moviment independentista de la república de Gorno-Altai i una important conflictivitat ètnica.

Les comunicacions per terra són molt precàries a les zones muntanyoses de l'Altai. De fet, no hi ha carreteres asfaltades gaire més enllà de la capital de la regió, situada al peu de la serralada de l'Altai, a l'inici de la plana siberiana que s'estén cap al nord. Nosaltres vam tenir la gran ocasió de volar amb helicòpter i conèixer el paisatge a vol d'ocell. És un sistema ideal per a desplaçar-se i amb relació a casa nostra és molt més barat. Tot i així, els recorreguts en autobús per les interminables pistes de terra i fang que travessen colls

i altiplans de l'Altai són altament recomanables per a tenir més contacte amb el territori, la gent, la fauna, etc. D'aquest últim aspecte és sorprenent l'alta densitat de grans rapinyaires que vam tenir ocasió d'observar, concretament l'anomenada àguila imperial oriental (*Aquila heliaca*), espècie relativament escassa a la major part de la seva àrea de distribució.

Al peu del Belutxka, al cor de la serralada del Katun, hi ha el llac Akempskoye, a 2.100 m, poc més avall de la impressionant glacera de l'Akemp. Aquest llac és la base ideal per a l'ascensió per la cara nord d'aquest pic o per a la realització d'un tresc de set a deu dies al llarg de la vall del riu Akemp. Al voltant del llac hi ha diverses àrees molt bones per a l'acampada i dos petits assentaments humans permanents, una estació de meteoròlegs i un refugi d'equips de salvament de muntanya. Per a arribar-hi són necessaris dos o tres dies de camí des de l'inici de la vall, on hi ha un poble, l'últim punt on es pot arribar amb cotxe o autobús. És recomanable en aquest trajecte endinsar-se per les valls late-

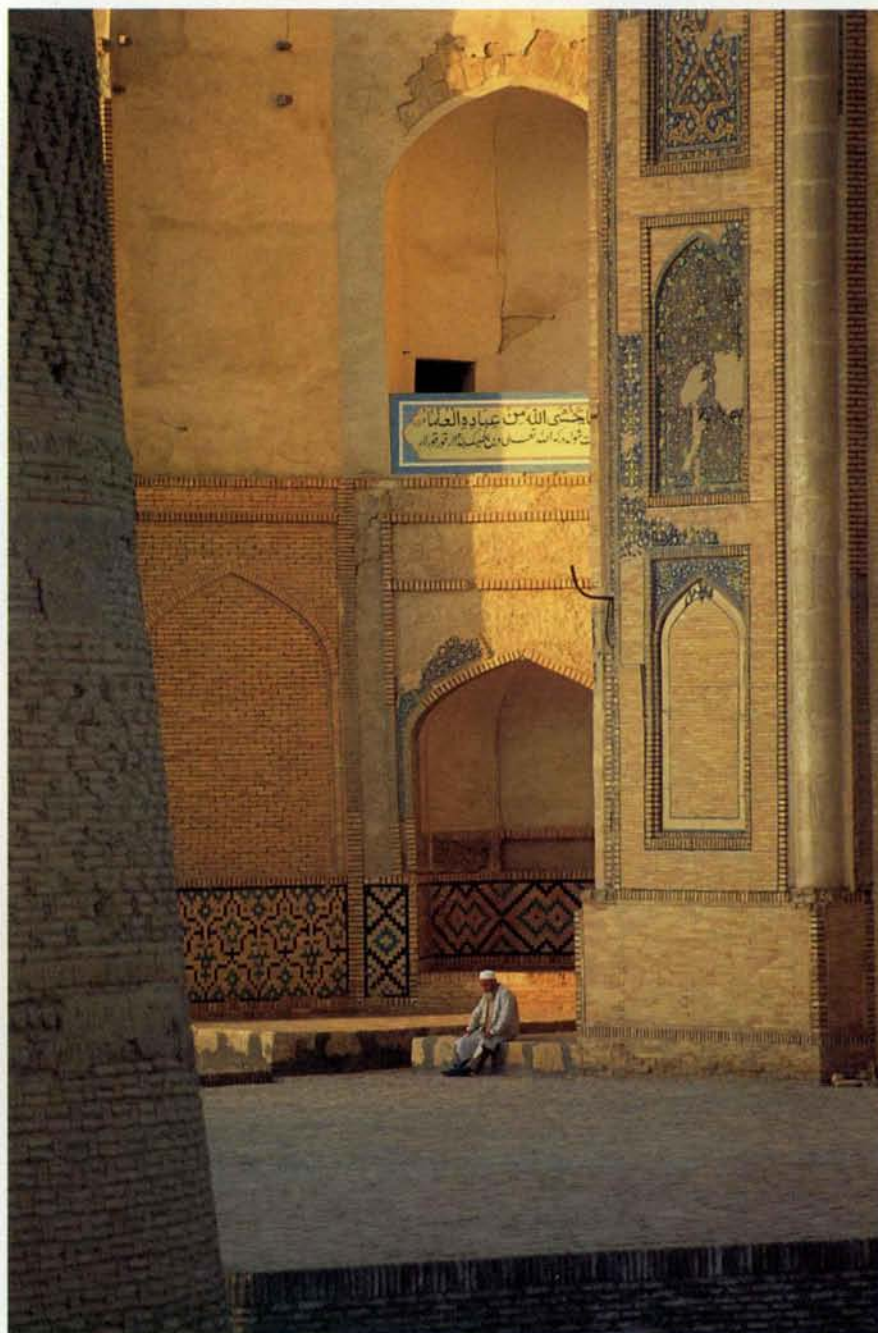
Mascle de gasela subgutorosa; de la reserva de fauna de les estepes que hi ha al sud de Bokhara. Foto: F. Kirchner.

Porta de la madrassa de Mir-i-Arab, del segle XVI, una de les úniques que ha romàs oberta durant l'època soviètica: En aquests últims anys, però, a tot Àsia Central se n'han obert moltes més.
Foto: F. Kirchner.

erals, molt menys freqüentades, com la de -Yarluboch o «congest de les cabres», que permeten atansar-se a la base d'altres glaceres i són més riques en fauna. El riu Katun, al qual vessa les aigües el riu Akemp i la majoria dels rius de l'Altai, és un dels principals afluents de l'Obi i un riu molt apreciat per a la pràctica del descens en bot. En els darrers anys han sorgit diverses agències de viatges d'aventura que han portat més d'un centenar de turistes anuals de tot el món a practicar aquest esport amb recorreguts de totes les dificultats.

ÀSIA CENTRAL

Ciutats de la ruta de la seda, estepes i deserts eren el paisatge original d'aquesta regió. L'era soviètica ha comportat profundes transformacions físiques del territori i l'economia, però ara ens adonem que el que no ha canviat són la cultura i la personalitat dels seus habitants autòctons. Amb la independència de les cinc repúbliques centreesiàtiques, Kajastan, Uzbekistan, Turkmenistan, Tajikistan i Kirguïzia, ha arribat el ressorgiment de l'islam, més intens i amb més dosi de fonamentalisme com més al sud ens dirigim. La població russa que Stalin i Khrushçov van traslladar a aquestes terres al principi dels anys cinquanta no sap com fer-s'ho per tornar als seus orígens i escapar-se de l'espiral de conflictivitat religiosa i ètnica que s'està creant. D'altra banda, la campanya «terres verges» de Khrushçov per a posar en regatiu àmplies zones desèrtiques entre els rius Amu Darya i Syr Darya ha estat una gran catàstrofe ecològica pel dessecament progressiu del mar d'Aral i per la massiva utilització d'adobs químics i pesticides en els extensos monocultius de cotó.

Les tres ciutats més importants de la ruta de la seda d'Àsia central són la mítica Samarcanda i Bujhara i Khiva. Aquesta via comercial entre Europa i l'Extrem Orient va néixer dos segles abans de la nostra era i va ser l'única fins al segle XIV, quan els portuguesos van iniciar el comerç marítim amb l'Índia. Tot i així les caravanes es van mantenir actives fins als segles XVII i XVIII. Inicialment, el control de la ruta de la seda, se'l van disputar grecs, xinesos i indis, però cap al segle VIII els àrabs comencen a conquerir-ne les ciutats i hi van introduir l'islam. Un dels

primers a fer-ho va ser Kusam ibn-Abbas, cosí del profeta Mahoma; la tomba del qual és un dels més cèlebres mausoleus de Shak-i-Zinda, el «cementiri dels reis vivents» de Samarcanda, on reposen les despulles de molts altres grans personatges de la història de la ciutat.

Poques mostres ens queden dels monuments i edificis d'aquestes èpoques, ja que al principi del s. XIII Gengis Khan va arrasar literalment tot Àsia Central i va crear l'imperi més vast que mai hi ha hagut al món. Poques generacions va durar, però, aquest imperi.

Aviat van sortir nous reis i emperadors descendents de Gengis Kahn que crearen regnes-ciutats independents. Un dels més famosos fou el de Timur a Samarcanda. Va ser en aquest període, el segle XIV, quan Marco Polo va fer el seu viatge al llarg de la ruta de la seda.

Samarcanda conserva un nucli impressionant de mesquites i escoles de l'Alcorà dels segles XIV i XV. La cúpula blava i els mosaics del mausoleu de Gur-Emir són una meravella de contemplar. Ara, les mesquites tornen a obrir-se al culte i les escoles de l'Alcorà tornen a tenir un bon nombre d'alumnes.

Bujhara, en canvi, tot i no tenir un nucli monumental de les característiques de Samarcanda, conserva tota ella un aire més medieval i musulmà, sense a penes influència soviètica.

REFERÈNCIES SOBRE LA FAUNA DE L'ALTAI

Un dels ocells més interessants de l'Altai és el gall de les neus. Els galls de les neus són ocells de la família de les tetraonídes (com el gall fer o la perdiu blanca) dels quals hi ha cinc espècies diferents al planeta, totes elles repartides pels massissos muntanyosos d'Àsia central, el gall de les neus tibetà i l'himalaià són exclusius de l'Himàlaia i el Tien-Shan, el gall de les neus del Caspi s'estén des de l'Himàlaia fins al Caucas, el gall de les neus caucàsic és exclusiu d'aquesta serralada i, finalment, el gall de les neus de l'Altai ho és de l'Altai. No es coneix gaire bé l'origen d'aquesta distribució en illes de les diferents espècies de gall de les neus, però una hipòtesi podria ser el fet que en les darreres glaciacions existís un ancestre comú que amb el posterior escalfament del planeta quedés aïllat en nuclis als diferents massissos esmentats fins a diferenciar-se entre ells.

Altres elements faunístics d'interès de l'Altai són l'ós bru, la cabra salvatge, les pikes, l'àliga imperial oriental i una gran diversitat de moixons de muntanya, molts d'ells exclusius dels massissos de muntanya del sud de Sibèria, com alguns cercavores (prunèlids) o alguns pinsans (fringílids) del gènere *Leucosticte*.

Perdiu blanca (Lagopus mutus) de l'Altai. Foto: F. Kirchner.

L'activitat cinegètica és prou intensa en l'actualitat, amb la consegüent rarefacció d'algunes de les espècies més valuoses que atresora aquest massís, com la pantera de les neus, no únicament per la mort directa a mans de caçadors sinó també per la disminució de la seva principal font d'alimentació, els ungulats salvatges (cabres i muflons).

REFERÈNCIES SOBRE LA FAUNA D'ÀSIA CENTRAL

El Kara Kum i el Kyzil Kum són dos grans deserts localitzats entre el mar Caspi i les muntanyes del Karakorum i del Pamir. El clima és àrid o semiàrid, molt calorós a l'estiu. La part nord s'estén paral·lelament a la banda de clima més temperat, mentre que la part sud té un clima subtropical, amb hiverns suaus. Hi ha extenses àrees de desert de sorra o de pedres, on ha arrelat una vegetació esclarissada, poc densa, on una de les poques espècies arbòries que trobem és el saxal (*Artrophytum*

sp.). La vida animal dels deserts i les estepes, caracteritzada per les adaptacions a la manca de disponibilitat d'aigua, és prou diversa i amb un gran atractiu per al viatger. Malauradament, bona part de les espècies més espectaculars o s'han extingit o es troben en greu perill. El guepard asiàtic sembla que ja ha desaparegut en estat salvatge i només en queden alguns exemplars en captivitat o semicaptivitat en algunes de les reserves de Turkmènia, Uzbekistan i Kajhastan. Entre els ungulats destaquen el *kulan* o ase salvatge asiàtic, que en els últims anys sembla recuperar els seus efectius en diverses zones d'Àsia Central, i la gasela.

L'hubara és un dels ocells més característics d'aquests deserts. De mida relativament gran, amb potes llargues de bon corredor —encara que també vola— i amb el coll llarg que li dona un port i una elegància que el fan molt preuat tant per als ornitòlegs com per als famosos faloners àrabs i perses. Els seus colors, però, li permeten passar desapercebut fàcilment entre l'escassa vegetació del desert. Tot i així, en l'actualitat es troba en perill d'extinció a causa de la destrucció de l'hàbitat on viu i de la pressió cinegètica.

Al sud-oest de la ciutat de Bukhara hi ha una extensa reserva de fauna estèpica i de desert, on és possible observar amb relativa facilitat diverses d'aquestes espècies en llibertat. També destaca la presència d'un ramat de sis cavalls de Pzreswalki, l'únic en estat salvatge d'aquesta espècie al món.

Nom científic de les espècies esmentades en el text: Gall de les neus tibetà (*Tetraogallus tibetanus*). Gall de les neus himalaià (*Tetraogallus himalaiensis*). Gall de les neus del Caspi (*Tetraogallus caspius*). Gall de les neus del Caucas (*Tetraogallus caucasicus*). Gall de les neus de l'Altai (*Tetraogallus altaicus*). Ós bru (*Ursus arctos*). Cabra salvatge asiàtica (*Capria sibirica*). Pika (*Ochotona* sp.). Àguila imperial oriental (*Aquila heliaca*). Pantera de les neus (*Panthera uncia*). Guepard asiàtic (*Acinonix jubatus venaticus*). Ase salvatge asiàtic (*Equus hemionus*). Gasela (*Gazella subgutturosa*). Hubara (*Clamidotis undulata*). Cavall de Pzreswalki (*Equus pzreswalki*).

El Gerlachovsky: rei del Tatra i ... de la burocràcia

Manel García i Biosca-Dinkowitz

—*It's verboten!*

—Què dius? *I'm the Ober-Führer*, ja, *the Ober-Führer!*, i aquests són els meus companys.

A continuació, gran bronca en un idioma suposadament barreja d'eslovac, alemany i anglès, seguida d'enèrgiques protestes en català, alemany i francès (s'han acabat ja els intents de trobar una llengua entenedora per a tots).

—Escolta, Quim, i si l'agafem entre tots quatre i el tirem avall?

—Home, és una mica bèstia. Ara, així sí que acabariem d'arribar al cim, encara que els seus clients es quedarien penjats i s'empiparien amb nosaltres.

Tanmateix, no podem aprofundir en aquesta perillosa línia de treball perquè, després d'una sèrie de renecs i de gestos prou expressius, el principal protagonista d'aquesta escena es llança —voluntàriament!—, avall tan de pressa com havia aparegut i desapareix ràpidament entre la boira.

Aquesta estranya escena es produïa a escassos metres del cim del Gerlachovsky, que, amb els seus 2.655 m, constitueix la màxima cota dels massís del Vysoké Tatry (Alt Tatra), i va ser la principal dificultat de la seva ascensió. Tal com haureu pogut endevinar, el fantasma que havia fet una aparició tan sobtada era un guia oficial que, a més a més de conduir els seus clients, va intentar que el grup de quatre persones, dos catalans, un alemany i un francès, que no havíem passat per taquilla, no

assolíssim el cim, tot i que, finalment, davant de la nostra actitud més que decidida i d'un carnet de la FEEC, no tingué més remei que deixar-nos via lliure, tot i que després, en baixar del cim, ens va amenaçar dient que, si el «següem», ens obligaria a pagar en arribar a baix.

La tarda abans havíem intentat esbrinar a l'oficina d'informació turística i al despatx de guies oficials de Stary Smokovec quins eren actualment els requisits burocràtics per a pujar al Gerlachovsky. Les informacions que ens donaren eren força contradictòries i, a més a més, les dificultats de l'idioma, eslovac i alemany, afavorien els malentesos per les dues bandes. Finalment, gràcies a la intervenció del què semblava el patriarca dels guies, feta en un francès acceptable, vam arribar a la conclusió que, per als «turistes» era obligatori contractar els serveis d'un guia, mentre que per als «alpinistes» la muntanya era «lliure». Ja que el carnet de la Federació semblava suficient per a acreditar la nostra condició alpinística, vam decidir anar a la muntanya com sempre ho havíem fet, és a dir, sols, comptant únicament amb els nostres propis recursos. Els esdeveniments posteriors ens van demostrar que la situació burocràtica és força confusa, a causa, probablement, del procés de canvi que va tenint lloc en tot el país i que afecta totes les seves estructures.

L'avenç cap a una major llibertat ha d'abastar necessàriament també la muntanya, espai que sentim com a in-

discutiblement lliure tots els que ens hi acostem amb estimació i respecte.

La integració plena dels països de l'antic bloc comunista en el conjunt d'Europa implica també la supressió de qualsevol restricció a la llibertat de moure's per la muntanya, que no sigui per a preservar millor determinats espais, i és evident que això no guarda cap relació amb la circumstància d'haver de fer les ascensions acompanyats obligatòriament per un guia.

Dit això, cal tanmateix entendre les resistències al canvi per part del col·lectiu dels guies oficials, ja que, d'alguna manera, defensen el que és el seu *modus vivendi* actual: així s'entén que arribin, fins i tot, a destruir totes les fites i senyals en les vies normals del Gerlachovsky, fàcils però perdedores i complicades, per intentar dissuadir els muntanyencs d'accedir-hi sense contractar els seus serveis. La problemàtica encara es complica més quan s'hi afegeix tota la qüestió de la protecció d'aquest petit però interessantíssim massís, perquè essent com és l'única zona realment d'alta muntanya de què poden gaudir a Eslovàquia i Polònia, està sotmesa a una pressió turística molt gran.

En aquest sentit, cal destacar que les mesures proteccionistes que regeixen en el parc nacional del Vysoké Tatry, tant al vessant nord, polonès, com al sud, eslovac, són força encertades i possibiliten que, malgrat els molts milers de visitants, concentrats principalment als mesos d'estiu, la fauna i la flora riquíssimes gaudeixin d'un estat de conservació que ja voldríem per al nostre Pi-rineu. Com a norma més destacable assenyalarem l'obligació de transitar pels camins senyalitzats, els quals arriben a tots els indrets que hom considera accessibles per als «turistes». En el cas que pugui haver-hi algun tram de grimpada, aquest estarà degudament equipat; així mateix, aquests camins estan traçats en els mapes del parc amb el mateix color de la pintura que els distingeix sobre el terreny. Tot plegat facilita extraordinàriament la tasca de control per part dels nombrosos guàrdies que vetllen pel compliment estricte de les normes, imponent, si s'escau, importants multes per qualsevol transgressió que se'n faci.

Una visió de les muntanyes de Gerlachovsky. Foto: Manel García.

Els camins «turístics» únicament poden ser abandonats pels «alpinistes» quan, després d'haver-los seguit per a fer les aproximacions, s'arriba als llocs on comencen pròpiament les vies d'ascensió als cims que, d'alguna manera, tenen dificultats que consideren que ja no estan a l'abast dels simples excursionistes («turistes»), llevat que aquests vagin acompanyats del preceptiu guia oficial.

DESCRIPCIÓ DE L'ITINERARI

El Gerlachovsky té nombroses vies d'ascensió, sobre les quals no coneixem referències bibliogràfiques en algun idioma entenedor per a nosaltres, per la qual cosa vam optar per seguir les vies normals més utilitzades, tant de pujada com de baixada. La descripció d'aquesta ruta circular ens havia estat facilitada per l'amic Joan Rovira, del C.E. de Vilafranca, que l'havia feta en companyia del guia-policia, feia uns pocs anys, quan la presència d'aquest últim era pràcticament inevitable.

L'aproximació a la muntanya es pot fer des de diferents indrets, situats a la carretera principal, que, vorejant el massís pel sud, enllaça tots els pobles-estacions de muntanya, començant sempre per algun dels camins «turístics». Nosaltres vam sortir del poble de Tatranska Polianska (1.000 m), des d'un parking situat al costat mateix de l'estació de ferrocarril. Travessant la car-

retera principal es troba, al davant mateix, l'inici del camí de pujada, marcat en verd, que ens va portar, a través d'un espectacular bosc d'avets i, després, ja a més altitud, serpentejant entre nombrosos pins nans, espècie molt característica d'aquestes muntanyes, al llac de Velicke (1.663 m). A la vora d'aquest es troba el refugi-hotel de Sliezsky, on vam arribar just a l'hora que obrien el servei de restaurant (les set), la qual cosa vam saber aprofitar adequadament per a recuperar les calories ja gastades. Hi ha una pista asfaltada que arriba fins al refugi, però únicament hi poden circular els vehicles dels serveis del parc, igual que succeeix a la resta de carreteres situades dintre dels límits del parc nacional. Els guies que s'han citat amb els seus clients pugen fins aquí en cotxe, estalviant-se així de fer a peu un fort desnivell.

Sortint del refugi es voreja el llac per la dreta, seguint també les marques verdes, per a enfilar-se tot seguit a un replà, al damunt de la muralla que limita el llac pel nord. Aquí cal deixar el ben marcat camí turístic per a desviar-se cap a l'esquerra, per uns rastres de corriol. Amb una mica de sort, i si els guies no les han tornades a destruir, es pot trobar alguna fita, que ens assenyalara la ruta per a anar a cercar el peu de les parts que baixen del vessant est del Gerlachovsky. En aquest indret vam atrapar dos muntanyencs, els quals vàrem sentir parlar en un idioma que no vam acabar d'identificar, però, per a sor-

presa nostra, quan els vam preguntar si eren txecoslovacs, ens van respondre, bastant ofesos, que la llengua que parlaven era polonès, ja que eren originaris de Polònia, encara que els seus passaports figuressin com a alemany i francès, respectivament. Més tard, en animada conversa, vam poder confirmar el que ja havíem sospitat: les relacions entre els eslovacs i polonesos són francament millorables.

Grimpant per una sèrie de canals vam anar a desembocar a una de molt marcada, la qual vam seguir, tant per dintre com per sobre, tendint sempre a la dreta i superant algun tram equipat amb cadenes, i aconseguírem d'aquesta manera una pronunciada bretxa (2.460 metres). El temps, que fins aquest moment havia estat dubtós, va empitjorar sobtadament; plovia i la boira deixava escassa visibilitat. Després de parlar, vam decidir continuar, malgrat que, i al contrari del que inicialment pensàvem, l'itinerari a partir d'aquest punt és força complicat de seguir, i encara molt més entre la boira i amb la roca mullada. Afortunadament, un dels nostres nous companys coneixia força bé la via i es va oferir per a anar davant, cercant els passos clau de l'ascensió. Es tracta de baixar uns quants metres per l'altre costat de la bretxa i anar flanquejant cap a la dreta, pujant i baixant contínuament per a travessar les nombroses canals que es desprenen de la retallada cresta que mena al cim principal. Després de l'episodi ja esmentat de l'aparició fantasmagòrica, arribarem a un ampli *couloir* que vam remuntar fins al mateix cim. Tenim constància gràfica que des d'allí es domina tot el massís, malgrat que nosaltres vam tenir prou feina per a veure'ns les cares, mullades però radiant de satisfacció, i per a fer una forta encaixada de mans.

La baixada, la vam fer per la via «Batizovska». Es tracta d'un descens molt ràpid i vertical que comença en un ampli *couloir* que s'inicia al vessant occidental del cim, per a continuar després

per una sèrie de canals que ens van portar al peu de la muralla que cau al damunt del llac de Batizovske. Tots els passos compromesos d'aquest descens estan equipats amb cadenes i ferros, que ens van fer treballar els braços de valent, però que ens van evitar la molèstia de muntar més d'un ràpel.

Des del llac, ja per uns marcats camins turístics (vermell i després taronja), vam anar a petar al tram inicial del camí de pujada, el qual vam seguir un altre cop fins al cotxe.

Com a referència indicativa, l'horari total esmerçat va ser de vuit hores i mitja, i el desnivell acumulat s'acosta als 1.800 m, amb una dificultat tècnica de PD. Si es vol fer l'excursió més descansada, es pot pernoctar la nit abans al refugi de Sliezsky.

ASCENSÍO AL RYSY

El Rysy és, amb els seus 2.499 m, el cim més alt de Polònia. Per estar just a la frontera amb Eslovàquia és una ascensió molt freqüentada des d'ambdós països.

Des de la banda sud, eslovaca, s'hi arriba per un camí turístic molt ben cuidat, que es pot anar a cercar des del pàrking que hi ha al costat mateix de l'estació de tren de Stroske Pleso. Avançant per una pista asfaltada, amb senyals blaus, es puja, a través d'un bosc molt esplèndid fins al gran llac de Popradske, a la vora del qual hi ha un gran refugi-hotel. A partir d'aquí caminarem ja per un camí més muntanyenc i, al cap d'una estona, haurem de deixar el principal, que porta al llac de Hincovo (a totes les cruïlles dels camins turístics hi ha rètols indicadors). Seguirem ara els senyals vermells, per a fer una forta pujada fins a un petit estany, i a continuació arribarem al refugi de Rysmi (2.360 m), el més alt del Tatra. Des d'aquí es va a buscar el proper coll de Cesky, des d'on ens podrem abocar per veure, per primera vegada, el bonic i abrupte vessant polonès. Per la fàcil carena ens enfilarem ràpidament fins al cim. La vista és realment superba; domina, a l'est, el proper cim del Visoka (2.560 m) i, en un pla posterior, la mola espectacular del Gerlachovsky.

El desnivell total d'aquesta ascensió

és de 1.250 m i l'horari de pujada i baixada, entre sis i set hores; la dificultat tècnica és nul·la.

Durant l'ascensió al Rysy, 2.499 m, el cim més alt de Polònia.

Foto: Manel García.

ALGUNES ALTERNATIVES EN CAS DE MAL TEMPS

Malgrat la seva petita superfície, l'Alt Tatra ofereix una multitud de possibilitats de tots els nivells de dificultat, i és l'escola on s'ha format la gran majoria dels muntanyencs polonesos i txecoslovacs, amb una representació tan important en l'elit internacional de l'alpinisme (la tristament desapareguda Wanda Rubkiewicz, autèntic mite nacional polonès, va obrir nombrosíssimes vies en aquestes muntanyes). Les possibilitats són, doncs, immenses. Però, si el mal temps s'apodera de l'alta muntanya, tal com ens va succeir a nosaltres, i no volem restar inactius, podem buscar altres alternatives força

atractives, sense necessitat de traslladar la nostra base principal, tot esperant una millora de les condicions atmosfèriques.

Recomanem especialment les excursions que es poden fer pel parc nacional de Slovensky Raj, situat a unes poques desenes de quilòmetres al sud de l'Alt Tatra. Destacarem el trajecte per les espectaculars gorges de Suchà Belà, equipades amb escales metàl·liques. L'inici del camí de pujada es troba en el complex turístic de Podlesok.

Una excursió pintoresca és el recorregut per les gorges del riu Dunajec, en el cor del parc nacional de Pieniny. El

Les gorges del riu Dunajec, en el cor del parc nacional de Pieniny.

Foto: Manel García.

trajecte es pot fer tant per un fressat camí, com fent descens en bot en unes arcaiques embarcacions. Es pot fer tant des de la vora esquerra, polonesa, com de la dreta, eslovaca, encara que, almenys a l'estiu, és una sortida tan popular a la zona que arriba a convertir-se en una llarga caravana d'artefactes guiats per folklòrics «mariners», en la qual els polonesos són els més ràpids i en què no falten, fins i tot, intrèpides monges.

Si el temps és encara pitjor, cosa que també ens va succeir a nosaltres, podem visitar l'impressionant castell de Spissky Hrad, un dels més extensos de l'Europa central.

BIBLIOGRAFIA

Hi ha nombroses i acurades guies del Vysoké Tatry, però únicament en txec, eslovac i alemany.

Com a guia turística i excursionista, recomanem la *Guide to Czechoslovakia* de l'editorial Bradt (en anglès), la qual dedica dos capítols a les muntanyes d'Eslovàquia.

Recentment ha sortit publicat, a Eslovàquia, un excel·lent llibre de fotografies del Tatra, amb títols en diferents idiomes, entre els quals hi ha l'espanyol. La referència és:

M. LEGUTKY, *Tatry. Bez Haranic*, Ed. Osveta, 1992.

Articles

A. ITURRIZA, «El Alto Tatra», *Pyrenaica*, núm. 167, 1992.

A. ARTIGUES, «Txecoslovàquia, a prop i llunyà», *Revista U.E. Sabadell*, núm. 81.

«Montes de la Europa del Este», *Gure Mendiak*, C.D. de Navarra, núm. 60.

Cartografia

Vysoké Tatry, Letna Turisticka Mapa núm. 21, esc. 1:50.000.

Vysoké Tatry, Lyziarska Mapa, esc. 1:50.000.

Slovensky raj, Letna Turisticka Mapa núm. 23, esc. 1:50.000.

Spisska Maqura Pieniny, Letna Turisticka Mapa núm. 24, esc. 1:50.000.

Tatry, M.A.P.A. núm. 005, esc. 1:100.000 (amb itineraris de bicicleta).

Slovensky raj, M.A.P.A. núm. 004, esc. 1:100.000 (amb itineraris de bicicleta).

NOTES

L'estiu del 1992 encara exigien visat per a passar la frontera a Polònia. Es podia obtenir a la mateixa frontera, però a un preu de 50 dòlars, tant si és per a estar-hi un dia com un mes. Sembla que aviat s'acabarà aquest inútil requisit burocràtic.

Hi ha bons camps a prop de les bases d'accés de Stroske Pleso i de Tatranska Lomnica, a les quals és possible d'arribar en ferrocarril. El càmping Europa, a 3 km d'aquesta darrera població, és tranquil, cosa que no sempre succeeix en un país on la cervesa és extremament barata, i té bones instal·lacions, cosa també poc freqüent a Txecoslovàquia.

Els preus són, encara, molt baixos, comparats amb els nostres, particularment els dels restaurants, incloent-hi els dels refugis.

Les ascensions esmentades van ser realitzades els dies 17 i 18 d'agost de 1992 per Quim Balaguer, de la Secció Excursionista del Foment Martinenc, i Manel García, del Centre Excursionista de Catalunya.

Lefka Ori: les muntanyes blanques de Creta

Mercè Aloy i Lleonart

En parlar de vacances a Creta, la gent sol pensar en platja i sol, igual com passa amb tantes altres illes gregues. Alguns potser recordaran la civilització minoica, que va florir entre 2.600 i 1.000 anys a.C., com en són testimoni els palaus de Knossos i Faistos. La majoria, però, se sorprendran quan els digueu que hi aneu a fer muntanya.

Nogensmenys, Creta, la més gran de les illes gregues, està solcada per muntanyes d'un cap a l'altre, que formen el rerefons del paisatge des de gairebé qualsevol part de l'illa. El cim més alt és Psiloritis o mont Ida (2.456 m), al centre de l'illa; a l'oest, més desèrtiques i impressionants, les Muntanyes Blanques, Lefka Ori, són només lleugerament més baixes (Pahnes, 2.452 m), mentre que cap a l'est s'estenen les serres de Lassithi (mont Dhikti, 2.148 m) i Sitia. Isolades enmig de les muntanyes, es troben planes al·luvials (*plateaux*) com les d'Omalos, Askifou i Lassithi.

La carretera que des d'Hania duu a Omalos sol ser el punt d'entrada a les Muntanyes Blanques. Aquest nom els ve a causa de la roca calcària de color blanc que reflecteix la llum del sol a l'estiu; a l'hivern també són blanques a causa de la neu, que pot mantenir-s'hi fins ben entrat el mes de juny. Els rius que des de les muntanyes baixen cap al mar de Libia han obert diverses gorges; la més coneguda és la de Samaria, que ha arribat a rebre fins a quatre mil visitants en un sol dia, segons ens digué un guarda. De fet, el descens de la gorja de

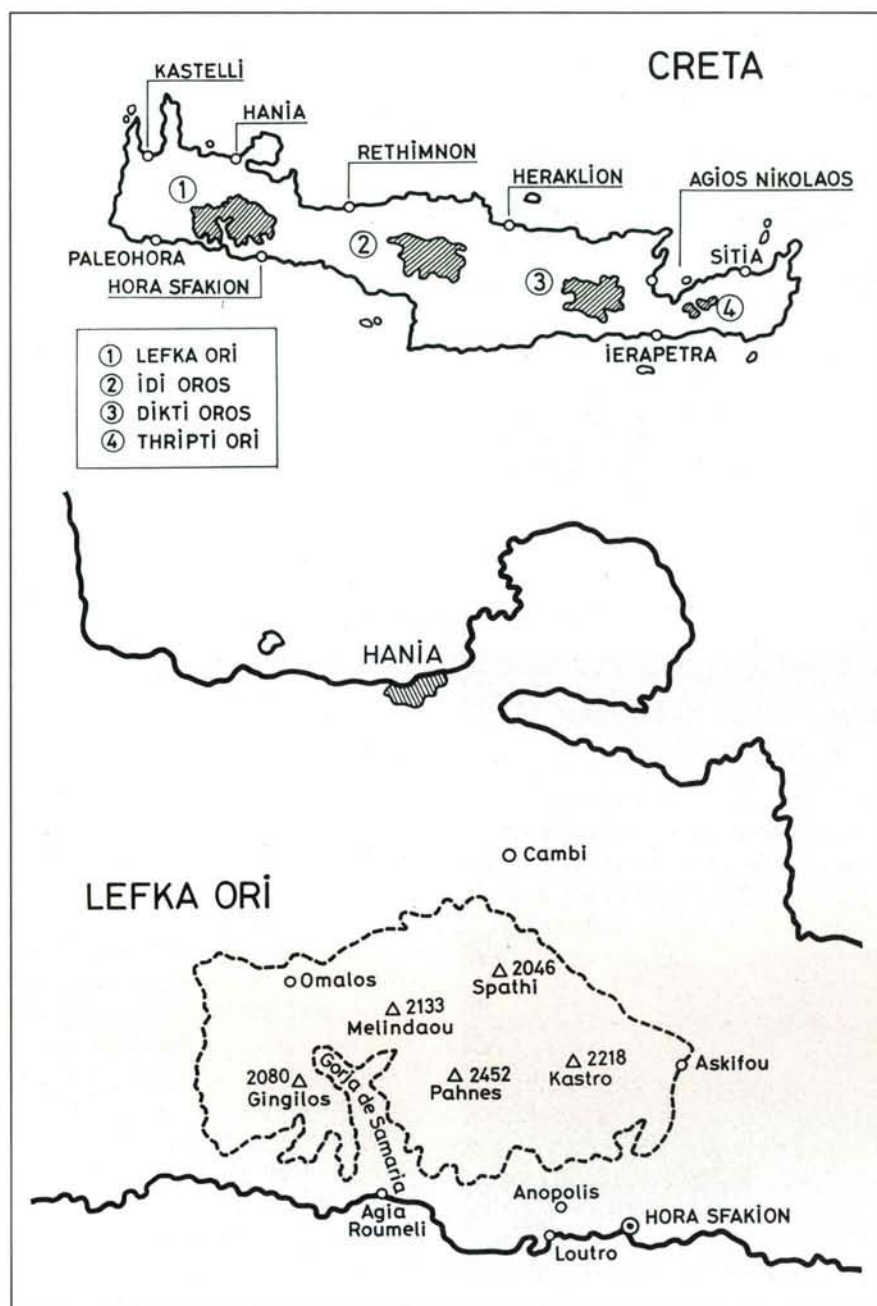
Camí de mules que travessa la gorja d'Aradena. Foto: Mercè Aloy.

Samaria (16 km de parc natural i 2 km més fins a sortir al mar, amb 1.200 m de desnivell) és una excursió que tot turista que viatgi a Creta se sent obligat a fer (encara que normalment no camini mes enllà de la porta del garatge on guarda el cotxe). Cada dia, durant l'estiu, un gran nombre d'autocars s'enfila de bon matí fins al *plateau* d'Omalos i descarrega els caminants al final de la carretera, a l'entrada de la gorja. A la

tarda, els mateixos autocars els van a recollir a Hora Sfakion, per retornar-los, cansats però satisfets, als respectius hotels.

El final de la carretera a Omalos no és tan sols el punt de partida per a la visita a la gorja de Samaria, sinó també per a endinsar-se a les Muntanyes Blanques. Una bona introducció és l'ascensió al mont Gingilos (2.080 m), que amb la seva paret de roca domina l'entrada a la gorja. El camí comença al darrere de l'hostal i s'enfila cap a l'oest oferint vistes del *plateau* d'Omalos, per a tornar després cap al sud a la vegada que es fa més planer. Per una estona discorre enmig d'escultures de roca, passant per sota un arc natural, fins a arribar a la font de Linesol, més o menys a meitat de camí (1 h 15 min). Zigzaguejant tartera amunt arribarem a un ample coll, i des d'aquí fins al cim cal grimpar una mica, seguint les marques vermelles i fites de pedres (unes tres hores). Des del cim la vista és gairebé completa: les Muntanyes Blanques amb Pahnes a l'altre costat de la gorja de Samaria, el *plateau* d'Omalos, la costa nord prop de Hania i el mar de Libia cap al sud. És possible que vegeu rapinyaires (nosaltres vam veure un trençalòs) i, amb molta sort, fins i tot una cabra salvatge (l'últim hàbitat natural d'aquesta cabra és a les parts altes de la gorja de Samaria).

També al final de la carretera comença el camí cap al refugi de Kallergi (1.680 m), que s'ateny en poc més d'una hora. Aquest refugi, que pertany al Club Muntanyenc Grec (EOS), és obert durant l'estiu, de maig a octubre, i serveix esmorzars i sopars. L'edifici en si està «penjat» prop del precipici, i el petit cobert que fa de WC és famós per les seves espectaculars vistes sobre el cingle. El guarda, un austríac, és probablement la millor font d'informació per a les excursions i ascensions des del refugi. Per exemple, el cim de Melindaou (2.133 m) es pot assolir en unes quatre hores des del refugi i constitueix una bona excursió d'un dia. Alternativament, una travessa bastant comuna, que requereix dos dies, és fins a Anopolis i Loutro o Hora Sfakion, a la costa sud; aquesta travessa comença pujant al Melindaou, passa la nit (bivac) a Katsiveli (aigua potable) i permet l'ascen-

Mont Gingilos, des de la part alta de la gorja de Samaria. Foto: Mercè Aloy.

sió (opcional) al Pahnès (2.452 m), el cim més alt de les Lefka Ori.

Un altre refugi de l'EOS és el de Volikas, on s'arriba en unes quatre hores des del poble de Cambi (aquest refugi és tancat i per a pernoctar-hi cal contactar prèviament amb el Club Muntanyenc Grec a Hania, i recollir les claus a Cambi). El camí cap al refugi costa una mica de trobar des de la sortida del poble, però una vegada situats al peu de la vall que hi mena està ben senyalitzat (pintura roja). La tornada es pot fer per la vall del costat (a l'oest). Des del refugi s'arriba fàcilment al cim de Spathi (2.046 m), gairebé tota

l'estona seguint la carena (unes dues hores). La vista des del cim és gairebé increïble: després d'haver començat al matí enmig de vinyes i oliveres, ens trobem ara rodejats de tarteres i conges, en un paisatge totalment alpi. Vindria de gust continuar per aquestes muntanyes, però la zona és tan isolada que això no és recomanable, si no es va amb algú que conegui bé la regió; un dels principals problemes és la manca d'aigua. L'altre problema és que no és fàcil trobar bons mapes de Creta: els detallats mapes militars no són accessibles al públic i els editats per l'Oficina Nacional d'Estadística, a escala

1:200.000, són bastant vells. El Club Muntanyenc Grec ha editat alguns mapes a escala 1:50.000 de certes zones muntanyenques de Grècia, però fins ara no n'ha tret cap que cobreixi Creta.

Una zona també interessant és el *plateau* d'Askifou, on es pot arribar amb l'autobús que, des de Hania, porta a Hora Sfakion. Aquesta fèrtil plana manté una agricultura tradicional, ja que a causa de la reduïda dimensió dels camps no és possible l'ús de maquinària agrícola. Hi ha cinc poblets disseminats pel *plateau*, però el més important és Askifou mateix, on hi ha un parell d'hostals i habitacions per a llogar. Des d'Askifou es pot pujar al mont Kastro (2.218 m), encara que és una llarga excursió i cal començar de bon matí (compteu-hi cinc o sis hores fins al cim, més la tornada). També es pot continuar cap a Anopolis (travessa d'un dia), però els camins no estan gaire ben senyalitzats. El més normal és baixar cap a la costa seguint les gorges d'Imbros (dues hores i mitja) o bé d'Asfendou (unes cinc hores). Sense ser tan espectaculars com la de Samaria, aquestes gorges tenen també el seu encant, i són més tranquil·les. Ambdues tenen una rica flora i són conegudes en-

MUNTANYES DEL MÓN

tre els botànics pel seus endemismes.

Una vegada a la costa sud (Hora Sfakion és la capital d'aquesta zona), es poden seguir diversos camins costaners que comuniquen els diferents pobles (gairebé no hi ha carreteres). Els més coneguts són el d'Hora Sfakion a Loutro, passant per «Sweetwater Beach» (una platja on es troba aigua fresca a menys de mig metre de profunditat) (unes dues hores); i el de Loutro a Agia Roumeli (unes quatre hores i mitja).

Una altra excursió típica és d'Anopolis a Agia Roumeli (unes sis hores). Anopolis no és a la costa, sinó en un petit *plateau* a uns set-cents metres d'altitud; s'hi pot arribar amb autobús (només un al dia) des d'Hora Sfakion, o si no a peu, seguint una petita gorja. Deixant Anopolis, en una hora s'arriba a la gorja d'Aradena, que cal travessar per un típic camí de mules molt ben conservat (encara que si es vol evitar la pujada i baixada, hi ha un nou pont metàl·lic). A l'altre costat de la gorja hi ha el poble gairebé abandonat d'Aradena, amb una església bizantina que conté interessants pintures al fresc. En un parell d'hores més ens situarem al marge del *plateau*, arran dels cingles i ja sobre el mar. Només hi ha un camí per a baixar, que en començar sembla molt ben conservat, però que a mesura que va zigzaguejant es va tornant més difícil, a causa de les esllavissades que

s'hi han produït. La baixada és llarga, però finalment es troba el camí costaner que ve de Loutro, una mica abans d'arribar a l'ermita d'Agios Pavlos (Sant Pau). En una hora més arribarem a Agia Roumeli.

Agia Roumeli està situat al final de la gorja de Samaria; la majoria de gent que «fa» la gorja pren un vaixell que des d'aquí els durà a Hora Sfakion. Una alternativa és quedar-se a dormir a Agia Roumeli, i l'endemà anar fins a Hora Sfakion, ja sia per la costa, o bé seguint l'itinerari anterior en direcció contrària (via Aradena i Anopolis). En aquest cas és recomanable començar de bon matí, per tal de fer la forta pujada cap al *plateau* abans que el sol sigui massa fort.

Encara queden moltes excursions per fer: en tot Creta hi ha més de seixanta cims de més de dos mil metres, i almenys dotze gorges que baixen de les Muntanyes Blanques fins al mar de Líbia. Les zones que he esmentat són les més conegudes pels excursionistes estrangers i les rutes estan descrites en diverses guies (vegeu bibliografia). Si es pot aconseguir un bon mapa (difícil) o algun guia local (contacteu amb el Club Muntanyenc Grec per a més informació), les opcions són innombrables.

La millor època per a visitar Creta, sobretot si es vol fer muntanya, és a la primavera o a la tardor, per a evitar la forta calor de l'estiu i la gran gentada

Paisatge típic de les Muntanyes Blanques, baixant del refugi de Volikas.
Foto: Mercè Aloy.

que es toba a les zones costaneres. Cal tenir en compte, però, que a l'abril i al maig encara hi pot haver força neu a les cotes altes, mentre que pel setembre i l'octubre és difícil trobar aigua (totes les fonts s'han assecat). La gorja de Samaria (de visita obligada, malgrat l'aglomeració) no sol obrir-se fins al primer de maig (l'aigua del desglaç i les tempestes de primavera la fan molt perillosa abans d'aquesta data).

I, ja que hem viatjat fins al bressol de la cultura occidental, valdrà la pena visitar alguns dels llocs clàssics: el museu arqueològic a Heraklion i el palau de Knossos.

BIBLIOGRAFIA RECOMANADA

John FISHER & Geoff GARVEY, 1992: *Crete: the Rough Guide*. Col·lecció «The Rough Guides» Rough Guides Ltd, Londres (UK).

Bruce & Naomi CAUGHEY, 1989: *Crete: off the Beaten Track*. Cicerone Press, Milnthorpe, Cumbria (UK).

Jonnie GODFREY & Elizabeth KARSLAKE, 1991: *Landscapes of Western Crete*. Sunflower Books, Londres (UK).

En família, les excursions són diferents

Albert Torras

Secretari de redacció

Després d'una sèrie de converses informals, de sortides a muntanya i de reunions de planificació, ens atrevim a prendre la paraula per fer pública una experiència que trobem singular. En l'article, que hem compost col·lectivament, hi trobareu una suma de visions del que és actualment la Comissió d'activitats per a infants

del Centre Excursionista de Catalunya.

Ara fa un parell d'anys, i sense haver-nos-ho proposat obertament, un grup de pares ens vam interessar per sortir a la muntanya amb els nostres fills. Les motivacions, diferents en cada cas, es poden qualificar de pràctiques: els nois es cansen molt aviat de caminar a les sortides familiars, s'avorreixen si

no estan amb altres nens de la seva edat, enviar-los d'excursió amb altres pares sembla molt agosarat, etc.

Així, sense cap mena de propòsit comú, ens vam trobar sortint amb els nostres fills, i amb els pares i les mares dels nostres fills. Quan n'hem parlat entre nosaltres hem arribat a la conclusió que no s'ha tractat de canviar el sistema tradicional del Centre, ni tan sols d'aportar una dinàmica diferent. Segurament, i potser per casualitat, durant aquests darrers cursos, la *Comissió d'activitats per a infants* és una *comissió d'activitats per a infants i pares*. Intentant esbrinar el perquè de tot plegat vam obtenir un amplíssim ventall de respostes. Vegem-ne només un parell. Una parella que volta els quaranta comentava:

—La veritat és que nosaltres no som gaire muntanyencs. Aquesta mena d'excursions estan fetes a la nostra mida.

En els prats de Peguera.

Foto: A. Torras

Una altra, afegint-se a la conversa, va voler explicar:

—Nosaltres, hem de reconèixer que amb el ritme de vida que portem, només podem estar i conviure tranquil·lament amb els fills durant els caps de setmana. Ens agrada sortir d'excursió amb ells.

ENSENYAR I APRENDRE

Una de les característiques que s'ha instaurat a la comissió és la gestió col·legiada. Una vella màxima que no aconseguim situar en boca de ningú diu que: «Tothom ha d'ensenyar el que sap i aprendre del que saben els altres». Així, els vocals de les excursions es van canviant, igual que els organitzadors de tot tipus d'actes. La veritat és que ens trobem molt còmodes amb aquesta dinàmica que ens ha permès relacionar-nos d'una forma intensa. Hem descobert un grapat enorme de potencialitats. Hi ha pares que saben filmar en vídeo i que s'ocupen d'enregistrar les sortides. Hi ha mares que coneixen camins amagats als indrets més recòndits. Alguns pares han mostrat racons de la geografia desconeguts per a la majoria dels membres de la comissió. Fer una relació del que hem ensenyat i

après conjuntament seria molt llarg i segurament injust amb la memòria històrica. Tanmateix, com a exemples aclaridors, podem dir que els pares i fills de la Comissió d'infants ens hem acostat, de la mà d'altres socis, a l'escalada, al descens de rius, a les tradicions, a la història, a la fotografia, al coneixement de les plantes, etc.

ON VOLEM A ANAR A PARAR?

De fet, no sabríem com respondre la pregunta que nosaltres ens hem fet. Ens agradaria transmetre als nostres fills una sèrie d'actituds, valors i normes —fent servir el llenguatge dels mestres— que els fossin útils en el futur, però especialment que els siguin útils ara mateix. Seria interessant que del grup sortissin joves preparats per a grans gestes muntanyenques, esportistes d'elit o bé simples vianants. Tenim molt clar, però, que el que més ens agrada és que els infants s'ho passin bé ara, que aprofitin la seva infantesa, que es relacionin, que coneguin diferents maneres de fer, i sobretot, que no es creguin únicament el que veuen a l'escola o a la televisió.

Sens dubte, aquestes afirmacions

Baixant del castell de Montgrí.

Foto: G. Iñigo.

són extensives als pares i mares amb qui sortim. Pensem que és preferible caminar sota la pluja amb un grup d'amics que tancar-se al pis, calents i avorrits, abans de retornar a l'inevitable ritme que ens imposa la societat de consum. Trobem que les nostres activitats tenen sentit avui i esperem que el continuïn tenint en el futur.

No seria molt agosarat afirmar que entre els pares hi ha divergències importants a l'hora de decidir *per què* cal sortir d'excursió. Uns posen en primer terme l'aspecte esportiu i de superació física. D'altres hi veuen el necessari coneixement del país, de la llengua i de la gent. Encara en podríem trobar d'altres interessats per la natura, el seu coneixement i la seva protecció. També hi ha qui es planteja les activitats des d'una perspectiva purament lúdica, diferent i singular. Tanmateix, ens trobem els diumenges a punta d'alba i sortim junts. La Comissió d'activitats per a infants és una realitat plural.

APORTAR NOVES IDEES

De tant en tant, exactament de tant en tant, ens trobem per fer plans. No hi ha un calendari prefixat, ni uns compromisos preestablerts, ni tan sols un règim intern de la Comissió. La valoració de les activitats i la planificació es fan sobre les observacions de tothom. Reflexionem en veu alta, agafem les idees al vol, les proposem i amb un entusiasme gairebé juvenil les tirem endavant. La dinàmica que hem encetat ens ha portat a proposar activitats l'una darrera l'altra.

De fet, ja fa un temps, es va decidir que les sortides havien de tenir algun contingut, una motivació. Per això, i procurant satisfer tant les necessitats col·lectives com la saviesa disponible, les sortides i activitats difereixen notablement les unes de les altres. Hem fet compatible la celebració del Carnestoltes a la muntanya, amb concursos de dibuix, l'aprenentatge de tècniques d'escalada o la convivència amb els socis veterans del Centre.

Fins al moment, sempre hem trobat algú disposat a donar-nos un cop de mà quan hem detectat alguna mancança en el nostre repertori de coneixements disponible. Una dada ben seriosa: a la planificació del curs 93-94 ens van faltar diumenges per a fer-hi tot allò que teníem al cap. Hi ha futurs vocals que ja pensen en les excursions del curs proper.

QUI ESTIRA QUI?

Potser algun pacient lector, a hores d'ara s'està preguntant què hi pinten els infants en aquesta comissió. Una observació pertinent. És una comissió de pares esbojarrats o de fills joves?

No en tenim cap dubte: els infants són els protagonistes absoluts. Totes i cadascuna de les activitats es fan en resposta a les seves apetències i necessitats. Simplement, en lloc de confiar l'educació dels nostres fills exclusivament a terceres persones (com passa a l'escola, per altra banda), ens agrada tenir-hi una certa responsabilitat. La comissió sencera no tindria cap sentit sense els infants. Són ells els que volen trobar-se amb els companys dels diu-

menges, fer el partit de futbol, criticar els pares, jugar entre els arbres, compartir llegendes i cançons, etc. En alguns moments, els més grans, ens mirem els uns als altres i ens preguntem, per exemple, què fem vestits de trobadors medievals al mig d'un bosc d'alzines del Montseny?

L'AUTOCAR MILLOR QUE EL COTXE

Les sortides comencen amb la trobada a Balmes/Bergara. L'intercanvi de salutacions, l'acollida dels nouvinguts i el viatge en autocar són elements clau en la nostra dinàmica. És més divertit viatjar en grup dalt d'un autocar que fer una corrua de petits vehicles familiars. De fet, aquest article s'ha preparat a l'autocar, que reconeixem com a vehicle de transport, però també com a espai de trobada i de conversa. Viatjar junts ens obliga a ser solidaris i puntuals, ens posa davant de situacions col·lectives i ens permet fer confiança al vocal que dirigeix la sortida. No en tenim cap dubte: millor l'autocar—els autocars per a ser més exactes— que el cotxe particular.

SENSE LÍMITS

Una altra de les característiques del grup és l'absència de límits. Ni l'edat ni la forma física, ni les condicions econòmiques o socials no són un problema per a la comissió. Les activitats són assequibles a tothom, tant econòmicament com físicament. Si alguns no ens atrevim a vestir-nos un talabard, fem d'espectadors o subjectem les cordes. Si són massa petits per anar en bicicleta, sempre hi ha qui ens portarà al darrera. Una de les sortides que vam voler fer amb la comissió de veterans es podria inscriure al llibre de rècords del Centre: tres generacions de la mateixa família caminant de costat, amb gairebé vuitanta anys de diferència entre el més gran i el més petit.

A la muntanya les diferències socials són mínimes. Amb els ulls clucs podeu imaginar, vestits per a anar a la muntanya, com comparteixen un viarany un

professor universitari, una doctora, un empresari ric, una mestressa de casa, un infant que no sap llegir, un jove contes-tatari i un taxista. Els podreu imaginar també en el seu context habitual? Un savi despenjat amb un guix a la mà. Uns ulls indescriptibles darrera de roba verda i esterilitzada. Un home que simultàniament mira el rellotge, truca per telèfon sense fil, escriu una nota a l'agenda electrònica i signa uns talons que li ha portat la secretària. Una conversa a la peixateria amb el cistell d'anar a la plaça. Una bata de quadrets blancs i vermells bruta com una mala cosa. Uns texans lligats inevitablement a una camisa de quadres a la moda i uns llibres que fan nosa per a xerrar amb els amics. Una conversa sobre futbol amb un viatger de l'equip contrari.

SOM UNA PART DEL CENTRE

No en tenim cap dubte. Som socis del Centre Excursionista de Catalunya. Alguns des de fa molts anys, i d'altres des de fa ben poc. Més enllà del fet de pagar religiosament les quotes—important, d'altra banda—, ens sentim plenament arrelats al Centre. Ens ha semblat adequat, que els infants, protagonistes com són de la Comissió, se'n sentissin també part integrant. És per això que hem procurat muntar algunes activitats a la seu social del Centre i amb gent del Centre, encara que estiguin en d'altres comissions. Un cop cada sis mesos procurem trobar-nos tots al voltant d'alguna llepolia gastronòmica: truites variades, amanides o el que s'adigui amb l'època. No ens oblidem tampoc que el Centre és també font de cultura i convidem personatges tan coneguts com el Sr. Monturiol perquè expliqui als infants—i als bocabadats pares—per què algunes muntanyes són punxegudes. Convençuts com estem que l'afecció es crea amb grans models, hem sortit d'excursió amb els veterans, hem escoltat algunes anècdotes i ens hem meravellat de la seva saviesa.

Després d'aquesta sortida, quan tornàvem cap a casa en autocar, una nena resumia així la seva impressió:

—Pare, quan sigui gran també podré ser com ells?

I el pare li va contestar...

Otavallo (Equador)

Antoni Grau Traveset

Vermells, daurats i ocres, paisatge multicolor, del qual podem gaudir en el mercat indígena. Un dia la setmana els indis de les terres de l'Equador es reuneixen a Otavallo, per vendre les seves boniques mercaderies; les seves peces reflecteixen una qualitat sublim i característica d'aquesta tranquil·la i amable gent.

—Otavallo! Otavallo! És el crit estentori que els venedors de les diferents companyies d'autobusos fan de bon matí, a la terminal terrestre de la ciutat colonial i capital de la República de l'Equador, Quito.

Són les set, compro el bitllet de passatgers, m'enfilo al desmanegat autobús, rebotit de gent. Amb prou feines hi puc ficar el meu pobre cos, i ja merament impossible la motxilla, que és rebregada sense contemplacions.

Ja preparat per a aguantar un trajecte d'una hora, aproximadament, puc aconseguir un lloc de privilegi dins d'aquell «botifarró» que trontolla cada vegada que agafa un revolt. Deixem a poc a poc la província de Pichincha per a introduir-nos a la província d'Imbabura, on el sol ja comença a picar fort; les corbes són tancadíssimes. Per acabar de fer-ho més maco, la música salsa no para de sonar i el recorregut sembla una distracció de fira, si més no una experiència

gran, carregada com una mula, em mira fixament i de sobte fa un somriure, descarrega el fardell que porta sobre les espatlles; jo trec la meua càmera fotogràfica, però instintivament ella gira el rostre i s'amaga fent clars senyals perquè no prengui la foto.

M'introdueixo per uns carrers molt estrets, plens de tapisos brodats de coloraines, amb petits establiments on s'exposen fruites, calçats, objectes de plàstic, flors, figures de fusta tallada i un immens assortit de jerseis de formes i colors de tota mena.

L'ambient és majestuós, els homes vesteixen uns pantalons blancs de lli per sobre els turmells, una camisa blanca i un ponxo reversible, mentre que les dones porten molts collarets i braçalets de color vermell i unes faldilles brodades de flors.

Seduït per les dolces veus de les dones, ja estic decidit a emportar-me algun record, no abans de fer un breu regateig amb els venedors.

nova en sistema de transport de passatgers.

Ja hem arribat! Som a Otavallo! Tot just baixar per agafar una mica, una mica d'aire, davant meu una dona ja

El mercat de Otavallo a l'Equador.

Foto: A. Grau.

Una paret verge per a tots dos

Daniel Brugarolas i Mariona Orfila

pro de la seguretat (no us podeu imaginar com és de dur el granit), continuem per la canal, a vegades herbosa, durant tres llargs fins que la boira i el mal temps ens fan recular (acte de prudència).

Dos dies després –ens hem pres un dia de descans–, tornem a ser al bell mig de la paret obrint via altre cop. Ara comença el millor tros: bona roca, verticalitat assegurada i les millors reunions sobre molsa de la meva vida! Fins a nou àguiles daurades ens sobrevolen observant com marxa la nostra aventura mentre comencem a crestejar cap al cim.

Un cop a la tenda, ja de nit, em torno a mirar la gran paret i m'adono que continuarà igual que l'hem trobada durant molt de temps, malgrat que, a nosaltres,

Primera escalada a la paret nord-oest del tuc de la Llança (2.656 m).

– Ostres, tu!

Que difícil és escalar amb tot això al damunt. Sembla que el material que m'hauria d'ajudar hagi decidit fer festa.

– Més corda!, que em tibes massa!

– Què? Però si encara no t'he assegurat!

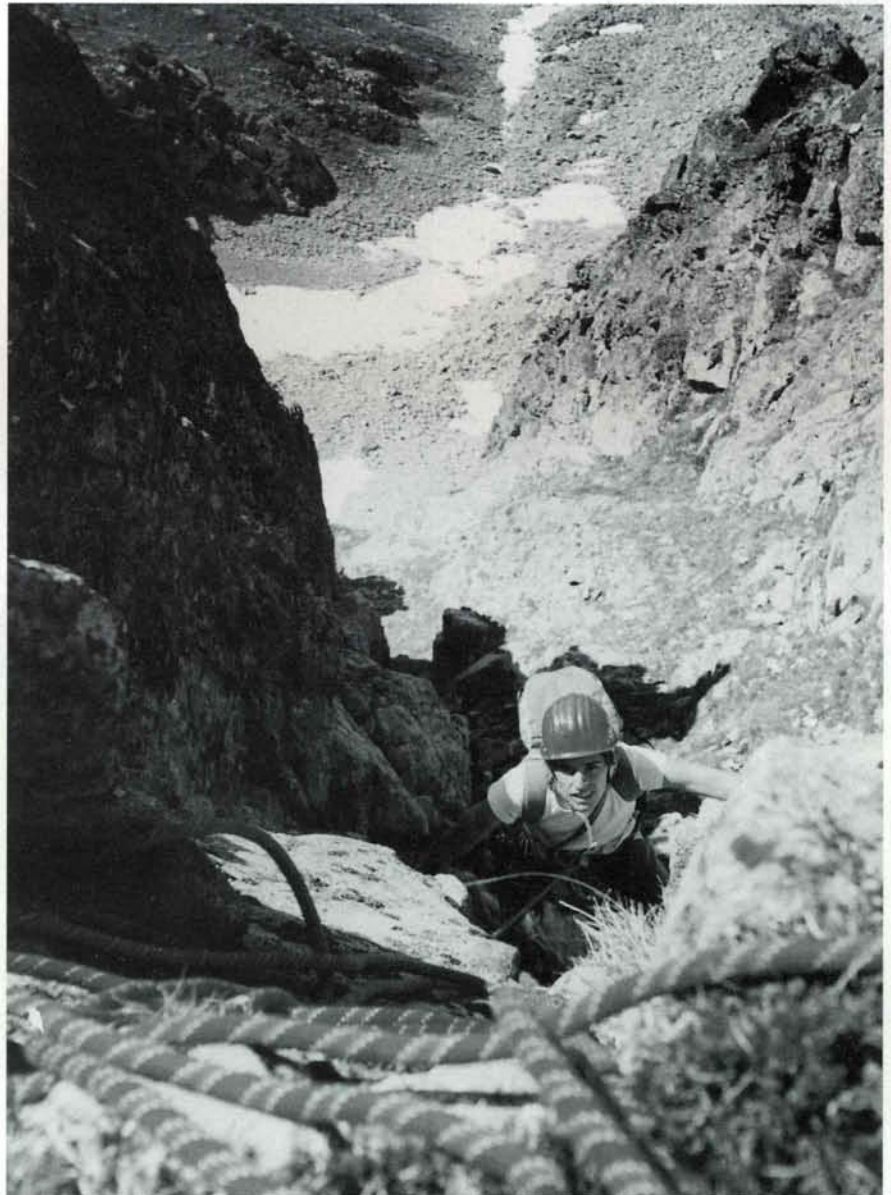
Va! És igual! Tot just sóc al primer llarg i ja no vull continuar... Qui m'ho hauria dit ara fa sis mesos quan tot això no era res més que un somni... Em sembla que avui m'he llevat amb el peu esquerre.

Camino lentament per un petit relleix inclinat ple de líquens i molsa, amb por de relliscar. L'única manera de continuar pujant és per una estreta xemeneia tota molla; m'hi encasto i no m'ho crec! Munto el xou de «mister encastaments» i, com si pesés tres-cents quilos, em tiro sobre la terrassa d'herba de la primera reunió.

– Som-hi! Ja pots pujar!

La meua veu ressona pertot arreu i dos isards arrenquen a córrer per la tartera. Mentrestant, la Mariona ja és a la xemeneia; ella tampoc no s'ho creu!

Després de mitja hora burinant en

Arribant a la quarta reunió de la via Brugarolas-Orfila de la paret nord-oest del tuc de la Llança. Foto: M. Orfila.

ESCALADA

ens doni la sensació que hem iniciat una etapa de la seva llarga història.

Per fi, en dos dies d'intensa escalada hem realitzat la il·lusió de sis mesos de patiment i cangueli; però sempre que s'acaba una cosa en comença una altra i és que, de «verges», n'hi ha unes quantes!

RESSENYA

Tuc de la Llança, 2656 m (Vall d'Aran).

Via «Brugarolas-Orfila»; 265 m,
MD+.

Equipada per Daniel Brugueroles i
Mariona Orfila els dies 12 i 14 de juliol
de 1992.

Material: 2 cordes de 45 m; tascons, friends de l'1 al 4; 3 claus variats, 2 V, 1 U i un extraplà per si fa falta. Es recomana portar casc.

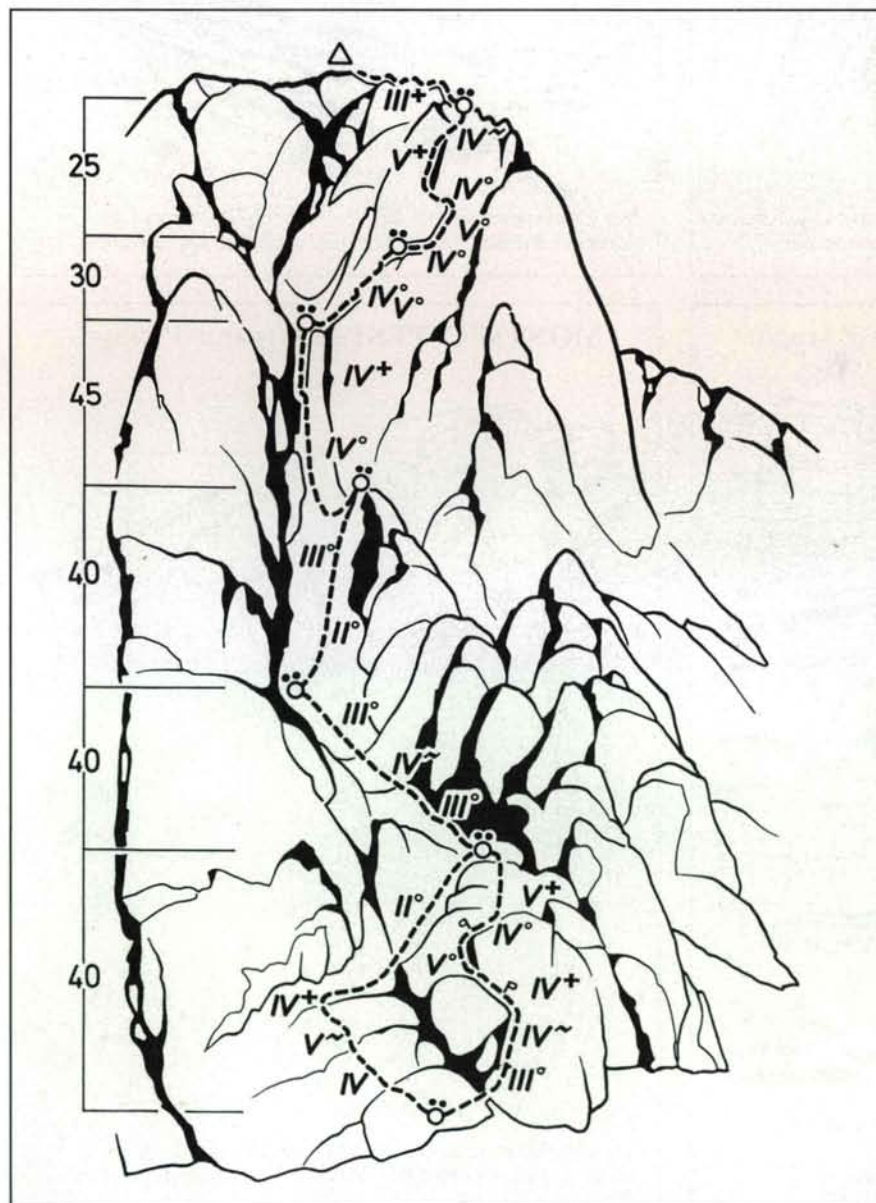
Horari: de 2 a 4 hores.

Aproximació: en primer lloc arribarem al pla de Beret per carretera fins a les instal·lacions d'esquí (telecadira d'Orri). Un cop allà començarem a caminar per un camí bastant marcat que segueix, sempre per l'esquerra, un petit rierol fins que en passar un collet arribarem a una presa (estany del Balciver). Des d'aquesta presa i mirant cap a la dreta, ja podem veure la paret, on arribarem per la ruta més evident.

Recorregut: la via comença a l'esquerra d'una canal-díedre petita però molt marcada, visible just a sobre

Muntant la tercera reunió. Foto: D. Brugarolas.

d'una gran terrassa a la qual arribarem amb una curta grimpada de II.

Per començar l'escalada podem triar entre una entrada fàcil per l'esquerra de la canal i una de difícil (V+) per la dreta d'aquesta. A partir del primer llarg, la reunió del qual es fa en una terrassa de molsa sota un petit sostre, la via continua durant 120 m per una gran canal amb algun tram herbós i alguna pedra solta.

La via abandona la canal a partir del cinquè llarg; ens desviarem per la paret de la dreta i avançarem per un sistema de fissures i díedres durant dos llargs fins a arribar a la cresta final, que ens durà al cim.

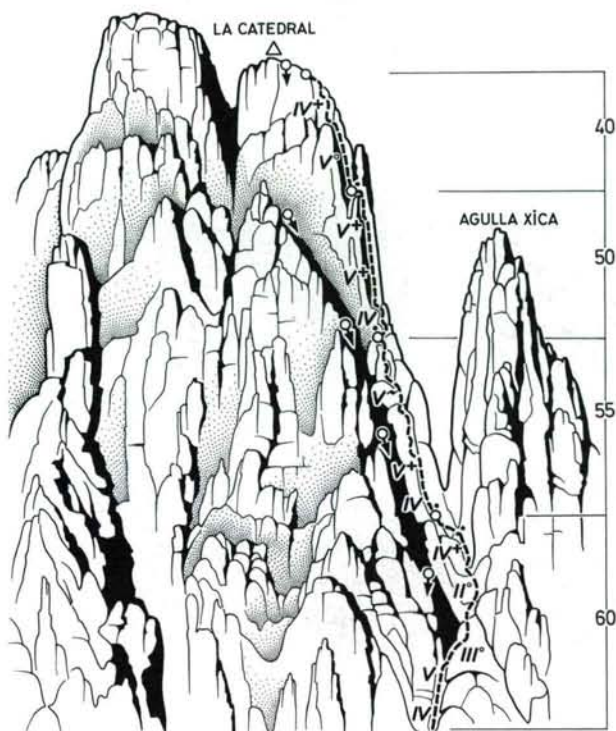
Cal destacar la bellesa dels tres últims llargs per la seva verticalitat i l'immillorable ambient.

Quan parlo de dreta i esquerra em refereixo sempre mirant a la paret.

Descens: un cop al cim baixarem per la cara oposada a l'escalada seguint un caminet que baixa força i va tirant cap a la dreta. Baixats els primers metres, podem anar cap al port de la Bonaigua fent la travessa (es veu la carretera des del cim) o baixar pel coll entre el tuc de la Llança i el tuc d'Escorna Crabes, per a anar a trobar el camí d'aproximació.

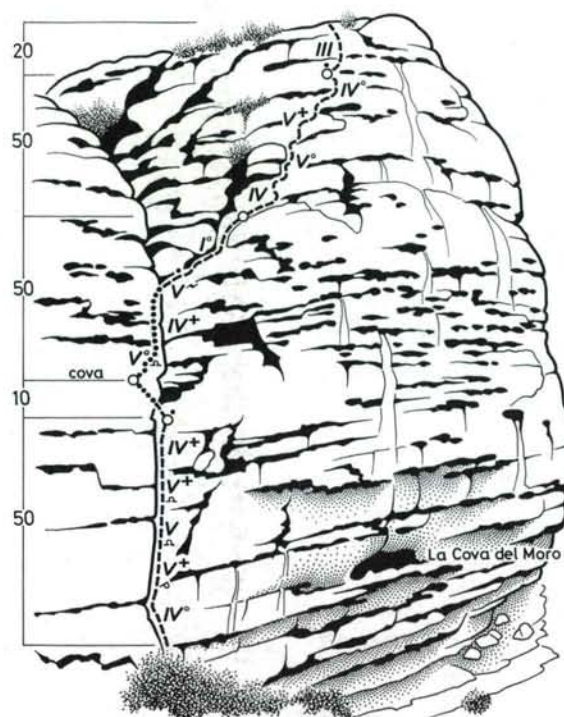
Horari: al port de la Bonaigua, 1 hora
30 min; cap al pla de Beret, 2 hores.

MAESTRAT (Órgano de Montoro)

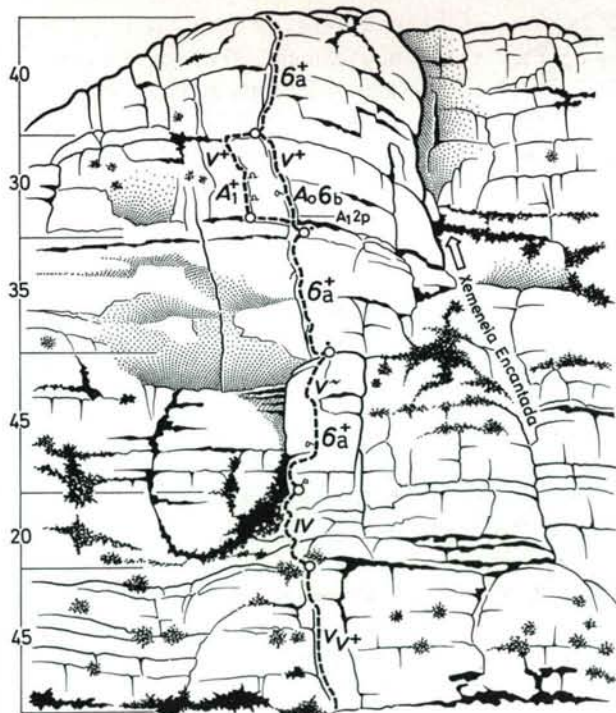
Via «Arabesc» (205 m, MD⁺), 1^a asc.: 28-III-95, per Luis Alfonso i Armand Ballart. Material: joc de tascons, 4 pitons i *friends*.

PORTS DE BESEIT (la Ballestera)

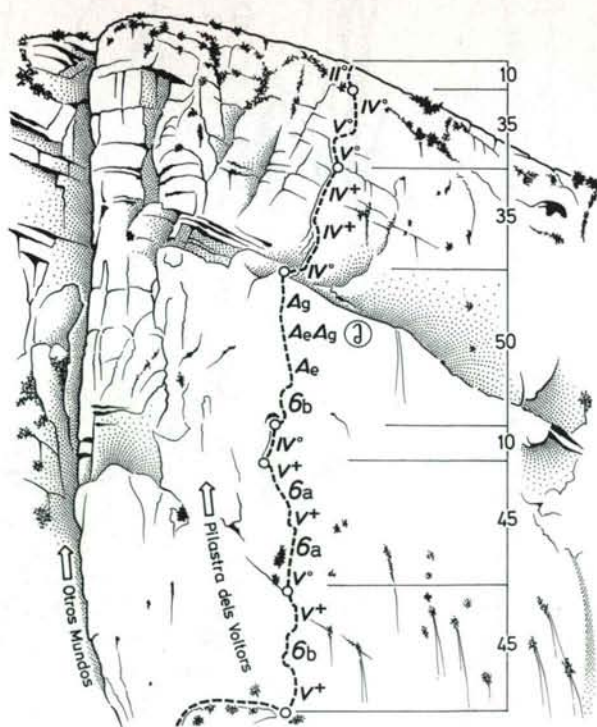
Via «Santacana» (180 m, MD⁺), 1ª asc.: 31-III-95, per Luis Alfonso i Armand Ballart. Material: joc de *friends* i cordinos.

MONTSEC D'ESTALL (paret d'Aragó)

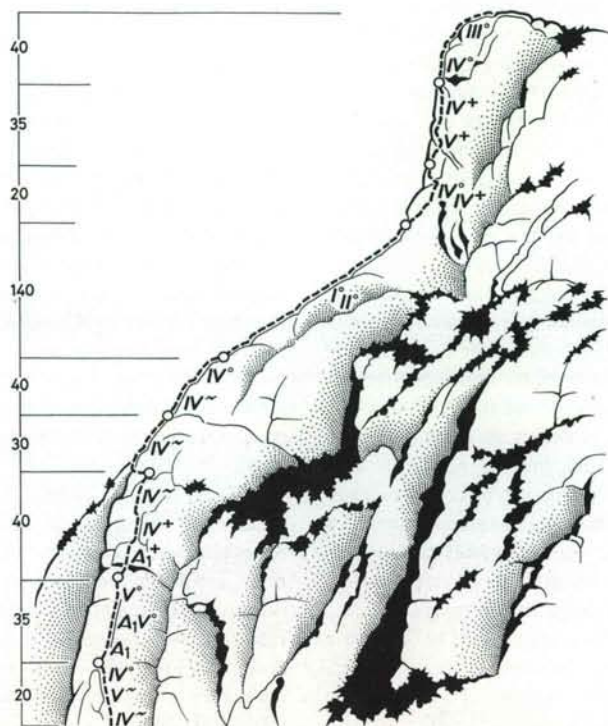
Via «Plora en silenci» (215 m, ED⁺, A₁), 1ª asc.: 8-XII-94, per Emili López, Xavi Teixidó i Joanfra Ferreras. Material: 12 pitons variats, joc de tascons i *friends*.

MONTSEC D'ESTALL (paret d'Aragó)

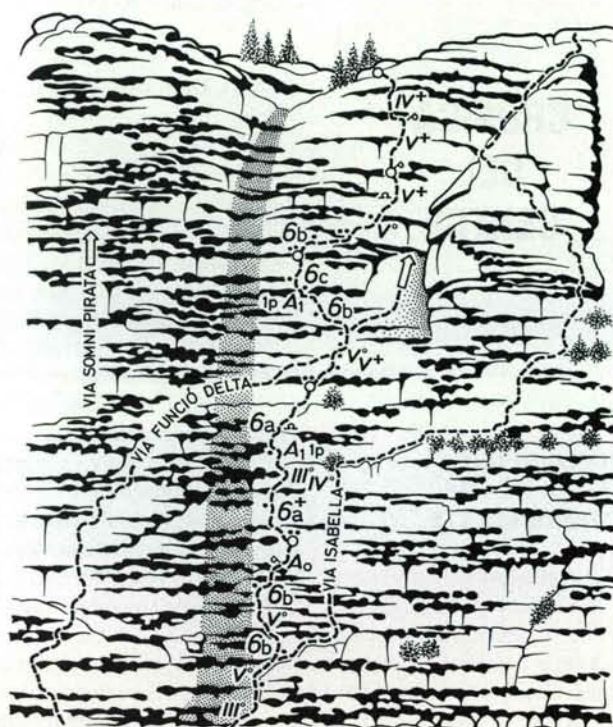
Via dels «Quarantons» (230 m, ED⁺, A₁), 1ª asc.: 11-XII-93, per Joan Badia i Emili Albir. Material: joc de tascons i un ganxo.

ALT URGELL (congost d'Organyà)

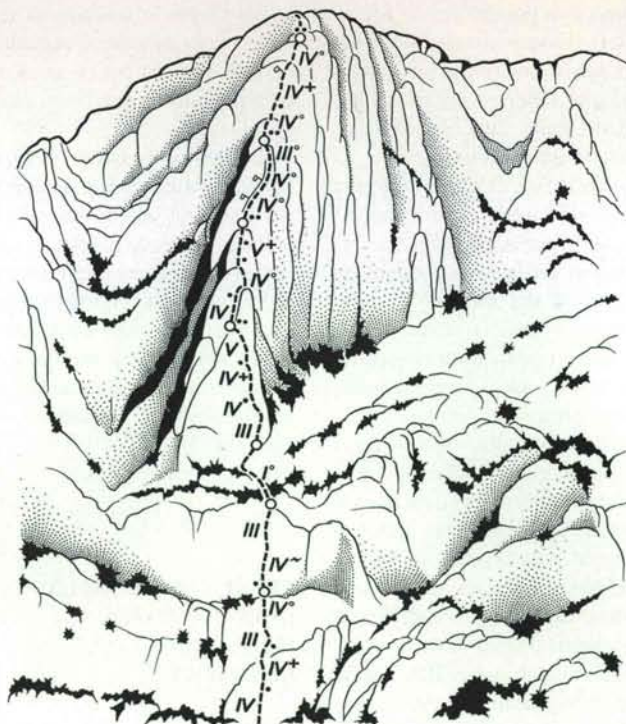
Via «Esperó del Vent» (400 m, MD, A₁), 1ª asc.: 20-VII-94, per Benjamí Audet i Josep Maria Cases.
Material: 6 pitons variats, tascons i friends.

SERRAT D'ODÈN (paret de Canalda)

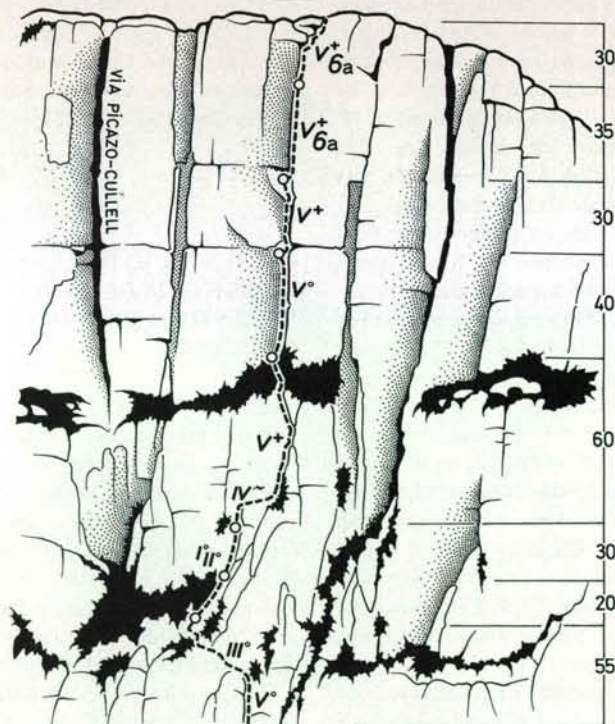
Via «Farinelli» (200 m, ED), 1ª asc.: 14-II-95, per Philippe Barthez i Christian Ravier. Material: 5 pitons variats, tascons i friends.

ALÒS DE BALAGUER (serrat del Poll)

Via «Olga Frontera» (230 m, MD⁻), 1ª asc.: 18-IV-95, per Ramon Majó i Joan Frontera. Material: joc de tascons.

PANTÀ DE CAMARASA (paret del Doll)

Via «Cartero Phobia» (300 m, MD⁺), 1ª asc.: 8-III-95, per Rainier Munsch i Christian Ravier. Material: 4 pitons variats, tascons i friends.

CRÒNICA DEL CENTRE

VIII CONCURS DE FOTOGRAFIA DE TEMES OBLIGATS

Tal com estava previst, el passat 20 de març va tenir lloc el veredict de d'aquest concurs corresponent a l'apartat «Grafittis». Manuel Canals i Franch, Hilari Sanz i Gonet i Joan Sabadell i Contel actuaren de jurat. Els resultats són els següents:

Apartat blanc i negre: Foto «Track», d'Estanislau Torres, 5,3 punts, guanyadora de l'apartat; «Figures», de M. Àngels Mauri, 5; «Irene», de Josep Basagaña, 4,3; «Arrels», d'Àngela Riu, 4; «No», de Josep Camp, 4; «Berlín», d'Eduard Estrada, 4; «Il·lusió», de Josefina Garriga, 4; «Pato», de Roser Bou, 3,6; «Vaixell», de Neus Sánchez, 3,6 i «Saba», de Conxita Riba, 3.

Apartat paper color: Foto «Campanar», de Maria Bonet, 5,8 punts, guanyadora de l'apartat; «Fons per als fanals», de Ramon Barnadas, 5,5; «Escrotonat», de Neus Sánchez, 5,3; «Ombra i grafitti», d'Estanislau Torres, 5,1; «Hivern», de Conxita Riba, 5; «Matalàs», de M. Àngels Mauri, 4,6; «Noia», de Marta Serra, 4,6; «Mans», d'Antoni Ollé, 4,3; «Inscripció», d'Àngela Riu, 4,1; «Ocre», de Roser Bou, 3,3; «Ratolí», de Josep Basagaña, 3,3; «Nens i nenes», de Josefina Garriga, 3,3.

Apartat diapositives: Foto «Noia», de Conxita Riba, 4,8 punts, guanyadora de l'apartat; «Petó», d'Eduard Estrada, 4,6; «Iupié», de Josep Basagaña, 4,5; «Ninot», de Josep Camp,

4,3; «Quadrícula», de Josefina Garriga, 4 i «Inscripció», d'Àngela Riu, 3,6.

DIADA DE SANT JORDI

El passat 23 d'abril, va tenir lloc el tradicional acte de Sant Jordi del Centre Excursionista de Catalunya al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona. Les insígnies d'or i argent van ser lliurades per l'alcalde de Barcelona, Pasqual Maragall, el regidor de l'àrea d'Esports, Enric Truñó, el president de la FEEC, Francesc Sanahuja, i el president del Centre, Conrad Blanch. A la presidència van ser acompanyats, també, pels ex-presidents Josep Maria Sala, Lluís Puntís i Josep Ventosa.

Després de la introducció de Conrad Blanch, el Dr. Ramon Margalef, professor emèrit de la Universitat de Barcelona, va fer un breu parlament sobre «la vida als estanyes de muntanya». A continuació, es van lliurar les insígnies d'or i argent als socis que feia cinquanta i vint-i-cinc anys, respectivament, que formaven part de l'entitat. Un total de 35 socis van rebre la insígnia d'or i 75 la d'argent. El concert del Cor de la Universitat de Barcelona, sota la direcció de Carles Gumf, va cloure l'acte.

S. M.

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE GUIA DE CAMP DE LES ORQUÍDIES DE CATALUNYA

El dia 26 d'abril va tenir lloc, a la sala d'actes de la nostra entitat, la presentació del llibre *Guia de camp de les orquídies de Catalunya*, obra original dels consocis Hilari Sanz i Josep Nuet, del Grup d'Estudis Botànics Ramon Pujol i Alsina, de la Secció de Geografia i Ciències Naturals.

Va presidir l'acte el vice-president, Francesc Gurri, que substituïa el nostre president, Conrad Blanch. D'entrada, Francesc Gurri féu ressaltar la importància que tenia la seva

comesa en un acte tan entranyable com era donar a conèixer el primer llibre d'orquídies del nostre país escrit en català i que li resultava plaent que l'obra fos el fruit de dos bons amics, dels quals feia temps que seguia la trajectòria d'amor a la natura, que havia originat el «naixement» d'aquest llibre-guia, del qual els autors ens explicaren les peculiaritats.

Hilari Sanz féu un preàmbul comentant les diferents característiques de les orquídies, tot il·lustrant-ho amb anècdotes, algunes de les dificultats en què es trobaren al llarg dels seus desplaçaments per contrades propícies, a la recerca d'espècies diferents. Procurà diferenciar les orquídies tropicals o de cultiu de les que ells havien estudiat. Va continuar donant detalls dels trets principals de la flor, per a saber-la catalogar, remarcant alguns esquemes bàsics per a la seva localització i identificació, així com la morfologia, o el paisatge de l'entorn i l'estació de l'any més idònia.

Aquest preludi va donar-li peu a esplaïar-se comentant el llibre en si. Digué que hauria d'haver-lo presentat una persona que pogués fer-ne un judici desapassionat; de totes maneres, potser era just admetre que solament els autors podien donar una infinitat de detalls amb més propietat.

Qualificà el llibre com una eina per a introduir-se en aquest món espectacular de les orquídies en la seva varietat, ja siguin d'alta muntanya, muntanya mitjana o terra baixa. L'obra presenta unes claus molt precises, que, acompanyades d'il·lustracions a color, cartografia corològica, i dibuixos expressius, permeten la seva identificació. Els autors amb la confecció d'aquesta obra faciliten l'estudi i la recerca de les orquídies; així, les excursions tenen un al·licient afegit, dins la temporada de la seva floració. Acabà dient que el llibre porta un indispensable glossari i explicà com aconseguir fer les fotografies amb el màxim de detalls.

Aquesta guia és un estri a

l'abast per a poder-ne treure profit tant els principiants com els interessats amb més preparació.

Josep Nuet va manifestar que aquest llibre continua la línia encetada amb les guies botàniques de F. Masclans i és un més en la sèrie dedicada a temes especialitzats en la naturalesa. Tot seguit va animar els afeccionats a continuar prospecciant en aquest camp de treball específic i llançà la idea de formar un grup que potenciés el treball individual, i així poder tenir un coneixement més ple d'aquestes belles flors de muntanya.

També es van donar les gràcies a l'empresa editora Montblanc-Martín i particularment a Glòria Puchades, que ocupava un seient preferent. Finalment, Francesc Gurri féu seves les paraules elogioses dedicades a l'empresa editora, felicità els autors i va agrair al públic assistent la seva presència.

L'acte va acabar amb la projecció d'una selecció de diapositives en color d'orquídies i la signatura de llibres per part dels autors a moltíssims socis i amics.

Va cloure la vetllada un refrigeri a la sala del Centenari, un bon moment per als comentaris del públic, que foren molt positius.

Llibres com aquest honoren l'entitat, donen prestigi a l'editorial i als seus autors, que poden sentir-se cofois de la gran acceptació que tingueren el primer dia de veure la llum i podem pronosticar que d'ara endavant les persones interessades proliferaran amb la mateixa exuberància que les bellíssimes orquídies de casa nostra.

M. M.

PRESENTACIÓ DE LA GUIA ITINERÀRIA DE LES MUNTANYES DE PRADES

El dimarts 16 de maig, a la sala d'actes del Centre, es va fer la presentació de la nova *Guia itinerària de les muntanyes de*

Prades, original de Rafael Ferré i Masip, editada pel Centre de Lectura, de Reus.

Després del parlament del nostre vice-president, Francesc Gurri, que presidia l'acte, prengué la paraula el president de la Secció Excursionista del Centre de Lectura, Josep Prats, que destacà la feina de l'autor de la guia, soci de la Secció, que ve a omplir un buit en les guies muntanyenques en el nostre país. L'anterior publicació —les tres edicions de la guia de les muntanyes de Prades i serra la Llena, dels excursionistes Iglésies i Santasusagna, la darrera amb la col·laboració de Ramon Amigó— de fa anys està exhaurida.

La Secció Excursionista, l'any 1991, en complir el seu norantè aniversari, es va proposar fer una publicació amb un conjunt d'itineraris a l'entorn del refugi Musté-Recasens, però posteriorment es va anar ampliant fins a arribar a ser l'actual guia.

En Jaume Massó, cap del servei de programa d'actuació cartogràfica de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, va presentar el mapa, que acompanya la guia, obra de l'Institut, un bon complement, en què també ha intervingut l'autor del llibre, aportant topònims, informació de camins, situació de masies, una feina conjunta molt profitosa per la qualitat i precisió del full cartogràfic.

El geògraf Marc Torres, també de l'Institut Cartogràfic, ens parlà de la manera d'orientar sobre el terreny el mapa.

Per acabar, l'autor, Rafael Farré, va agrair a tots els col·laboradors el seu inestimable ajut.

En el col·loqui que va seguir la presentació, l'autor a preguntes dels assistents va manifestar que ja estava treballant en la propera guia itinerària, la del Montsant.

Felicitem l'autor, i la Secció Excursionista del Centre de Lectura, de Reus, per la publicació d'aquesta guia, que farà un servei a tots els excursionistes que vulguin caminar per les muntanyes de Prades.

F. B.

FERRAN LATORRE, ALPINISME LÍMIT

Només té vint-i-quatre anys i la seva intensa activitat alpinística l'ha portat a ser una de les primeres figures de l'alpinisme espanyol. Membre del Centre Excursionista de Catalunya des dels catorze anys, va iniciar-se en l'escalada al CADE.

El passat mes de maig va ser guardonat per la Federación Española de Deportes de Montaña y Escalada (FEDME) amb el «Piolet d'Or» per la millor activitat alpinística de l'any 1994, en concret per obrir tres vies noves (primeres mundials) a Gavarnia (Pirineu), Omega (massís del Mont Blanc) i al Mont Rosa (massís del Valais).

Només tenia vint-i-un anys quan, l'any 1992, va escalar el cim del Xixapagma (Himàlaia), de 8.808 m, amb estil alpi. Aquesta ascensió va tenir ressò internacional per ser la primera repetició mundial. El mateix any, va escalar una dificultat de 8a (alta dificultat), d'aquesta manera es va convertir, segurament, en el primer escalador que havia aconseguit un vuit mil i superar la dificultat 8a a la seva edat.

Aquest estiu-tardor, Ferran Latorre participarà en l'Expedició Everest 95 de la Politécnica, amb sis socis més del Centre, Ricard Dalmau, Albert Castellet, Araceli Segarra, Ernest Bladé, Xavier Lamas i Xavier González, a més de Néstor Bohigas. L'equip pujarà al cim de l'Everest (8.846 m) per la difícil cara nord, situada en territori del Tibet. La novetat de l'expedició és l'ascensió en estil alpi, és a dir, sense equipar campaments d'altura, sense cordes fixes, sense oxigen ni xerpes. Hi pujaran pel corredor Hornbein, una via per la qual només han passat set persones.

Sandra Martín

EL MILLOR CINEMA AMATEUR AL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Durant el mes de maig, la Secció de Cinema i Vídeo del

Centre va fer la selecció dels films que han representat Espanya a l'anyal concurs internacional UNICA de cinema i vídeo no professional. El Centre Excursionista de Catalunya, com a representant a l'Estat espanyol de l'organisme internacional de cinema amateur UNICA, organitza cada any el Certamen Estatal de Cinema i Vídeo no Professional per formar el programa de 75 minuts que s'envia al Concurs Internacional UNICA.

La Secció de Cinema i Vídeo del Centre, fundada el 1932, va ser la primera associació a l'Estat espanyol de cinema amateur. Des de la seva fundació, és el representant de la UNICA a Espanya. Les seves principals funcions són la selecció dels films espanyols que representen Espanya en el concurs anual UNICA, ja esmentada, i la promoció d'activitats i projectes de cinema i vídeo no professional. La UNICA és un organisme internacional independent, membre del Consell de la UNESCO, que té per objectiu la promoció del cinema i del vídeo com a instruments de comunicació entre nacions. Són membres de la UNICA quaranta federacions i organismes representants de països de tot el món.

En el rànquing dels últims deu anys de la UNICA, Espanya està situada en el sisè lloc, amb vint-i-tres medalles. De les cinc medalles d'or de l'edició 1994, dues van ser guanyades per pel·lícules presentades pel Centre Excursionista de Catalunya *Dies de guerra* (30 min) del català Jan Baca, guanyador de dotze medalles d'or, i *El columbarium* (18 min) de Juan José Díaz Cantero (Albacete). *Time Out*, de Josep Maria Joaquín Ventura, va optar a una menció i Jan Baca, membre de la Secció de Cinema del Centre, va rebre el Premi Especial.

El jurat del Certamen d'enguany era format per set estudiosos, historiadors i cineastes, entre els quals destacava la presència del conservador i arxiver de la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya, Anton Giménez.

Sandra Martín

EL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA REMEMORA UN DELS ETNÒLEGS CATALANS MÉS INTERNACIONALS

Durant els mesos de maig i juny, la Secció de Ciències i Arts del Centre va organitzar un cicle de conferències sobre l'activitat de Josep Maria Batista i Roca, reconegut etnòleg i nacionalista català, amb motiu del centenari del seu naixement. Les ponències van anar a càrrec de personalitats de l'etnologia, com August Panyella, antropòleg i ex-director del museu Etnològic de Catalunya, o Albert Balcells, catedràtic d'Història Contemporània a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Batista i Roca (1895-1978) va ingressar al Centre Excursionista de Catalunya l'any 1914, data en què era un club que ja tenia una llarga tradició etnològica. Com a membre del Centre, va dur a terme una intensa activitat a la comissió d'Estudi de la Masia Catalana, a la Comissió de Publicacions, a la Coordinació de Treballs Excursionistes, a més de reorganitzar la Secció de Folklore. A través de l'excursionisme, Batista i Roca es va interessar per l'etnografia i, amb un altre membre del Centre, Tomàs Carrera, va fundar a la Universitat de Barcelona l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya i l'Institut Català d'Antropologia.

Després de la guerra civil, es va exiliar a Anglaterra, on va exercir com a professor en el Trinity College de Cambridge i com a portaveu dels catalans exiliats. De la seva iniciativa, va sorgir l'Anglo Catalan Society i el Cercle d'Agermanament Occitano-Català. Durant el temps de l'exili sempre va mantenir contacte amb el Centre a través de publicacions i correspondència. També va ser secretari del Consell Nacional de Catalunya, va participar a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent i a les trobades de Pau i Treva, entre altres.

Sandra Martín

CRÒNICA DEL MÓN EXCURSIONISTA

BONES NOTÍCIES DE L'AGRUPACIÓ EXCURSIONISTA TALAIA

Amb el suport majoritari dels socis d'aquesta Agrupació, la seva junta directiva ha adquirit can Coloma, seu de l'Agrupació Excursionista Talaia de Vilanova i la Geltrú.

Tenir local social de propietat quaranta anys després de la seva fundació és una fita estimable i mereixedora de satisfacció. Les entitats germanes, que en moltes ocasions han coincidit caminant per bells indrets del nostre país, han de sentir-se cofoies en comprovar la vostra prosperitat.

Per això des d'aquesta «talaia» volem comunicar la bona notícia a tots els nostres socis. Endavant!

M. M.

EXPEDICIÓ ESPANYOLA AL POL SUD

Al començament de l'any 1995 una expedició espanyola en la qual van participar membres del Grupo Militar de Alta Montaña i del programa de TVE «Al filo de lo imposible» dugueren a terme una activitat rellevant en el continent antàrtic. El viatge fins a l'Antàrtida es va fer, via Xile, a través de Santiago i de Punta Arenas. El transport aeri fins a l'Antàrtida i per l'interior de l'Antàrtida, tal com és usual en totes les expedicions que no disposen de mitjans propis, fou facilitat per

la companyia canadense Adventure Network.

El dia 24 de gener un grup de sis persones, quatre del Grupo Militar de Alta Montaña i dues de TVE, arribaven al pol sud després de fer un recorregut d'uns mil dos-cents quilòmetres amb esquís i arrossegant trineus individuals. La travessia es va iniciar el dia 4 de desembre a Hercules Inlet, un punt de la costa del mar de Weddell, situat aproximadament a 80° de longitud oest. L'itinerari va transcórrer per Patriot Hills (base d'Adventure Network) i per les muntanyes Thiel. En aquesta darrera localitat disposaren d'un dipòsit de menjar aerotransportat. Durant els darrers deu anys s'han fet diverses travessies de llarg recorregut per l'Antàrtida. Entre altres, cal destacar, entre el 13 de novembre de 1989 i el 12 de febrer de 1990, la de Reinhold Messner i Arved Fuchs travessant l'Antàrtida de costa a costa tot passant pel pol sud.

Paral·lelament, un altre grup constituït per cinc membres del GMAM i tres de TVE va fer diverses ascensions a la serralada Ellsworth. El dia 11 de gener ascendien al Vinson, que, amb els seus 5.140 o 4.897 m, és el cim més alt de l'Antàrtida. Aquest cim ja havia estat assolit anteriorment per espanyols: Jerónimo López i Pedro Nicolás l'aconseguien per primer cop el 2 de desembre de 1990 i posteriorment també hi pujaren Josep Antoni Pujante (8 de gener de 1992) i Ramón Portilla. L'expedició d'aquest any, a més a més, ha pujat dos cims verges, que han batejat amb els noms de Jaca (uns 3.540 m) i España (uns 4.860 m). L'ascensió a aquest darrer cim va durar 24 hores seguides i va transcórrer per un corredor de neu i gel de 2.000 m de desnivell.

El retorn es va fer en avió des de la base dels Estats Units al pol sud fins a la base de sortida de Patriot Hills.

El Grupo Militar de Alta Montaña forma part de la Escuela Militar de Montaña y Operaciones Especiales de Jaca i fou fundat pel coronel Santia-

go Arribas, que va morir l'any passat d'accident de muntanya en el massís del Mont Blanc. El GMAM ha dut a terme una sèrie d'activitats destacades en diferents serralades de la Terra: Huascaran (1985); Nun (1986), Nanga Parbat (1987), McKinley (1988), Aconcagua (1988), Shisha Pangma (1990), Satopanth (1991) i Everest (1992).

Francesc Sàbat

RECORDANÇA

ANDRÉ ARMENGAUD

Hem rebut amb retard la notícia de la mort d'André Armengaud, el conegut pirineista francès, bon conixedor de la seva comarca de l'Haute Garonne, ben estudiada en la seva guia de la *Région d'Haute et de Luxon (du Port de Barosa au Val d'Aran)*, composta junt amb François Comet i editada el 1953.

Armengaud, sacerdot amb acció pastoral a la seva comarca, fou també un enamorat de la Vall d'Aran i el portilló de Burbe era el camí per a visitar habitualment Bossost, en la ruta per a anar cap als massissos de la Maladeta, de Posets i de la vall de Bof.

Els pirineistes coronel Luc Maury i Raymond d'Espouy, i així mateix Lucien Devies i Robert Ollivier, encoratjaren aquest novell autor a publicar l'esmentada guia.

Nosaltres coneguérem Armengaud, coincidint en campanyes d'alta muntanya i per

la compartida activitat pirinenca, cercant itineraris i ascensions per a les guies editades pel Centre.

En una agradable estada en el seu domicili particular, on també foren acollits, entre altres pirineistes, els matrimonis Josep M. Colomer i Emília Sellarès, Josep M. Sala i Albareda i Mariona Serra, la seva mare, activa i amable, sempre estava a punt per a atendre l'invitat o sortir d'excursió.

Aquest fou l'inici de la mútua col·laboració i l'oferta del Centre d'editar el seu treball d'escalades i el recull d'itineraris i ascensions nostres. D'aquesta cooperació sorgí la publicació de la guia *Posets-Maladeta (Cotiella, Bachimala, Perdiguero, Eriste, Aneito, Vallibierna, Forcanada)*, l'any 1958, la segona edició en francès el 1967 i la tercera el 1968.

Treballà per organitzar una expedició de pirineistes a l'Himalàia, però no aconseguí el suport necessari per a portar-ho a cap. D'acord amb el president Albert Mosella, vam aconseguir que acceptés en el seu grup un pirineista català, en la futura expedició no reeixida.

Home inquiet, polèmic i estudios, es dedicà alhora a estudis de física i publicà treballs rebutjant la teoria d'Albert Einstein.

La darrera felicitació per Nadal i any nou que vam rebre fou el desembre de 1989; encara ens hi deia: «J'irai sans doute à l'Himalaya».

Després se sentí malalt i morí el 19 d'agost de 1994, als setanta-quatre anys d'edat.

Descansi en pau el bon amic.

Agustí Jolis
Maria Antònia Simó

MAURICE JEANNEL HA MORT

Als setanta-vuit anys ha mort Maurice Jeannel. Vell amic del Centre i en especial del recordat Josep M. Colomer, amb qui l'unien llaços de recíproca amistat, fou un dels més fermes adalids de la confraternització entre els mun-

tanyencs de banda i banda del Pirineu. Nasqué el 1917 a Tolosa, inicià estudis de dret, però portat per la seva passió per la muntanya els abandonà per estar a prop dels cims.

Fou un membre actiu del GOJ (Group de Jeunes), fundat per Jean Arlaud, i desplegà una intensa activitat muntanyenca. La seva dedicació professional a la muntanya el portà a fundar la petita estació d'esquí de Les Agudes, prop del coll de Peyresourde, a la vora de Luixon. D'allí passà a La Mongie i posteriorment als Alps. Però l'enyorament dels Pirineus el féu retornar a les seves muntanyes. Prengué part molt activa en la creació i el posterior engrandiment de l'avui florent estació d'esquí de Saint Lary, on li arribà la jubilació.

Jeannel fou també afectat a escriure (d'ell recordem *Heures Pyrénéennes*) i un bon traductor del castellà, que dominava molt bé, al francès (s'especialitzà en García-Lorca).

Casat amb Juliette, de la qual enviudà, tingué un fill, Robert, que exerceix de metge a Bagnères de Bigorre.

A ell i a tots els que foren amics de Maurice, el nostre sincer condol.

J. M. Sala Albareda

IN MEMORIAM, ENRIQUETA BARDIA I JOSEP CREIXELL

El passat 23 de juny de 1995 un desgraciat accident de muntanya, entre el coll de la Renclusa i el forat dels Aigualluts, a la vall de Benasc, va segar la vida d'Enriqueta Bardia i Besi de Josep Creixell i Subirana.

Tots dos feia anys que eren socis del Centre; l'Enriqueta, des del 1954, i en Josep, des del 1958. Participaven en moltes activitats organitzades: excursions, visites culturals, camps, i en la vida social, assistint a conferències, projeccions, vetllades culturals, etc. La seva discreció i bonhomia,

els feia unes persones estimades per molts socis. Amics de tothom, sempre oberts a la conversa; sobretot l'Enriqueta —en Josep era més discret—, tots dos estaven sempre disposats a ajudar el company.

L'Enriqueta, el seu amor per la muntanya i la natura, la va portar a organitzar, en l'escola on va exercir de mestra durant tants anys, un grup d'excursions, on participaven molts alumnes, i que fou per a molts d'ells, l'apropament a la natura, tot respectant-la i estimant-la.

Tots dos deixen un buit entre els que van tenir la sort de compartir en alguna ocasió el camí i comptar amb la seva amistat. Als seus familiars el nostre més sentit condol.

F. B.

LLIBRES I MAPES

GUIA DE CATALUNYA

El Periódico de Catalunya, Ediciones Primera Plana, S.A., Barcelona 1994, 656 pàgs. il·l.

Coincidint amb algun altre diari de Barcelona, que en edició dominical ha publicat també guies de Catalunya en fascicles, *El Periódico* ho ha fet recentment amb aquesta guia turística que comprèn tots els municipis de Catalunya ordenats per comarques. De la direcció, selecció i assessorament, se n'ha encarregat el conegut consoci Francesc Gurri i Serra, autor d'altres guies i llibres, i gran coneixedor del nostre país.

El llibre inclou un atlas de

carreteres, en color, a escala 1:150.000, amb una extensa simbologia. El text, després de fer un breu resum del que és Catalunya i d'unes pàgines explicatives de l'art de cada època, que ens recorden les de les guies Michelin, entra en la part principal dedicada a cada poble, del qual es descriuen els monuments, esglésies, ermites, etc., i també el valor paisatgístic, valorant el seu interès pel nombre d'estrelles que se'ls assigna. La tercera i darrera part del llibre està dedicada a la informació pràctica i als serveis de cada ajuntament (hotels, hostals, restaurants, museus, llocs d'interès, activitats, etc.).

Considerem que el llibre és una guia pràctica i útil, i una ambiciosa aportació al coneixement del nostre país. Està molt ben presentat i, malgrat el seu considerable gruix, és de fàcil maneig.

J. Bordons

DICCIONARI DE CARTOGRAFIA

Josep M. Panareda, Jaume Busqué i Josep M. Rabella, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Curial Edicions Catalanes, Barcelona 1994, 221 pàgs. il·l.

Des de fa uns quants anys, hi ha un ampli ventall de públic que utilitza mapes. Els geògrafs hi han de treballar sovint i els excursionistes i els turistes necessiten el seu suport per a dur a terme les seves activitats. Així veiem com la cartografia s'ha convertit en una eina bàsica per a molta gent i un diccionari com el que tenim al davant té per objectiu ajudar a entendre els termes d'aquesta especialitat.

Tenint en compte els notables canvis experimentats per la cartografia en els darrers anys, deguts en gran manera a l'avenç de les tècniques informàtiques, que han modificat la recollida d'informació, el seu tractament i emmagatzemament i també els canvis introduïts en els processos d'elaboració de mapes i diagrames, d'escala i en la percepció de

la realitat, els autors d'aquest diccionari van plantejar-se la seva elaboració seguint la metodologia de recerca terminològica establerta pel TERMCAT, que n'ha efectuat la revisió.

El Diccionari conté 1.066 articles, ordenats alfabèticament, amb les equivalències en castellà, francès, italià, anglès i alemany. Cada una de les entrades és precedida d'un número d'ordre que permet localitzar el terme català a partir dels índexs o vocabularis de les altres llengües que figuren al final del llibre. L'obra aplega un gran nombre de mots catalans al·lusius a la cartografia, amb unes definicions exactes, entenedores i de fàcil consulta per a un públic molt divers. Com a curiositat, destaquem que la mateixa paraula *mapa* té 126 entrades, cada una de les quals és acompanyada d'un adjectiu que la qualifica o matisa, o al·ludeix a tècniques i mètodes de representació.

El treball portat a terme pels autors és un important servei a la llengua catalana i, tot i que no pretén ésser definitiu, el seu Diccionari és una obra que posa a l'abast d'un públic molt més extens i nombrós del que la seva especialització podria fer esperar, una completa terminologia cartogràfica en la nostra llengua.

J. Bordons

RESPIRENAICA

Videorevista sobre el Pirineu. Vídeo i guia, Saragossa 1995.

Destinat a la nostra biblioteca, s'ha rebut el número 2 d'aquesta videorevista trimestral el contingut de la qual està centrat en el Pirineu i Pre-pirineu (espanyol i francès) i tracta d'esports de muntanya, natura, etnologia, oci, història, art, flora, fauna, medi ambient, etc.

El contingut d'aquest número 2 són el Tribut de las Tres Vacas, el Chemin de la Mature, Barranco de Gorgol, Balneario de Panticosa, I Open Pirineos Rafting, Historias de brujería, notícies i curiositats.

En format de vídeo i amb una estructura semblant a la d'una revista gràfica, té una durada de 40 minuts. Cada número va acompanyat d'una guia de 40-50 pàgines de butxaca, on hi ha una relació d'allotjaments, visites, gastronomia, fitxa tècnica, croquis dels itineraris, bibliografia, activitats i telèfons d'interès.

Es pot demanar informació al telèfon 976-530751, de Saragossa.

J. Bordons

BIBLIOGRAFIA RECENT D'INTERÈS EXCURSIONISTA

a cura de Francesc Beato

Guies itineràries

L'Estany - Tàrraga (GR 3). Sender de Gran Recorregut. Diversos autors. Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. Ed. Senders de Catalunya. S.L. Barcelona 1995. 100 pàgs., il·l.

Alcoy-Elda-Pinoso. Província de Alicante (G.R.-7). Diversos autors. Ed. Diputació Provincial d'Alacant - Federació T. Valenciana de Muntanyisme - Centre Excursionista Eldense. Elda 1994.

Cerdanya, valls i carenes. Manel Figuera. Col·lecció «Llibre de Motxilla, 52». Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1995. 93 pàgs., il·l.

Excursiones a pie por las montañas españolas. Diversos autors. Ed. La Librería. Madrid 1995. 237 pàgs. il·l.

El sendero de la Reserva de Saja. Bárcena de pie de Concha-Potes. Juan Miguel Gil - Fernando Obregón. Ed. de Librería Estudio. Santander 1994. 71 pàgs. il·l.

Calas en Mallorca. Pilar Negro - Miguel Reyero. Col·lecció «El Buho viagero». Libros Penthelon. Ed. Acción Divulgativa S.L. Madrid 1995. 117 pàgs., il·l.

La vall de Bas i Riudaura. Jordi Pujiula. Fotografies: Josep M. Melció. Ed. Carme Simon. Llibres de Batet. Olot 1995. 60 pàgs., il·l.

Escalada

Jérica. Guía de escaladas. Txenxo Llí - Vicent Santos. Ed. Ayuntamiento de Jérica: Xèrica 1995. 62 pàgs., il·l.

Alt Berguedà. Guia d'escalades. Berga - Malanyeu - roc de la Lluna. Lluçà Hernández - Jordi Farràs - Eduard Viana. Impremta Casals. Berga 1995. 50 pàgs., il·l.

Técnicas de Big Wall. Coordinació: Mike Strassman. «Manuales Desnivel». Ediciones Desnivel. Madrid 1995. 115 pàgs., il·l.

Nudos para escaladores. Craig Luebben. «Manuales Desnivel». Ediciones Desnivel. Madrid 1995. 39 pàgs., il·l.

Alpinisme

Himalaya. Marco Majrani. Ed. Desnivel. Madrid 1995. 144 pàgs., il·l.

Espeleologia

Introducció a la geologia kàrstica. Coordinació: Enrique Fernández - Ramon Peiro. Federación Española de Espeleología. 1995. 202 pàgs., il·l.

501 grutas del término de Pollensa. J. A. Encinas S. Ed. Punt Gràfic: Pollença 1994. 609 pàgs., il·l.

Bicicleta de muntanya

Guía de la bicicleta de montaña. Excursiones en Mallorca. Juan Poyatos. Editorial Moll. Palma de Mallorca 1995. 142 pàgs. il·l.

Ciclismo de montaña en Valencia: Curso medio del Júcar. V. Coscolla. València 1995, il·l.

La BTT: una forma d'excursionisme. Joan M. Vives. Col·lecció «Llibre de Motxilla, 51». Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1995. 95 pàgs., il·l.

BTT. Laguna de Gallo-canta - Monasterio de Piedra-

Sierras del Huerva y Jiloca. José Moreno. Ed. Prames S.A. - Federación Aragonesa de Montañismo - Gobierno de Aragón. Saragossa 1995. 135 pàgs., il·l.

100 rutas en bicicleta de montaña por la naturaleza española. Juanjo Pedales. «Guías Espasaa». Ed. Espasa Calpe S.A. Madrid 1995. 429 pàgs., il·l.

Geografia

Ecogeografía y explotación forestal en las serranías de Albarracín y Gudar-Maestrazgo. José Vicente Querol. Ed. Consejo de Protección de la Naturaleza de Aragón. Saragossa 1995. 280 pàgs., il·l.

L'albufera de València. Vicenç M. Rosselló. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1995. 190 pàgs., il·l.

Geologia

El modelat granític del terme municipal de Santa Coloma de Farners. C. Roqué - Ll. Pallí - I. Capellà. Col·lecció «Dialogant amb les pedres, 2». Ed. Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona. Girona 1994. 24 pàgs., il·l.

Història i arqueologia

Origen i fets històrics de Mataró. Marià Ribas. Col·lecció «El Montalt», núm. 19. L'Aixernador edicions. Argenton 1995. 122 pàgs., il·l.

La navegació fluvial i la industrialització a Flix (1840-1940). Josep Sánchez - Francisco R. Visa. Ed. La Veu de la Flix. Flix 1994. 224 pàgs., il·l.

Rutas de montaña. 50 años del Grupo Montañero Vetusta. Oviedo 1994. 208 pàgs., il·l.

Cervera i la Segarra al segle XVIII. Enric Tello. Pagès editors. Lleida 1995. 547 pàgs.

Ribes de Freser. Miquel Sitjar. Quaderns de la Revista de Girona. Ed. Diputació de Girona/Caixa de Girona: Girona 1994. 96 pàgs., il·l.

Miscel·lània Penedesenca XIX (any 1994). Comunicacions Jornades d'Estudis Penedesencs. Sant Sadurn d'A-

noia. Diversos autors. Ed. Institut d'Estudis Penedesencs. Impres a Gràfiques Llopart. Sant Sadurn d'Anoia 1995. 318 pàgs., il·l.

Terra i homes a Begues (poble mil·lenari). M. Rosa Bondia - Concepció Solans. Molins de Rei 1994. 60 pàgs., il·l.

Olot. Jordi Pujiula. Fotografies: Josep M. Melció. Ed. Carme Simon, Llibres de Batet. Olot 1995. 76 pàgs., il·l.

Toponímia

Estudis d'onomàstica catalana. Josep Moran. Col·lecció «Biblioteca Serra d'Or», núm. 148. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1995. 167 pàgs.

Etnografia i folklore

Los altos Pirineos. Comarcas, casa y hacienda. Volum I, primera part. Fritz Krüger. Ed. Diputació General de Aragón. Departamento de Educación y Cultura. Saragossa. Diputació de Huesca. Garsineu Edicions. Tremp 1995. 279 pàgs., il·l.

Arquitectura popular

Les construccions de pedra seca a la comarca de les Garrigues. Fèlix Marín. Pagès Editors. Lleida 1994. 148 pàgs., il·l.

Arquitectura rural de la Garrotxa. Estudi estructural. Joan Curós. Ed. Diputació de Girona - Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Girona - Universitat de Girona. Girona 1995. 151 pàgs., il·l.

Literatura

Els fills de la terra. Cerdanya a finals del segle XVI. Manel Figuera. Col·lecció «Biblioteca pirinenca», núm. 15. Garsineu Edicions, Tremp 1995. 527 pàgs.

Nits de taverna. Escenes de la muntanya. El Pirineu i la poesia de la història. Joan Obiols. Col·lecció «Biblioteca pirinenca», núm. 16. Garsineu Edicions, Tremp 1995. 345 pàgs.

ESPORTS

el millor consell!!!

**ESPECIALISTES EN MUNTANYA
TREKKING I AVENTURA**

**TENDAS, MOTXILES, BOTES
TÈXTIL, PIOLETS, CRAMPONS
MATERIAL D'ESCALADA, ETC.**

C/ Canuda, 26 - Tel. 318 45 00 - BARCELONA

Dues guies de camp per a conèixer l'apassionant món vegetal de Catalunya

**8a
edició**

**9a
edició**

- Escrites amb un llenguatge precís i entenedor.
- Gran nombre d'il·lustracions d'acurada realització.
- Claus per a identificar tots els arbres, els arbusts i les lianes de Catalunya.
- Mapes de distribució de les espècies.
- Format: 125 x 185 mm, amb més de 250 pàgines cadascuna.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN
c/ Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona
Tel./Fax (93) 204 43 97

Es una publicació del
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

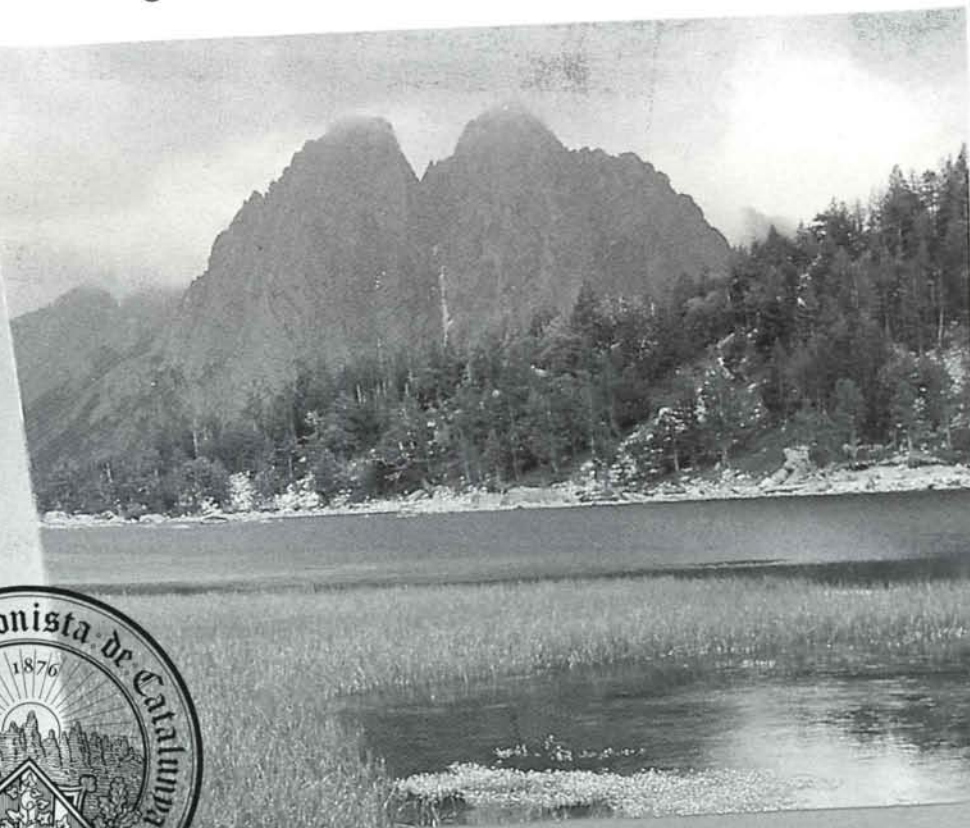
ja és al teu abast

EXCURSIONS I TRAVESSIES

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA - Club Alpí Català

PARC NACIONAL D'AIGÜESTORTES I DE SANT MAURICI

Georges Véron, Agustí Jolis i Mª Antònia Simó

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

Aquesta guia de muntanya del parc nacional d'Aigüestortes i de Sant Maurici, us proposa una selecció dels millors itineraris per a recórrer aquest sector de muntanyes entre la Vall d'Aran, el Pallars i la Ribagorça.

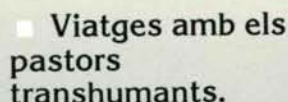
Els itineraris es divideixen en tres grans apartats: accés als refugis, un gran circuit de travessia, de refugi en refugi, i unes quantes ascensions a cims de gran panorama i d'accés fàcil o

poc difícil, tot plegat per ajudar-vos a gaudir d'uns quants dies de muntanya en un marc excepcional del Pirineu.

COMISSIÓ DE PUBLICACIONS
Paradís, 10 - 08002 - Tel. (93) 315 23 11

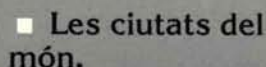
EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN
Ap. Correus, 266 - Tel. (93) 204 43 97

Adquiriu i divulgueu l'obra del CENTRE

■ **Flors de Muntanya.**

L'obra de divulgació de Flors de Muntanya, amb text i dibuixos d'en Ramon Pujol i Alsina, aparegué en aquesta revista MUNTANYA entre 1970 i 1974. Ara ha estat aplegada en aquest volum, a la memòria del nostre envorant amic.

■ Guia geològica del Montsec i de la vall d'Àger.

En la Geologia es troba l'explicació d'una bona part de les coses que condicionen un país. Aquest treball científic-excursionista estudia un dels paratges geològics més famosos, i hi descriu nou itineraris. Molt il·lustrat i amb un mapa geològic de la regió, a tot color.

A/s seus peus
**calçat
infantil**

- BALMES
PLAÇA MOLINA
- AVDA.
PAU CASALS, 15
- PASSEIG
SANT JOAN, 139